

КОСТА РАДЕВ
КАПАН ЗА НЕВЕДУЛКИ

chitanka.info

1

Под огледалото, върху мътните плочки над мивката, шава тъмно, размазано петно. Мирчо блиска очи, водата се стича по лицето му, сякаш без да го мокри. Пъха глава под струята, запъва лакти в мивката и дълго чака — докато лепкавите безформени образи добиват очертания и цвят, сиво-розов като мръсен пешкир. Надига се, спира чешмата, опитва да улови в хаоса същинската действителност, защото времето тече, бяга, изплъзва се като пясък из шепите. Сега времето значи всичко: живот.

Тъмното шаващо петно е паяк, провиснал от ръждивата поличка под огледалото. Мирчо хръсва опакото на ръката в плочките, паякът се стопява в смъртта, сякаш спукано балонче. Обратно на хората — те изведнъж натежават. Поне отначало. Както двамата отгатък — още топли, а налети сякаш с цимент.

Но после, след време, някога — тогава ще мислим за това.

Той отваря ръждивото хладилниче, вади безредно каквото му попадне: салам, сирене, кофичка мляко, мас, бутилка... Познава бутилката, пили бяха от нея, кафява, дебело стъкло. Отпушва, глътва, течността няма вкус и мирис, само опарва жилите зад ушите, сепва, раздрусва, стяга — добре. Напъхва припряно храната в кожена пазарска торба. Оглежда се за празно шише, не намира; излива ракията и пълни кафявата бутилка с вода. Стъклото потреперва и дрънчи в пиринчената канелка. От огледалото насреща гледа далечен сродник, пиян или луд, със смътно познати черти. Мирчо съзира ужаса в трескавите му очи, примижва и го заплюва. Така. Сега е по-добре.

Храна, вода... Друго какво!... Посяга към ватенката, окачена зад вратата... не, все едно мъртвецът да те обгърне, дрехата е негова, както всичко тук. Макар че... какво значи негово? Какво притежават мъртвите, нищо не им трябва, а белязват вещите си за укор на живите. По дяволите, тия тръпки не са от студ, всъщност е топло, пък и какво значение има това, какво значение...

Ключовете за лодката си висят на мястото, до ватенката. Всичко ли взе, пита се той: храна, вода... Толкова ли малко всъщност стига, за да живееш? Откачва ключовете, хладината им се плъзва в джоба на ризата. Друго?... Изведнъж му хрумва лудата мисъл да запали къщата и огънят да заличи всичко: мъртъвците, следите и ужаса, да превърне миналото в пепел и вятърът да я развее в небитието, в забравата... Не, глупаво е, все едно, всичко ще се разбере, пък така, тихомълком, нечуто, има може би цял ден преднина, а при повече късмет дори два. Предостатъчно.

Планът е обмислен отпреди, но сега все нещо му убягва... а, да, боята, разбира се... Загася лампата в кухничката, опипом излиза на двора и затваря очи, за да свикне с тъмнината. Щурците цвърчат, юнската природа обезумяла плоди хиляди видове живот, шумовете и ароматът на това всеобщо тайнство изпълват натежалата влажна утроба на нощта. Животът се върти, безкраен, изначален и вечен, световният ред на нещата е същият, сякаш нищо не е станало преди час зад тази скърцаща вратичка.

Мирчо потръпва, разлепва очи. Фосфорните стрелки на часовника сочат единайсет без пет. Побързай, казва си, сега най-рано съмва. Обикаля къщата — никъде не свети, прозорците са затворени. В старата порутена пещ зад градината са приготвили бурканчетата с боя и четката; Мирчо ги пъха в торбата, пресича двора; слага резето отвътре на портата, катери внимателно оградата и без шум прескача на улицата.

Селото спи. След седмица-две ще се юрнат летовниците, ще напълнят дворове и улици, ресторанта, градината, ще плисне безгрижната лятна суетня, старците ще подпират дуварите и ще следят с влажни, помътнели очи безсрамното обилие на млада плът; селото, превзето от стотици коли и обсадено от хиляди палатки, доброволно ще се отдаде на нашествениците, примирено и знаещо, че всичко е само до есента. Но сега то спи, мирно и несмуцавано, трупа търпение за сезона на насилието.

Изтръпнал от трескав страх, Мирчо прекосява селото, прилепен до оградите. Луната е висока, ярка, той се чувствава наблюдаван, уязвим, безпомощен; притиска торбата към гърдите си, за да задуши оглушителното дрънкане на стъклата; сега той е дивеч, следен от всевиждащото око на ловеца. Дълго село, безкрайно, проточено без

мярка край брега. И тази луна, кога изгрява, кога залязва, кой я знае, проклето светило. Тук-там из дворовете мързеливо полайват кучета, понякога зад пердетата припламват лампи, Мирчо се снишава в спасителната тъмнина до стените — по инстинкт, подавил разума.

Сивата плът на морето лежи равна и безразлична; лунната светлина блиска отгоре ѝ седефено петно, сякаш небесен рибар е насочил фенера надолу и търси сенките на рибите. Най-сетне Мирчо се отскубва от дебнешното село, шмугва се в храсталака и с облекчение намира пътеката, прорязала сипея към брега. Блъскането на сърцето кънти в гърдите му, собственото му накъсано дишане свисти отстрани, сякаш задъхан мъж е по петите му; но писъкът в ушите е тъй болезнен, че Мирчо не чува почти нищо друго. Сега е важно само едно: да достигне, да тръгне, да се спаси; пък сетне, може би някога, когато ужасът избледнее и леденият страх размрази душата му — тогава ще дойде ред на всичко останало.

Тогава... Дали?

Под сипея започва ивица едър хрускав пясък, който плавно се слива с водата. Встрани са изтеглени лодките, под лунното сребро корубите им белеят мраморни. Мирчо влачи крака в пясъка, мидени черупки гърмят под кецовете, умора и безразличие отпускат мускулите му. Какво ти става, ей, глупако? Събери се, стегни се, после ще почиваме, после ще мислим, чуваш ли? После!

Довлича се до лодките, хвърля торбата в първата и нагазва до колене в хладната вода. Навежда се, потапя глава, изправя се и оставя благодатната хладина да тече по тялото му. Втори път, трети... Така. Сега е по-добре. Сега вече е по-добре. Тъй.

Лодката е третата поред. Мирчо я оглежда, вади ключовете и ги пробва на ръждивия катинар. Вторият ключ превърта, Мирчо полека освобождава дрънчащата верига и отключва кубрика. Опипва в тъмното дали всичко е налице: гребла, туба с бензин, резервни свещи, инструменти... какво друго?

Газеният фенер за всеки случай, една покъсана шуба. В металното сандъче са риболовните такъми, има и куп други ненужни неща, но тях ще изхвърли после — в морето, навътре.

Сега важното е тихо да подмине селото, невидян от никого.

Изважда бурканчетата с боя, развива четката, прикляка до лодката и с трепереща ръка започва да заличава номера. Никаква

мисъл не е останала в главата му, пищенето е намаляло, заглушено; тялото му се подчинява мудро, но все пак слуша; ако не бяха обсъждали толкова пъти този план, едва ли щеше да успее сега. Всичко е пресметнато, дори бризът, който ще помага, ще издухва лодката на юг... Замазва номерата и името на селото, изписано на кърмата; топва четката в черното бурканче и несръчно рисува шестица — първото число, дошло му наум. Потъва в работата си — тъпо, машинално, сякаш години наред е вършил точно това; разкривените числа и името на съседното южно селище дразнят като рана върху гладкото бяло тяло; но тяхното предназначение не е красотата, маска са те, наложена върху лодката, шапка-невидимка, под която той ще се спаси.

Готово.

Краката му са изтръпнали от клеченето, пръстите му са омазани с боя, лепнат; няма време сега, после ще ги мие, сутринта, когато моторът ще го отнесе на юг, зад преградата между миналото и бъдещето, зад стената, зазидала предишните години. Мирчо потръпва, вкочанил се е, разтрива треперещото тяло с вдървени ръце — то е като чуждо. Като... неживо.

Полунощ минава, когато успява да бутне лодката във водата. Скача вътре, слага греблата, оглежда се. Небето е чисто, никое облаче не затуля звездното му дъно. Няма време да се чака. Мирчо набляга греблата, отначало несръчно, после улавя ритъма, ходът олеква, тихият плисък на греблата е като часовник, който отмерва пътя до там, до преградата.

Той прогонва лепкавите мисли, силите му се пробуждат, връщат се, вцепенението полека се разсейва и кръвта хуква по жилите отприщена, залудява и запенва очите с розова лютива мъглица. Лодката се врязва в седефеното езеро под лунния прожектор, самата тя, седефена, почти невидима; стара остроноса риба, примамена на среднощна разходка от небесната светлина.

2

Селото, макар и сиромашко, преселнишко, знаеше и помнеше доста гуляи по всякакви поводи и случаи; изглежда, хората, изтръгнати от земята си, по-охотно търсят забравата на пиршеството, отколкото вкоренените от векове. Но макар знаещо и помнещо, селото за пръв път записа в паметта си гуляй, в който участваха всички — от токущо родените до умиращите — и тях донесоха в двора на Йордан Белия, за да благословят сина му.

Девет години бе венчан Йордан Белия, но все рожба нямаше; вярно, половината от тия години пролежа в окопите на две войни, но, тъй или иначе, жена му все не успяваше да износи до края дете, макар Йордан да бе поел всичката тежка селска работа върху си. И този път бе рекъл, щом жената, разплакана, му съобщи, че пак, рекъл бе и отсякъл: лягаш тук на одъра и никакво мърдане, сега вече няма да го изтървем, чуваш ли? Ха си станала, ха не си ме видяла повече! Аз ще ти шетам, аз ще ти слугувам девет месеца, пък ако го родиш, може и насетне цял живот!

Тъй Белия бе дочакал сина си; изрева като звяр, щом чу първия му плач, хвърли се в сеното при коня, та се наплака и той до насита. Сетне обиколи селото, продаде, каквото можа, събра туй-онуй в заем, пазари музиката и тръгна от къща на къща, от двор на двор да кани всички поред на своя голям ден.

Синът се роди в началото на земеделското управление и съвсем естествено бе кръстен, както много селски деца тогава, Александър. Йордан Белия бе твърде далеч от политическите страсти на времето си, често повтаряше, че политика мотика не тика, но без сам да разбере как, неусетно бе повярвал ако не в силите, то в добрата воля на земеделското правителство, и неговият Сандо наред с останалите десетина Александровци в селото бе израз на всеобщата неясна надежда, че животът ще се обърне към по-хубаво.

Дълго продължи гуляят тогава, но несравнено по-дълго остана споменът за него и много години след като Белия бе изгнил някъде в

общите ями, а дълговете му бяха безвъзвратно отписани, се споменаваха трите бъчви вино, казанът с телето, двете музики, дето първия ден се надсвирваха, а насетне взеха да се редуват; и ревят на стотина мъжки гърла, щом из кирпичената колиба се покажеше някоя от бабите със синьото ревящо вързопче на ръце. Тъй е устроена хорската памет: страшни неща забравя, сякаш с паяжина ги замрежда, а дребните празничета пази, като че от тях черпи кураж и смисъл да живее човешкият род.

А имаше страшни неща за помнене, и по-малко страшни, дето бледнееха и паметта ги потулваше. Расла бе надеждата през тия години и бе се превърнала в желание; и когато дойде време, излезе, че неколцина мъже от селото успели да зложат себе си заради желанието. Беше двайсет и трета година, прашно и задушно лято, наелектризирано, въздухът тегнеше от сила, готова да се пръсне като бомба. Когато дойде денят на кървавия курбан, от селото тръгнаха седмина, сподирени от пролайващи кучета и крадливи погледи иззад пердетата; след година от тях се върна един с изтекло око; и ако разплаканите жени и майки го питаха нещо за другите шестима, седмият посочваше дупката на окото си и просъскваше: „какво, искаш да ми изкарат и другото ли? И другото ли искаш? Само едно ще ти кажа — късмет имаха мъртвите, благодарни бъдете, че не видяха що е мъка. А сега върви си, махай се...“

Йордан Белия бе от тия шестима; излязъл без сбогуване, сякаш на нивата отива, и жена му, станала суеверна покрай нещастията си, все едно и също нареждаше сетне: как не дойде детето барем да целуне, бащина благословия да му даде, та сега ще живее като куче прокълнато, горкото... Но въпреки това малкият Сандо вървеше добре, здраво и весело дете, макар белязано до живот от беднотията, властта, съдбата; нима те значат каквото и да е за едно момче с жиливи мишци и чудесно храносмилане?

Сетне умря майка му, по-близките хора в село се събраха, поумуваха, па издириха един втори братовчед във Варна и тъй десетгодишен, Сандо за пръв път се качи на железница, яде розов локум на клечка и видя море.

По-сетне често си бе мислил: как тъй понякога човек отведнъж вижда съдбата си? Все едно какво име носи тя: мисъл, кораб, жена, местност, кон; все едно. Но внезапно се забива като трън в душата ти и остава там, а нишката на живота ти, увисва на неговото връхче. И разбираш, ако ти е даден ум да разбереш: дотук било, каквото било, насетне ще си свързан с тази внезапна съдба. Докрай.

Така Сандо видя морето; ахна, онемя и усети как невидимото трънче прониква в душата му със сладостна болка, потъва и остава там завинаги. Около него, покълнали от топлината му, никнеха мечти, крехки и скромни, Сандо ги пазеше свенливо — бе научил вече, че мечтите са хлапащина и признак на слабост. Тъй смятаха мъжете около него; а доста от тях не бяха дори наясно какво значат думи като мечти, нежност и други женски глупости — в иначе многообразния речник на крайморските мъже не бяха записани подобни лигавщини. Но морето, което за тях бе хлябът и виното, носеше в себе си тези понятия; мъжете живееха с тях, без да ги назовават. А Сандо, малкият пришълец, смаян от чудото море, му бе отдал себе си доброволно, в замяна бе взел само крехките стръкчета на плахите си копнежи.

Ходеше замаян през тези години; една по една мечтите вехнеха или животът ги прегазваше. Мъртвите мечти: рибарското училище, където, ако се стараеш, можеш да излезеш риболовен капитан. Разбитите гемии, забили нос в брега, продавани на търг — ако се хване човек, с малко пари и време пак ще я пусне на вода и тогава... Далечните пристанища, които с повечко късмет ще видиш, пък там вече... Една по една умираха тия мечти, на тяхно място никнеха нови, по-достижими, сетне и те... Шестнайсетата си година Сандо посрещна наистина в морето — нагазил до коленете в студената вода, превит от тежестта на таргата с баластра, нарината от гъозекенския плаж.

Често се бе питал след години: щастлив ли е бил тогава? Припомняше си безсънните нощи, облещените звезди над рибарските колиби, омайващата топлина на купчината дрипави овчи кожуси, натежали от рибя миризма; бездънната енергия на младото тяло, способно да се радва и на умората; дивното чувство за пълна и всеобхватна свобода, достъпна само на нищите... Тогава животът изглеждаше занапред, истинското щастие непременно бе там някъде, дебне, търси сгода да те изненада... А всъщност, казваше си след

време: точно тогава, точно това е било времето на щастието. Но кой да знае, кой?

Пък и да знаеш — какво?

Бе як, жилав, търпелив, скъсал с всичко зад себе си — на морето трябваша такива мъже. Две години работи лимбаджийство — пренасяше товари с малка тритонна лимба от брега към закотвените гемии. Дърва, пясък, чакъл, възлища — все едно му беше, нали работеше, негодите бяха дреболия и той се чудеше на другите как все се оплакват: я от време, я от чорбаджия, я от болести. Търсеха го, но неговият капитан не го даваше. Плащаше му почти двойно, сетне приспаднаше горницата, но Сандо беше доволен: храна, дрехи, колиба, че и някой лев отгоре — колцина можеха да се похвалят с такъв спокоен и осигурен живот?

Много рядко си спомняше за село и тутакси гонеше спомена; и най-окаяният крайбрежен просяк изпитваше презрение и превъзхождаше по негово мнение кой и да е селянин от вътрешността. Селото бе минало свършено, веднъж завинаги, избледнелите образи, трупани десет години, съвсем се заличиха и остана само грапавият майчин лик; но жестоко е младото сърце, няма светиня за него, и тъй споменът за майката все по-рядко тревожеше нощите му; една облъскана женица, лишена от време и сили дори да прегръща детето си.

Впрочем никой не се интересуваеше къде е роден и как е попаднал тук, на свършека на сушата, където прекъсваше нормалният човешки живот. Тук не се питаше много: знаеше се — от добро никой не е станал моряк или хамалин. И само веднъж го разговори един слабават мъж, счетоводител в рибарската кооперация. Какъв си, отде си, как дойде... Сандо отговаряше неохотно, другиму би обърнал гръб, но мъжът го бе превзел с нещо; и Сандо изреди всички събития, които според него съставляваха гръбнакът на досегашния му живот. Мъжът ги изслуша, потупа го с тънката си ръка по рамото и рече замислено: ще ни потрябваш... след година-две ще ни потрябваш... Пък ако нещо ти се случи, ако имаш нужда от нещо, не се срамувай. Знаеш къде съм, намери ме. Ние сме насреща.

Сандо не разбра кои са тези „ние“, други неща го вълнуваха, пък и не вярваше някога да изпадне дотам да проси помощ. Докато бе млад и силен, докато морето има нужда от мъже, ще има хляб и покрив. Но

все пак се поласка от неясния намек — ще ни потрябваш... Е, когато потрябвам, обадете се, винаги на ваше разположение, господин Не знам как се казвате...

И тутакси го забрави.

3

Розовата мъглица, замрежила очите, пълзи по лицето, примесва се с потта, просмуква дрехите; Мирчо се оглежда на всеки два десет загребвания — сигурно това са петдесет метра, според пресмятанията се движи с един метър в секунда, значи вече е на четири километра от селото. Добре. Само да излезе от това лунно петно, което сякаш следва пътя му.

Тук-там по брега проблясват светлинки, насочват го, очертанятията на ниските хълмове и дюни се изписват — черни върху тъмносив фон. Не може да се заблуди, трябва да гребе все така, по права линия; на съмване ще стигне района на съседното село, там вече може да запали мотора и да продължи — все едно местен рибар, подранил да гони слуката... Понякога вълнички приплясват в носа на лодката, кой знае какви подморски сили ги образуват под гладката шия; те стряскат Мирчо, сякаш чужда лодка внезапно изниква зад гърба му и сблъсъкът е само след секунда. Но няма никой, пълна самота, страшно е дори самичък среднощ посред морето да бягаш, като че си откраднал лодката на Харон^[1] от отвъдния бряг на Лета и крадешком се промъкваш към света на живите.

Най-сетне седефът на водата помътнява, черната боя изплува отгоре й. Мирчо напъва мускули: още малко, да се скрие напълно в тъмнината, спасителката, покровителката на всички преследвани. Чувствува се почти победител, горчив възторг разкривява лицето му — дотук успява... А после? После ще видим. Мигар някога е мислил за после? Винаги важен е бил мигът — като този например сега: да усетиш, че в момента си по-силен. Нали целият този скапан живот е броеница от такива мигове, и отчаяни глупаци са всички проповедници на по-различни представи за битието.

Ръцете му сами отпускат греблата. Един и половина е, всичко върви добре, всичко е наред. Той се навежда през борда, блиска дълго лицето си с прекрасната хладна вода, докато отмие розовата пяна. Целият трепери — от умора, от студ, от напрежение, но нищо, това

значи, че живее, че се бори, че може би ще спечели. Изведнъж усеща страшен, смъртен глад, отваря опипом торбата, пие пестеливо вода и лакомо се нахвърля на храната. Докато дъвче, му минава през ум, че трябва да си разпредели храната на малки порцийки, но тялото не го слуша, то лапа без мяра, устата дъвче лакомо, сякаш прегладнял пес е напипал пържола и я поглъща под яростните ритници на господаря си. Мирчо се оставя безволев; докато тялото му почти изпразва торбата; надига пак шишето и го преполовява. Нататък е лесно, успокоява се той, може и да се погладува. Досега беше трудното... Облизва пръсти, обляга гръб на кубрика, очите му залепват. Не, сепва се той, само това остава, да заспиш сега... Плиска наново лице, докато студът го освежава. Изживеният ужас, а сетне гладът бяха го пазили от умората, а сега... Да, ужасът... Не трябва да мисли за това. По-нататък, някога — в живота отвъд преградата.

Почини си, заповядва си той: без да заспиваш. В никакъв случай да не заспиш!... Тялото му неохотно приема заповедта, стяга се, студените тръпки го освежават. Пръстите му лепнат, сякаш неизмити от кръвта, и Мирчо ги мие дълго, старателно, обърсва ги във влажните джинси. Така. Да не мисли за това. Да не мисли за нищо. Освен за спасението.

Бризът подухва в гърдите му, значи лодката сама върви на юг. Късметът е тук, наблизо, не го е изоставил, късметът винаги е бил с него, и този път ще го съпровожда. Поне докато мине стената между миналото и бъдещето. До новия живот. Пък сетне... ново хвърляне, с други зарове, при много по-голям залог. Мирчо се ободрява, поплясва вдървените си бузи; лицето му е неподвижна маска, мускулите му са парализирани оттогава... от изненадата как лесно потъва ножът в живата плът и как лесно и просто всъщност било това.

Лесно и бързо.

И изведнъж се превива зад борда, сгърчен от внезапен спазъм; впива пръсти в планцера и дълго повръща, хриптейки, мъчително, сякаш цялото му същество разкъсва отвътре връзките с тялото и изригва вонящата си същност, скривана досега. Докато се свлича, омекнал и облекчен, като спукан цирей върху пейката, сетне коленичи на дъното, сграбчило в треперещи шепи мокрото лице.

Какво стана?... Как стана?... Защо стана тъй?

Жилещите въпроси налитат, Мирчо няма сила да ги пропъди, оставя им се, ушите му писват, съзнанието се опитва да избяга, да се скрие, да се обгърне в някой хубав спомен, спасителен спомен...

Мирчо грижливо изрязва от шперплат две кръстосани букви М. Това е техният герб, той го е нарисувал, тя го е одобрила; сега ще го изреже и ще го окачи на стената, над дивана. Две главни М, той и Марта. Хлапашко е, но му харесва да се прави на влюбен, изглежда, играта е завладяла и Марта. Нали всичко е игра, трябва да играем талантливо живота си, та и на нас да се харесва; и Мирчо е доволен от себе си, добър артист се очертава.

Марта е легнала по корем на килима, зубри за матурата, иска да следва; е, нейна работа, тя наистина е ученолюбива.

Матурата за Мирчо е досадно задължение, все ще изкара някак си, и ако има приятен елемент в нея, то е краят на това глупаво учение.

Гербът излиза сполучлив, сега ще го позаглади, един лак отгоре и готово, нека се радва момичето, да си живее с илюзиите... Той я поглежда и се позасмива: само преди година целият пламваше при мисълта за целувка от Марта, пък сега ето я, лежи голеничка на килима, чете си спокойно книжка, а той си дялка буквички от шперплат и свирука. Също като женени.

Да, Марта е умна, работлива, сигурно цял живот ще виси по почетните табла, хубавица при това — абе, ако рекат да развъждат порода човеци за бъдещето, непременно ще ангажират Марта. И освен това не досажда като някои други, дето след първата прегръдка се заемат да те превъзпитават. Изобщо... този път спечели, приятелю, измъкна я изпод носовете поне на петнайсет кандидати, браво. Дано оттук нататък ти върви все така.

Марта затваря учебника, протяга се, става бавно, доближава до него, отмята вълнопада на косите си; лишена е от глупав свян, голотата ѝ прилича както на други момичета — красиви дрехи. Тя обвива шията му, ръцете ѝ са леки и пухкави като крила.

— Знаеш ли, ние си допадаме — казва Марта.

Това е нейното „обичам те“, максималната ѝ степен на словесна нежност, и Мирчо е горд, че е удостоен с това признание. Ръцете му, полепнали с опилки, трескаво попиват плътта на момичето; кръвта

възвира в гърдите му, кипва, задушават го. Грабват Марта, понасят я към дивана, възхитен и признал безсилието да ѝ устои; тя го погалва както звероукротител успокоява възбудено животно; и Мирчо чува гласа ѝ, нежен и твърд:

— Недей сега, стига. Няма да позволя да се провалиш заради мене.

— А ти? — Думите едва излизат от пресъхналото гърло; Мирчо отпива от изстиналото ѝ кафе и пуска радиото.

— Аз? — Марта късо се засмива. — Аз не се провалям, драги. Не съм научена на провали. А ти, дете отсега всичко си получил от живота, си подложен на голямата опасност. Ти си като царско синче, гледано-писано, ама носа не си е подавало вън от двореца. Не се цупи де, не си виновен ти, че всичко са ти дали, аз ти завиждам дори; но се чудя как може да ти е все едно дали ще завършиш тази година или другата.

— Не ми е все едно. Ще завърша. Но не с цената на лишения.

Мирчо я целува, но тя се отдръпва и поклаща глава.

— Сядай да четеш. Не ми е жал за тебе, все някак ще се справиш. За себе си ми е жал, че ще ме яде съвестта.

Тя внимателно го отблъсква, той става още замаян и отива към масата. Чува зад гърба си нейния смях, обръща се; кръвта му ври, бушува, увереността му се е изпарила, самодоволството също, сега той е роб, безволев и щастлив да страда за своята господарка.

— Разиграваш ме — казва хрипкаво той.

Смехът ѝ звънва и Мирчо омагьосан се връща при нея.

— Искам да съм сигурна, че ще убиеш човек, ако те помоля някой път — казва Марта.

— Бъди сигурна — кимва той, прегръща я и слисан разбира, че е казал истината.

И сега Марта не го отблъсква.

Кога го заряза Марта? Колко време мина оттогава, пък ето, още е жив споменът, само че се е очистил от неприятните примеси, останало е само хубавото, като в тъпа оперета — песни, танци и целувки. Другото е изтрито, изрязано, захвърлено, ей на — кога те заряза, какво си казахте, какво почувствува тогава — всичко е забравено. А може би

маловажно е било? Може би това е хубавото на паметта: способността да изтрива лошото, да облекчава мозъчния товар... А дали... дали ще изчезне някога в небитието този ден, днешният? Да, разбира се, несъмнено, и тогава всъщност ще дойде истинското спасение — когато забравата донесе спокойствие и опрощение.

Изкара матурата, хвърли дипломата в чекмеджето с ненужните бумажки, прекара едно чаровно лято на морето с Марта, станала студентка по археология; профука двете хиляди лева, дадени от родителите, и още хиляда от Марта; почернели, отслабнали, оглупели от безделие, обикаляха крайбрежието, докато им омръзна и морето, и настъпилото безпаричие. И тогава Мирчо изведнъж усети, че Марта го презира. Не избърза с изводите, провери държането ѝ, погледна постъпките ѝ, чу думите ѝ отстрани; тя просто се подиграваше с него! Закачката, играта се бе превърнала в гавра; шегата — в издевателство, задявката — в злоба. Свободното и независимо преди поведение на Марта бе станало господарско; и господарката едва търпеше своето досадно, глупаво и недотам породисто псе.

Изчака, убеди се; привързаността му изстина и кристализира в омраза, подсилена с желание да унижи Марта; но как да унижиш жена, която може да мине гола през града, без да възмути никого? И тогава почувствува, освен друго и съмнението, че Марта е права да се отнася така с него, а също и с останалия свят.

Кога го заряза? Неусетно, съвсем естествено, както захвърляш овехтяла дреха подир сезона; и нито той се обиди, нито Марта показа съчувствие или болка — всичко бе редно, всичко бе правилно. И от тази връзка му остана само тихият пристъп на малодушие, когато пътят му пресичаше пътя на някой по-силен; тогава Мирчо виждаше Марта, неуязвимата; отстъпваше и в душата му оставаше странна, обезсилваща топлина.

Но сега, защо точно сега повика Марта, нали отдавна бе я забравил... а, да, нали нещо хубаво търсеше, приятен спомен... е, добре, разкошен спомен е Марта — тялото ѝ, електричеството във въздуха около нея, чудовищното напрежение, подвластно само на волята ѝ: ако включи плюс, ще те припече, ще изтръгне душата ти; ако е минус, изплюва те на километри като врабец, обезумял да се напъха в изригващото гърло на вулкан.

Марта... Приятният спомен.

И никога не бе допускал, че ще види Марта подчинена, вярна, послушна, унижена и пиеща наслада от унижението си. Но разбрал ли е, проумял ли е някой някога жените?

Мирчо се сепва, търка очи,зира се в зеленикавите стрелчици. Два часа до разсъмване, спал е половин час, трябва да навакса. Дрямката е върнала силата, само дланите го болят, сигурно са целите в плюски; нищо, като съмне, ще ги увие в парцали. Течението го е отдалечило от брега, луната се е затулила в облаците и Мирчо повече чувства очертанията на хълмовете, отколкото ги вижда. Не, не може да се лъже, и водата, и ветрецът го носят на юг, зад преградата, където никой не се интересува от никого и хората нямат минало, а само бъдеще.

Той стисва греблата, подавя болката в дланите и загребва — без мисъл, без чувства, със затворена душа. Едно, две, хоп, раз, два, хоп... Двайсет хиляди загребвания до спасението.

---

[1] Харон — лодкарят на подземиеото от гръцката митология, който превозва умрелите през реката на забравата Лета. Веднъж преминали през нея, умрелите забравят миналото. — Бел. на ел. кор. ↑

4

— Петракиев, стани!

Златан бавно изправя мършавото си тяло от предпоследния чин. Последният е празен, така че целият осми „б“ клас е извърнал глава към Златан Петракиев. Директорът, класната и още двама-трима учители излъчват негодувание, граничещо с презрение; същото, примесено и с любопитство, се чете в почти всички очи на класа, общо шестдесет и четири без Златановите. Само тези малки, святкащи, чужди очи вижда Златан, лицата се губят в обща каша, разлята по чиновете. Сега ще го съдят, сега той е сам, един срещу всички, върху него ще се излее обединената омраза, на която той трябва да противопостави своята, за да отстои.

Нищо, ще се справи. Ще удържи. Неговата омраза е по-силна от тяхната. Тези лигльовци не могат и да мразят. Нищо не могат те. Ще устои. Хиляда на сто. Само да не се разплаче от омраза — те няма да разберат, ще го вземат за слабост.

Не, няма да заплаче.

— Вие знаете, ученици, какво е направил Златан Петракиев. Ваш другар, с когото сте живели и учили вече осем години, в когото всички сме имали пълно доверие, както в себе си. И изведнъж — кражба. Да, тази грозна дума, която отдавна трябваше да бъде изхвърлена и забравена, това отвратително деяние, остатък от миналото, хвърли петно върху класа ви, върху всички вас и цялото училище. И то не една кражба, а цяла поредица, един отвратителен наниз...

Директорът е бивш учител по трудово обучение, едното око му е извадено от стружка и всички го наричат зад гърба му Флинт — дори и синовете му, двама дебели двуоки близнаци, седнали отпред, на първия чин до вратата. Преди сигурно е говорил нормално, но откак се е изучил за директор, речта му се лее високопарно из устата дори вкъщи — това близнаците го разправят. Златан почти не се интересува какво се говори в класната стая, но тишината е съвсем куха и думите отекват като в пещера:

— ... И помислете си, ученици, кое е подтикнало Петракиев да краде от джобовете и чантите ви? Нещо липсвало ли му е? Напълно задоволен, облечен, нахранен, живеещ в условия, за които навремето ние не смеехме дори да мечтаем... какво да мечтаем, не знаехме, че могат да съществуват! Защото навремето, ученици, и най-богатските деца не притежаваха и малка част от днешните блага, достъпни за всяко българско семейство...

Навремето... Директора се впуска в любимата си тема, учениците се поусмиват — всеки знае наизуст следващия абзац от речта му, той го включва във всяко свое изказване независимо от повода. Макар че във времето, за което говори с тон на видял и препатил, изобщо не е бил нито роден, нито заченат, нито замислен. Но според него това несъответствие във времената се компенсира с възпитателното въздействие на спомена.

Абзацът свършва и директорът майсторски се връща към същността на речта си.

— ... И, питам ви, ученици, какво е липсвало на Петракиев, каква нужда го е подтикнала да протегне ръка не за поздрав и ръкостискане, а да обсеби собствеността на приятеля си? На другаря от съседния чин? На съученика, който е рискувал успеха си, за да му подсказе, когато е на дъската? Питам ви, питам се и аз — но не мога да си отговоря! За мене това е необяснимо, пълна тайна! Цяла седмица мисля — защо? Ето сега, нека той самият каже, нека това е първият въпрос, да отговори тук, пред класа: защо? Защо, Петракиев?

Защо? О, по дяволите, как да им обясни защо? И защо да им обяснява?

Шестдесет и четири очи са вперени в него, любопитството напират отвътре: как ще се справи Златан с положението? Погледите на учителите са свъсени, отегчението ги смрачава допълнително. Горките, имат свободни часове сега, наместо да се разхладят с една бира в гостилницата до банята, стърчат тук и чакат Златан да им каже нещо, което изобщо не ги интересува.

Но той няма да им каже нищо.

— Е, Петракиев, докога ще те чакаме? Кажи! Защо крадеш бе, момче?

Класът зашумява, директорът изшътква, стъкленото му око хвърля отблясъци, докато истинското, живото, е мрачно и неподвижно.

То сега е дюзата, през която Флинт впръсква в Златан своето презрение, негодувание, погнуса.

„Защо крадеш?“

Та нима е кражба това? Кражба... то е, когато вземеш нещо тайно, за да се обогатиш, да го използваш; а моето? Нали намериха всичко, нали така тъпо ме спипаха с всичко, само отворих за минутка скривалището да погледна вътре, да се порадвам, да ми олекне; а те — хоп за яката, нахвърлиха се всички момчета, следили ме бяха, мръсниците — и право при директора. Кражба ли е това? Нито съм носил часовника на оня дебел глупак Мони, дето четирийсет пъти на час го гледа: броил съм, честна дума, четирийсет пъти, само да го показва, сякаш другите не са виждали лъскави часовници. Но не е само това: той беше щастлив! Защото имал на ръката си часовник с разни копчета. Кражба ли е да му го вземеш тогава? Наказание е това, никаква кражба; и ако го скрих, вместо да го хвърля в канала, то е, за да си припомням разциврената дебела мутра всеки път, щом отворя скривалището. Кражба, глупости! Не съм го и пипвал повече, даже бе ръждясал там, в шахтата под водомера.

„Петракиев, защо крадеш?“

Кънтящият глас на Флинт не е въпросителен, а заповеден: защо крадеш?... Как ще разбере, че това изобщо не са кражби, а малки възмездия за болката, дето ония, щастливите, причиняват! Тая синеока патка Ели, с глупавото си златно медальонче, разкопчаваше си плоското деколте чак до пъпа, за да лъщи отвътре жълтата дрънкулка и примираше вече от щастие, захласваше се чак... Знае ли тя как боли от толкова щастие? Може ли да си представи какъв шамар е то; защото знаеш, разбрал си, че никога никоя вещ няма да те направи щастлив — много повече ти е нужно, не се купуват с пари нито хубост, нито чар, нито общителност, нито сила... може ли лишеният от всичко това да бъде щастлив някога? И на всичко отгоре да ти се пулят насреща със сияещи очи, непомътвани от озлобление и мъка... Какво друго ти остава, освен да ги разплачеш?

Директорът се е доближил до него застрашително, пъчи се, несъмнено има желание да го зашлеви, но трябва да сподавя желанията си, боят е забранен, и неговата не е лесна, да не можеш един шамар да залепиш на някакъв си ученик, крадец при това. Когато съучениците му го натикаха в директорския кабинет, пообъхтан вече

по пътя, и наредиха на писалището влажните предмети от водомерната шахта, Флинт подскочи от радост и облекчение. Но единствено Златан разбра отде идеше облекчението му: не защото крадецът е намерен, а защото е някакъв си Петракиев, дете баща му навремето е зарязал инженерството и отишъл тракторист за повече пари, и досега оре в крайградското стопанство. Защото имало е случаи, когато деца на изтъкнати родители да са правели бели, и тогава Флинт е бил в твърде трудно положение... Да, облекчение и радост блеснаха в окото на директора и единствено Златан разбра причината.

— Ти ще отговаряш ли най-сетне?

Часовникът, медальонът, японско чадърче, сигнален пистолет, ножче с пружина, албум с марки, флейта... какво още? Доста боклуци бе натрупал във водомерната шахта и когато надзърташе вътре през ден-два, го изпълваше — за пръв път в живота му — истинско доволство. После... някак бяха се досетили, проследили го бяха, значи допуснал е грешка, сбъркал е, наивен е бил; нищо, нека му е за урок: занапред да не греши.

Флинт, изглежда, е разбрал, че Златан няма да проговори; извърща се, отива до подиума и намира изход от положението във водопад от думи:

— Ето, ученици, той мълчи. Не смятам, че мълчи от срам или че съвестта му е сковала устата. Мълчи, защото няма какво да каже! Защото всички думи са безсилни да оправдаят кражбите. Навремето Жан Валжан отиде в затвора, защото открадна един хляб, за да се нахрани. А днес какво оправдание има за кражбите? Кажете ми? Никакво! Днес се чудим не как да се нахраним, а как да не преяждаме, и въпреки това се намират хора, жадни не за най-необходимото, а за чужди вещи! Вещи, неодушевени предмети! И питам се аз: как може да бръкнеш в чужда чанта, да престъпиш законите и морала, за да се сдобиеш с някакво ножче например? Как?

Директорът прави ефектен жест с ръка, наново е влязъл в руслото на красноречието си и любопитството на класа пак се насочва към речта му: докъде ще я докара все пак?... Думите преминават покрай ушите на Златан някак приглушени, чути сякаш от далечно радио; той стърчи, мършав и унил, стриганата глава е клюмнала надолу и едва ли някой в стаята подозира колко безразличен му е този театър. Дори не му е досадно.

Сбъркал е някъде. Това не бива вече да се допуска.

Флинт, изглежда, е казал нещо остроумно, защото класът зашумява; директорът изслушва ефекта, изшътква и продължава:

— Има в селското стопанство едно животно, мъничко такова животинче, невестулка се казва. Тя тъй влиза нощем из кокошарниците и души наред кокошките, без да има никаква нужда, просто така. Вредител по душа, с една дума, безчинствува без причина. И когато научих за тия кражби, стана ми ясно: такава вредна животинка се е завъдила в нашето училище! Вредител по душа! Но ето, вие, колективът си каза думата: колкото и да е хитра крадлата, все някога влиза в капана! Рано Или късно, но непременно! И ето я сега пред вас невестулката: вижте! Златан Петракиев се казва! Сега той е във вашите ръце, каквото реши класът, така ще постъпим и ние в учителския съвет! Но преди всичко държа да го чуем, има ли все пак нещо да ни каже в своя защита, за оправдание, да обясни някак поведението си? Слушаме те, Петракиев! За последен път те приканвам: говори!

Любопитството, пламтящо в шестдесет и четири очи, облепва Златан, стяга го до задушаване. И изведнъж казаното от Флинт достига до съзнанието, припламва, избухва: Невестулка!

Това ли беше хитрото животно, дето подушва капаните, присмива им се, гаври се над човеците; и ако все пак го заклещят, жертвува част от себе си, за да се отърве? А сетне се скрива, ближе раните си и трупа нова мъдрост и хитрина? Да, именно невестулка, Златан е сигурен; това трябва да бъдеш и нищо друго, тогава ще си наистина неуловим, тогава тия захилени лигльовци ще видят, ще им върнеш тъпкано всичко: и пердаха, и обидите, и унижението: всичко.

Но сега... сега трябва да жертвуваш лапичката си, да се измъкнеш от капана.

— Е, Петракиев, ще говориш ли?

И Златан започва изведнъж, смирен, разкаян, жалък: проси милост, извинение, няма никакво оправдание, искал е да се пошегува отначало, после го е хванало страх да върне откраднатото, скрил го е в шахтата да не го намери някой; разбира, че постъпката му е лоша, много лоша, срамува се от себе си, моли другарите си да му простят, ако нещо е повредено, той ще работи през лятото, ще го плати, още веднъж моли за прошка, другарят директор нали каза, че класът ще му реши наказанието, нека прояви добрина, защото Златан осъзнава

грешката си, ако някога пипне нещо чуждо, ръката му да изсъхне, ама тъй се получи този път, сам се чуди как се е подлъгал... От очите му се търкулват сълзи, той не ги трие, нека всички видят, сега вече може да плаче, да се тръшка, да страда, защото сега всичко е роля, пиеска, той ще ги надхитри и отгук нататък ще надлъгва всички, той — невестулката. Неуловимото среднощно, хитроумно зверче, с което го сроди най-неочаквано едноокият директор Флинт.

Осемнайсетгодишен, Сандо бе завършен моряк: як, жилав, безпаричен голтак, зарязал образованието; мечтата му бе след години по неизвестен начин да се сдобие със собствена гемия. Говореше всички крайморски езици и жаргони, познаваше ветровете, водите, всеки метър от брега; пиеше наравно със старите бар аби и сетне ги разнасяше по домовете им, ако случайно имаха домове.

За жени не мислеше: тия, дете обслужваха местните мъже, будеха у Сандо съжаление, примесено с погнуса. Други почти нямаше, от отвъдния свят бяха те, сухоземния — различна порода жени, как да се добереш до тях ти, нестриган окърпен дангалак, дете обувките ти са с въжени подметки?... Щастлив беше, защото не искаше нищо повече; бе здрав, силен и доволен от живота. Няколко пъти едва отърва кожата; но приемаше както опасността, тъй и спасението с усмивка: лимбаджия лесно ли се дави, бре? Самата лимба бе гнила кошница, зловещото ѝ скърцане развеселяваше Сандо и той налягаше греблата: скърцай, дъртушо, през средата ще те скъсам, да знаеш...

Лимбата потъна една сутрин, току преди Никулден. Нямаше голямо вълнение, това спаси Сандо и другото моряче; просто старият ковчег се бе продънил от тежестта на годините и баластрата. Момчетата доплуваха до брега, при таянджиите, там ги облякоха, стоплиха ги и когато чорбаджията на гемията пристигна пребледнял, те вече хъркаха, омаяни от топлината и виното, под овчите кожуси.

Същата тази зима Сандо се запозна с Жоро Барута.

Барута бе известна личност по крайбрежието, много пъти Сандо бе срещал в морето неговата двумачтова гемия „Лола“ — солиден, хубав кораб, малко бавен, но сигурен и през лошите зими. Барута превозваше всичко, лакомията му нямаше граници, та гемията едва изгазваше до пристанищата, а хавалето — товарът на палубата, трупаше до средата на мачтите и отдалече „Лола“ приличаше на огромен, нескопосно скован сандък.

След Коледа се чу, че Жоро Барута прогонил стария си екипаж и търсел опитни момчета за по-специално плаване. Тъй се зашушука из кръчмите, но малцина поискаха да служат на Барута: към лошата му слава се добавяха и разказите на пропъдения екипаж. Възражения не търпял, лошо пиянство имал и посягал да удря, при махмурлук страдал от такова главоболие, че виел като псе; тъй прогонил тримата си моряци и боцмана, сега търсел други балами, ама де ще ги намери? Виж, за плащане, плащал добре, ортакът на гемията бил някакъв християнин, водел сметките и следял плащането да бъде точно и доволно; Барута обаче изкарвал тази горница не през носа на екипажа, ами чак изотзад.

Такива приказки се носеха за Жоро Барута и неговата „Лола“, но му се признаваше друго качество: бе моряк първокласен и ако някой пожелаеше да обиколи света, то Жоро щеше да го превози сто на сто, като при това го ошушка до стотинка.

Лимбаджийството бе поомръзнало на Сандо, пък и след никулденското къпане кръстът го пробождаше доста често — сигурен знак, рекоха му старите хамали, да смениш овреме занаята. Млад човек си, казаха, цял живот ли ще газиш с таргите в морето? — Колкото и да бе нехаен Сандо, тия приказки го постреснаха, пък и стегнатите пояси, с които лимбаджиите увиваха кръстовете си, го поизплашиха. Добре де, попита: къде тогава?... Хващай пътя нанякъде, свят и хора да видиш, и без туй войниклък те чака, да има какво да разказваш на наборите. Пък лимбите няма да избягат, мястото при нас ти е запазено.

Тъй Сандо отиде при Жоро Барута. Намери го в къщата му, под чардака, разгърден и умислен. Изпод фланелата му, през валмото сива козина, излизаше пара. Барута пиеше греяна ракия и замезваше с туршия от зелени динчета.

— Чувал съм за тебе. С Бахчелията работеше, а?

— И с него. И още с Кандилото и Стефан Лихваря. Можеш да ги питаш.

— Не ми трябва питане, виждам аз. Пиеш ли?

Сандо вдигна рамене. Домакинът обърса една чаша с грапавия си палец, наля му и изпухтя:

— Пий.

Той изпи чашата, ракията беше прясна, воняща; пресегна се и лапна едно динче. Барута го изгледа одобрително:

— Добре, не обичаш, ама се справяш. Дано и в работата да си така. Знаеш ли какво ще возим?

— Дърва? — опитва се да отгатне Сандо. — Въглища?

— Няма да се сетиш — подсмихна се Барута. — Такава стока никой не е пренасял досега. Затуй ми трябва сериозни момчета. Предишните ги изритах, не ставаха за нищо.

— Не се сещам... може би взрив?

— Дрън-дрън — ухили се Барута. — Най-безопасната стока.

И най-изгодната.

— Добитък?

— Почти позна. Евреи, мойто момче. Евреи за Палестина.

— Изселници?

— Изселници-заселници, нещо такова. Багаж не носят, само дрешки и... — Барута се позамисли и махна с ръка. — Абе ще видиш. Ако си умен и кротък. Такъв пай цял живот няма да лапнеш както сега. Хващаш ли се?

Сандо кимна.

— Тогава пий — и Барута наля пак чашата с мътната ракия и с насмешка изгледа как момчето стоически я преглътна.

— Добре. По-хубаво хич да не се научаваш на тоя занаят, ама да не кажеш, че ми се свиди. Все едно ми е какво си чувал за мен, знам разните дрипльовци какви ги плещят, но едно запомни: Барута може да е всичко друго, но не и циция. Само че — той придърпа доверително Сандо за ръкава — въздавам всекиму според заслуженото. Пак малко са тия, дето заслужават нещо повече от дърво по врата. Това е работата. Е, идваш ли?

— Идвам.

— Утре по съмнало да бъдеш на гемията. Ако още ме няма, качвай се и почвай да чистиш. Последния път въглища карах, сега ще поизчистиш, че еврейските госпожички да не си оцапат белите дупенца.

Жоро Барута разтърси едрата си глава, смехът му обаче излизаше тъничък, полусмях на обидена от живота стара мома; и през ума на Сандо мина мисълта, че този човек все още не е получил от съдбата всичко, което смята за дължимо.

— Хайде сега върви, заминавай, че от утре работа те чака. Ама и пари, ей! Къде ще видиш другаде толкова пари? Само при Барута, но той работа иска! И неговата дума да е над всичко! И над божията... Ха! Евреи!... Заминавайте, махайте се, чифути с чифути, само смучете и трупате... той оня лудия фю... фюрер, той ще ви дойде дохаки! Крийте се там, по пустините, Х-х-христопродавци, Жоро Б-барута ще ви стовари т-там на пясъка в пущинаците, д-дето ви е мястото... К-к-какво правиш ти тука бе, момче? Изчезвай и утре п-право на гемията, че може да са пристигнали първите пасажери...

Аврам, Исак, Яков... к-какви бяха д-другите Соломон...

Моше.

Барута хлъцна, подпря глава на масата и заломоти нещо неразбрано. Развеселен и малко поуплашен, Сандо си тръгна; лошите предчувствия за бъдещата работа се омесваха с примамливите видения на далечното пътуване. В края на краищата оптимизмът надделя — Сандо засвирка, засмя се и забърза да разгласи новината, като си повтаряше:

— Каквото и да е, поне няма да е скучно.

На сутринта Барута пристигна, все едно не е мирисал ракия от седмици; само розовата слуз в очите го издаваше. Надникна в трюма, където Сандо вече метеше, изръмжа одобрително и се упъти да спи. Само преди да влезе в каютата си, извърна глава и запита:

— Чувал ли си за Акра?

— Не. Пристанище ли е?

— Затвор. Близо до Хайфа. Там ще лежим, ако ни хванат англичаните.

— Ами? — усмихна се Сандо. — Не знаех.

— Да знаеш. Половин година, плюс пердаха. Затова плащам. Да знаеш.

— Ще знам — съгласи се Сандо и почти мигом забрави за затвора.

Сега имаше друга работа — да почисти трюма — и той продължи да мете сред виелица черен прах, свиркайки стара песен от неговия край: последният спомен, и той излинял, без думи, изостанал в най-скритите гънки на паметта.

Освен Сандо в екипажа влизаха още двама моряци и боцманът, мълчалив грък; той изглеждаше малко занесен, но си знаеше занаята,

командуваше предимно с поглед, но когато се налагаше, изригваше порой ругатни, наредени равно и ритмично като стихотворение. Но това ставаше рядко, моряците работеха мъжки и в края на седмицата „Лола“ лъщеше, Жоро Барута я огледа доволен, наброи по десет надника на четиримата и каза:

— Махайте се сега, бягайте да живеете, пък утре вече никакво мърдане от гемията. Ще товарим стоката, че не остана място в хотелите от тях. Много са забързали за тая тяхна Палестина, гръм да я тресне дано. Сякаш там голям хаир ще видят.

Барута бе в приповдигнато настроение; предвкушаваше печалбата и, изглежда, изтънко си бе направил сметката; когато Сандо му каза, че някакво дружество е купило парахода „Рудничар“ и го оборудва специално за превоз на евреи, Жоро се усмихна криво и изръмжа:

— Ха! Пък и те да не са един и двама чифутите, наплодили са се като мухи в бунице, виждаш ли, където плювнеш в града, на евреин ще падне. Гледай от утре какво става.

— По колко ще им вземаш? — попита Сандо.

— Ти не се бъркай. Туй е на бай ти Жоро грижа. Гледай си задълженията и много шушу-мушу с евреите да няма. Хайде сега изчезвай и се моли да не ни хване някоя буря баш по Йордановден, да се кръщаваме за последно.

Два дни Сандо стоя на трапа, посреща пасажерите, въвеждаше обикновено главата на семейството в каютата на Барута; след десетина минути пасажерът излизаше с помътен поглед, изпратен от дрезгавия глас на капитана:

— Нали разбрахте? Пълна тишина и ред, без високо говорене, без събиране и прочее. И само по един куфар на човек, не повече. Туй не е товарен параход.

Евреите се качваха, натъпкали до пръсване ракитовите си куфари, сгушваха се, потръпващи от студ, на палубата, говореха шепнешком; Сандо почти не видя усмивка, само децата повишаваха глас — но дори и те бяха приучени на послушание и търпение. Сто и тридесет души се качиха, а „Лола“ бе тиха, сякаш празна. И когато гъркът излезе от каютата на Барута и даде команда за тръгване, гласът му отекна като в театър. Платната изплющяха, „Лола“ изскърца, въздишка се чу откъм брега, хлипове на изпращачи, размахали ръце и шапки от кея; тъмното сгушено множество пътници тихо изохка и

гемията заби бушприта си в лика на изгряващото слънце, накъдето трябваше да бъде обетованата земя на израилевото племе.

Малко подир това се появи Барута, избръснат и трезвен; обиколи гемията и се обърна към пасажерите, свити край куфарите си; повечето лица бяха мокри и Сандо помисли, че, изглежда, очите потъмняват от скръбта.

— Тръгнахме — каза Барута, — оттук нататък връщане няма. Още веднъж повтарям: тишина и ред искам от вас, да не си разваляме отношенията. Като слезем във вашата Палестина, крещете колкото ви глас държи. А дотогава — ни гък. Тук, на кораба, аз съм първият и единствен след бога. И понеже вие разпънахте господа, заковахте го, хич не се надявайте на него. Оставам значи само аз. Ще се допитвате до мене, ама преди да дойде някой за нещо, барем три пъти да премисли дали капитанът трябва да се занимава с неговата важна личност. Това е.

„Да, това е наистина“ — прочете Сандо в десетките помътени тъмни очи; хилядолетна скръб имаше в тях, но и вековно примирение; бездомни, мразени и гонени без причина, те все пак оцеляваха, разнасяйки по пристанищата, пътищата, гарите на земното кълбо своите многострадални куфари и скритата надежда в племето си. Стана му жално, но не бе научен на скръб; пък и късите команди на гърка бяха точно пресметнати, та никой моряк да не безделничи минута дори. И „Лола“ цепеше мразовитото януарско море, вълнорезът плискаше върху печалното множество искрящи ледени пръски и Сандо, омаян пак от магията на плаването, усети как сърцето му прелива от познатия тих възторг.

Така, спокойно, с лек попътен вятър, „Лола“ навлезе в Босфора. Жоро Барута се обърна назад, към тъмнеещото Черно море, и изръмжа доволен:

— Гитти-битти, Карадениз, щом стигнахме дотук, страшното ни се размина. Ела бе, боцмане, пийте по едно вино с момчетата, половината работа я свършихме. Хайде, нататък по вино да ни върви.

— Амин, дай бозе — отвърна гъркът и отпи.

— Чакай ти господа да ти даде — ухили се Барута. — Нали ей тия оттатък го набучиха като пеперудка? Пикая аз на господата ви, ами отваряйте си очите на четири. Как е стоката, мълчи ли, мирна ли е?

— Кротува.

Барута поклати глава:

— Утре ще се раздвижат. Като се бръкнат надълбоко в кесиите, ще зашумолят. Като разберат, че най-простото нещо в света струва най-скъпо.

— Кое бе, барба? — не проумя гъркът.

Барута почеса носа си и в очите му блеснаха жълти огънчета.

— Уж си хитър грък, а не се сещаш — водата, боцмане. Водата.

6

Убеден отрано, че късметът е даденост, предназначена да му служи невидимо и вярно, Мирчо бе доволен от живота. Военните лекари му намериха нещо в стомаха и хоп, негоден за казармата; Мирчо изпрати тържествуващ своите съученици с остриганите глави, обещавайки да наглежда и пази приятелките им — и усещаше зад гърба си твърдата опора на късмета, Големия късмет, дето трябваше да го съпровожда нататък. Сетне като на шега го назначиха в киното: баща му завъртя един телефон, написа му едно име, накара го да се подстриже — и след час Мирчо бе назначен директор на продукцията, без да има понятие какво трябва да върши. Той подскачаше с пламнала от възторг глава по стръмния път от Киноцентъра, опиянен от леснината, с която вземаше първите житейски завои; и тъй щеше да бъде без съмнение и занаят... Поръча си визитки „Мирчо Панайотов, директор на продукция“, взе от баща си сто лева назаем и ги профука почти сам, понесен върху пухкавото облаче на щастието.

Е, в края на краищата нали животът не може да бъде еднакъв за всички? Мигар е виновен той, Мирчо, за дето късметът е с него? А може би съдбата направлява своите галеници, избира ги сред множеството от глупаци, натегачи, амбициозни мръсници, бездарници; харесва си някого, погалва го по главичката като Атина Палада — и, белязан с невидимия знак, той ще налучква тайните вратички, и те сами ще се отварят пред него като в приказка, без да забележи дори... И без да знае кому да благодари за късмета си, Мирчо не живееше — той играеше в безкраен, шарен, весел, сладък филм, може би малко глуповат, още по-добре — и за нищо на света не би излязъл извън кадъра.

Нека другите, нецелунатите от съдбата — те да живуркат в черно-бялата скука на живота си.

Всъщност работата му далеч не бе толкова представителна, колкото изглеждаше на непосветените — търчане, уреждане на всякакви битови, организационни и какви ли не проблеми — но Мирчо

я вършеше с артистичен замах и вдъхновение, сякаш бе менажер от филм за милионери; пък където не успяваше сам, името на баща му свършваше останалото. Тъй де, казваше си той, като носим известно име, бива ли да се срамуваме от него?... Понякога го питаха: вие имате ли нещо общо с другаря... А, да, отвърщаше небрежно той, имам, да. Баща и син сме... И заключената вратичка мигом се откряваше.

Да бъдеш артист в живота — нали това включва и използването на всички обстоятелства в своя полза? И какво по-достойно за използване обстоятелство има от притежаването на подходящ баща?

Всъщност Мирчо рядко си задаваше подобни въпроси. Нещата сякаш се извършваха покрай него от друг човек, действащ в негова полза, невидим пълномощник на съдбата. Тази двойственост съвсем оприличаваше живота му на филм. И ако в него кълнеше нещо, подобно на мечта, то бе след време, някога, да се захване с режисура... но кой знае. Режисьорите също бяха слуги на куп господари, и най-последният от господарите им бе талантът. Повечето пиеха, гълтаха успокоителни, търчаха с месеци по инстанции да доказват неща, дето никого не интересуваха, а вечер завираха бради в скутите на отегчените си любовници и злословеха с надебелял език. Така че...

А Мирчо бе доволен от живота си.

В един такъв ден, когато доволството се излъчваше от него като миризма на силен парфюм, той срещна Марта. Отначало не я позна, две години не бе я виждал, и това бе друга, различна Марта, провинциална братовчедка на гордата, предизвикателната, недостъпната Марта, пред която бе удоволствие да си унижен. Мирчо подмина, спря, обърна се, момичето бе продължило, свило глава в яката на кожата си. Той подвижна „Марта“, тя не се обърна й бързо сви в пресечката. Не, тя е, само тя е, пък и да не е, какво толкоз... Той бързаше вече след нея, изпревари я, изпречи се и я погледна в очите.

— Марта!

— Здравей — каза му тя и се поусмихна. — Не може да те познае човек, почернял си.

— На снимки бях в Родопите, цял месец.

Той забърбори, без да мисли какво, втренчен в лицето ѝ, в подобие на предишното Мартино лице. Чертите бяха същите, но зад тях бе друга жена: свита, уплашена, обърнала същността си наопаки като чорап. Нима това наистина бе Марта?

— Марта! — сепна я той, сякаш тя бе задрямала, унесена. — Чуваш ли ме?

— Ами да, да, чувам те, разбира се. Защо? — Тя се съсредоточи, погледна го в очите. — Защо питаш?

— Слушай, какво става е тебе? Не си пиана, нещо друго ли има? Да не би... — Той я хвана за ръка, привлече я, тя тръгна до него, но той долови нежеланието ѝ. — Ела да прием по кафе насреща, нали не бързаш?

Въвлече я в близкото кафене, донесе кафето, като не я изпускаше от очи, приседна до нея, улови пръстите ѝ, покашли, заглушавайки ударите на сърцето си, засмя се пресилено:

— Е, говори сега.

— Какво? — зачуди се момичето. — За мене ли? Не е интересно. Ти кажи за себе си. Чух някои неща.

Това бе любимата тема на Мирчо, той с облекчение подхвана историята си, напарфюмираната легенда за един млад директор, менажер, фигура в света на голямото кино, интересен живот, артистична среда, известни личности, сред тях снове той, Мирчо, използва слабостите им, изглажда конфликти, организира талантите им, ако има още петима като него, само български филми ще гледат хората, изобщо съчетаваме полезното с приятното, това се казва работа, докато при останалото човечество комбинацията е точно обратната.

Марта слушаше безучастно; все пак изписваше понякога на лицето си интерес, приличен на сподавена прозявка. Не докосна кафето, а когато Мирчо премина на другата любопитна тема — скандалите между артистите, тя видимо се засуети, хвана чантичката си и нервно се заоглежда.

— Какво ти е? — прекъсна историята си Мирчо. — Какво е станало с тебе? Говори, имам ли право да знам?

— Право нямаш — глухо каза тя. — Никой няма право над мен. Нищо не е станало, просто днес съм изнервена.

— Работиш ли някъде?

— Напуснах. Сега... сега чакам друга работа. Преводи за вкъщи. Не ми се кисне никъде осем часа. — Тя се пооживи, пресегна, отпи от изстиналото кафе. — Изобщо битови проблеми. Не са важни.

— Не са — съгласи се той, — докато сме млади. Пък после все някак ще се наредим.

— Все някак — съгласи се тя. — Значи ти е интересно да живееш?

Това не бе въпрос; горчилката бе преляла. Мирчо потръпна — старият забравен ток, ех, някога искри пращяха между тях още като се погледнеха. Ах, къде, по дяволите, отиват чувствата, изветряват ли като вино, или се утаяват някъде, напластяват се като топла пепел, която подклажда новия огън? Хубаво беше, да, прекрасно беше, сигурно това беше любов, повече няма да почувствувам подобни трепети, сега съм закоравял, загрубял, сетивата ми са ръждясали, чувствата не достигат по-високо от кръста... Това беше, да, ей тази Марта беше, но кой да знае тогава, може би тя не го е знаела и чак сега усеща какво сме изтървали, изхвъркнало е пиленцето от шепите и го няма, сега и да се върне, няма да е малкото крехко, нежно създание, кой знае какво е израсло от него: гарга ли, кукумявка ли, кокошка...

Той говореше нещо съвсем различно, но ръцете му трепереха от предишното електричество, трупано някъде и сега избило; токът го разтърсваше и Мирчо не смееше да докосне пръстите на Марта, нямаше сила; а може би тя пак бе се обградила с невидимото поле, подобно на стъклен похлупак? Чувствуваше се актьор, разиграващ спокойно заучена сцена, а зад кадър мисълта му кипи, трескаво търси изход, спасение може би... За пръв път, наистина за пръв път почувствува нужда да се озърне, да се огледа докъде е стигнал, накъде е тръгнал, заслепен от сияйното слънце над главата си; да потърси помощ, съвет, да попремисли дали това топло житейско течение не завършва съвсем наблизко с водопад... Виждаше как артистки, обичани и обожавани, плачат, след като са заснели поредния щастлив епизод — от умора, безсилие, отвращение към изречените лъжи. Та нали и те са се носели по светлото безбурно течение накъм щастието, за да привършват сега кариерата си с размазано, подпухнало от плач лице, съпроводжани вкъщи от оглупели млади обожатели. Но късметът не за всички, само за избраните е бог: запали му свещичка и вярвай в него, тогава ще ти помага и направлява.

— ... Ще те наредя при мене, хора да видиш, да навлезеш в този свят, парите са добри, скука никога няма, каква ти скука, смях, майтапи, клюки пиперлии, нищо общо няма с тая сива скука тук —

Мирчо посочи навън, към свечерената улица, гъмжаща от забързани хора. — През лятото снимаме на море, зимата на планина, храна, пиене, всичко ти се плаща, заплатата си я внасяй в книжка, ако щеш. Единствените, последните, бохеми са останали в киното, използвай, докато и те не са изчезнали, това е друг свят, творчество и удоволствия, нищо друго не признаваме... — Той говореше, пламнал, тръпнещ, уверен в примамната сила на думите си, станали верую на хиляди други като него от двете страни на вълшебния варосан чаршаф. Насреща Марта слушаше унесена, но дали чуваше? Струваше му се, че думите преминават през похлупака, но там заглъхват като тиха и незапомнена музика. Все пак Марта порозовя, пооживи се; и пак му мина мисълта, че тя взема наркотик.

— Трябва да вървя — каза тя, повдигна се; Мирчо властно я притисна към стола. — Чакай ме.

— Никъде няма да ходиш! Никъде! Не съм те виждал толкова време, не знам нищо за тебе, мълчиш, спотайваш се! Говори! Имам право да науча какво те мъчи! Слушай! Зарежи всичко, казвам ти, все ми е едно какво се е случило, но забрави и ела с мене! Сам живея, старите пак са в чужбина, всичко имам, ела, смени обстановката, стани отново Марта, каквато беше!

— Марта... каквато бях... Че по-добра ли бях? По-щастлива ли бях? Не дрънкай идиотщини. Ако някога съм била щастлива, то е сега, разбираш ли? Сега! Искам да го изживея пълно... и сама. После може всичко, но сега чувствавам, че трябва да го пия... бавно, спокойно, като пияницата пред цяла бъчва вино, без да мисли кога ще свърши... Ти не можеш да проумееш това, не ти и трябва. Това е... горчиво щастие е това. Но само на такова съм способна.

— Глупости! — Мирчо се ожесточи, стисна ръката ѝ; токът бе изчезнал, в пръстите пак бушуваше кръв. — Ти си откачила! Полудяла си по някой кретен, не се ли виждаш в огледалото? Майка ти няма да те познае, като призрак ходиш по улиците! Помниш ли каква жена беше, а? Помниш ли какво ми говореше?

— Какво? Нищо не помня. Нищо няма значение. Нищо от миналото.

— Искаше да бъдеш сигурна, че ще убия човек за тебе, помниш ли? Такава беше ти, а какво стана? Слушай бе, да не са те вкарали в

някоя секта? Има разни идиотки, да не са те повлекли и тебе? Ще ми кажеш ли все пак нещо?

Беше бесен. Не както той самият би бил, а както го играеха във филмите. По-убедително. Марта мълчеше, загърната в безразличието си.

— Чакат ме — повтори тя.

— Морфинистка ли си станала — изхриптя той, — дъновистка ли, мозъчно сътресение ли си получила, какво, да му се не види, се е случило? Трябва да чуя, ясно ли е, няма да те пусна, докато не разбере! — Пръстите му стискаха китката на дясната ръка, над тежката сребърна гривна. Марта не помръдна.

— Нищо не се е случило. Просто... вече принадлежа на един човек. Това е. Той... той няма да се зарадва, ако ме види с тебе.

— Принадлежиш? Чуваш ли се? Ти да принадлежиш на някого? Марта... това в някой тъп филм ли го гледа? Боже мой! И кой е щастливият собственик? Може ли да го видя, та да му счупя муцуната? Не, ти действително си се объркала, душевен срыв, случват се такива неща, но бързо се оправят, минават, ще видиш... — Той смени тона, сега бе ласкаво-подкупващ, като лекар, успокояващ тежко болен. — Трябва да си говорим, Марта, спокойно и откровено, като стари приятели, ти ще ми кажеш всичко, а аз ще намеря изход, бъди сигурна, щом сме заедно, нещата ще се наредят, можем да правим каквото щем, свободни сме, нищо по-велико няма от свободата! Не искам да те вържа за себе си, само временно, докато се съвземеш, да ти помогна, това е мой дълг, толкова много съм получил от теб тогава... помниш ли? А? Помниш ли?

— Ще ми насиниш ръката — каза тя и я издърпа от пръстите му.

— Нещата ще се оправят, само ти... ти ме послушай, ето, сега ставаме, отиваме да обядваме в Унгарския, или не, в „Панорама“, на спокойствие, съвсем сами, почти няма да говорим, само ще се гледаме и ще си спомняме миналото... то не беше толкова отдавна, все едно не сме прекъсвали. Няма да разпитваме един за друг, тези две години ще се заличат... чуваш ли ме? Хората в затвора отиват, по десет години лежат и като се върнат, все едно нищо не е било, знаеш ли? При нас в киното има такива тюрмаджии, като пийнат и се отпуснат, какви страхотии разправят, пък нищо, пак са хора като другите. Всичко хубаво е занаят, Марта! Да, аз пазя... помниш ли, бях издялал нашия

герб, на стената ми е, малко левашки съм го изрязал, но сега ще дам на моя художник, ще го направи от махагон, иначе идеята му е страхотна, нали? Пък ти... ако не искаш в киното, ще те уредим преводачка, познати дал господ, ще позавъртим шайбата, абе направо се смятай назначена! Макар че според мене трябва да се забрани със закон на хубавите жени да работят. Още като завършат гимназия, минават пред комисия по качеството, щом те признаят за красива, отпускат ти издръжка: живей, ние се грижим за цветята, които ни разкрасяват битието! И като позастарееш, минаваш в заслужена пенсия, да отглеждаш дечурлига... Прав ли съм?

Той се бе зачервил, очите му лъщяха; Марта се поусмихна.

— Видя ли? Тъй че не се грижи за работа, ако искаш — моля; ако не — живей, дишай, радвай хората край себе си! Слава богу, парите не са проблем, проблемът е как по-красиво да ги харчим! Докато имам, няма да си лишена от нищо. Пък аз смятам дълго да ги имам.

— Трябва да тръгвам — надигна се тя. — Закъснявам, чакат ме.

— Кой те чака? — Мирчо се вкопчи в ръката ѝ, гневът пак го стисна за гърлото. — Кой е този мръсник, трябва да ми кажеш! На какво те е обърнал, боже! Робиня! Парцал! Марта, осъзнай се, на зле отиваш, не разбираш ли?

— Аз му принадлежа — просто каза тя. — Пусни ме да стана.

— Майко мила! — простена Мирчо. — Принадлежала му! С какво те е закопчал този за себе си? Шантажира ли те? Дължиш ли му нещо? Или ти е завъртял главата с обещания? Какво може да ти даде повече от мене?

— Нищо. Просто... подлудил ме е, това е.

— Ха! Е какъв е този супермен? Артист ли е, спортист, писател, какъв? Брей, да му се не види, Марта, осъзнай се, в прогимназията ли си още? Тази работа няма да я оставим така, ще го видим този джентълмен... ей, никога не съм мразил в живота си, но този не съм го виждал, а треперя от омраза! Няма да ми се сърдиш, но първата ми задача за днес е да го хвана за гушата и да го наложа, без да обяснявам защо, този тъпак, дето ми е повредил хубавото момиче... ах, свинята! Ще натикам обувките ти в мръсната му уста, да разбере на какво мирише унижението! А после...

Марта седеше вцепенена, само очите ѝ, широко отворени, гледаха с безизразна уплаха; тънките пръсти стискаха краищата на

кожената яка. Лицето ѝ бе останало без капка кръв.

— ... после ти ще му се изплюеш в мутрата, да ти олекне, ще се отърсиш от тая мръсна лепка и ще се питаш как всъщност си могла да се принизиш толкова.

Мирчо се бе разпалил; монологът се бе получил, добрите актьори говореха така в миговете на вдъхновение. Той спря пламналия си поглед върху смъртнобледото, вкаменено лице на момичето.

— Но какво ти е? Какво ти стана? Марта!

— Продължавайте! — чу зад гърба си тих, любезен глас. — Защо спряхте? Винаги е интересно да чуеш какво говорят хората. Това обогатява представите, които човек има за себе си. Те и без това по правило са погрешни.

„Защо крадеш бе, Петракиев?“

Оттогава гласът на едноокия директор проехтяваше всеки път, когато Златан извършеше глупав или погрешен ход. Отдавна бе разбрал, че джебчийството е жалка работа, за малоумните, недораслите за по-висши игри. Хората от тия среди бяха ясно разслоени, според възможностите им; и преди да се включи в по-доходните и безопасни комбинации, Златан бе презрял и намразил бездарните, тършуващи из чекмеджетата и празните вили. Само споменът му остана, кълтящият глас на Флинт — детинските глупости го предпазваха да не стъпва никога на по-ниско стъпало.

„Защо крадеш...?“ Сега би се изсмял жлъчно, ако го нарекат крадец, мошеник, аферист... колко думички е измислило човечеството, наляло ги е с мръсно съдържание и ги лепи по хората за цял живот. Той се боеше от тия етикети, сетне измиване няма; внимаваше да не се омърси, а колкото до чуждите пари, те сами идваха, кога повече, кога по-малко, във вид на услуга, отстъпка или жена, защото многолики са парите и вземат образа на всичко, дето можеш да купиш с тях.

Но парите... какво са парите? Глупост, дим, радост за низшите духом, недостойните, неспособните в житейските игри. Жалките идиоти, по които добродетелните нещастници измерват своята честност, за да се изпълнят с глупешко самоуважение горките. Какво значат парите пред насладата да играеш добре и почти винаги да печелиш, подготвяйки се за по-висшите кръгове, с главозамайващите залози, сред достойни партньори, където победата е стократно по-сладка... Там, там е истината, там е мястото ти, Петракиев, и ти ще го заемеш несъмнено, щом се стремиш с ума и душата си към него, но полека, полека... Не бива да се втурваш към щастието като лъв, оглупял от страст, лъвовете ги изстребват, на изчезване са, вземи поука от този факт. Промъкни се както знаеш, безшумно и невидимо, като невестулка, защото невестулката си ти, умно, мъдро, безсмъртно животно, символ на вечното оцеляване, като феникса, измислен от

глупаците. И щом достигнеш плячката, вземаш я — беззвучно, безкръвно, чисто, а на трупа ѝ остава само малка червена точица, незабележима почти... Лъв ли? Ха! А защо не мастодонти? За зоопарка са лъвовете и другите първобитни хищници, едва достигнали нивото на първа сигнална система; сегашното и бъдещото принадлежат на невестулките; отмря безвъзвратно епохата на динозаврите, Петракиев. Сега е ерата на играчите и в този пренаселен с идиоти свят играчите ще оцелеят; тяхната храна са останалите. Но само полека, хитро, умно... игра е това, бързаците винаги ги изритват, обрани и унижени. Нека другите мислят, че играеш за пари, че си като останалите... Нещастниците, не знаят колко ненаситно животно е човекът, единственото, дето трупа напълно безсмислено... както ти, Петракиев, трупаше някога боклуци във водомерната шахта, за да им се радваш тайно... Макар че и това беше игра, не беше кражба, но нямаше никой сред оная сива маса пионки да проумее смисъла на играта, съвсем детинска тогава.

Нищо. По-добре. „Защо крадеш, Петракиев?“... Сигурно и до гроба си е повтарял нещастният Флинт подобни въпроси, съвсем неподходящи за релсовото му мислене; блъскали са въпросите в черепа му, безсилни да преодолеят правия ъгъл на мозъчната гънка, където би трябвало да има извивка. По-добре... Ако няма такива, закъде сме? Една стара максима, малко плоска, но вярна: унищожете баламите, тарикатите сами ще измрат. Измислена сигурно от балама, дето се мисли за тарикат. Никой никога няма да ги унищожи; баламите са торът и хлябът на земята, без тях няма живот; за тарикатите остава преразпределението на богатата. Тъй е било, тъй ще бъде вовеки, и добре е, Петракиев, че още на младини достигна верните изводи.

... Тогава, някога, класът му прости за сбирката във водомерната шахта, прости на думи, но не забрави. Бащата, бившият инженер, го напердаши, напи се, плака, наби и майка му и пак замина да оре безкрайните си ниви — на метър левче, казваше му захилен той по онова време. Прехвърлиха Златан в строително училище, криво-ляво завърши, тури дипломата в джоба и отпраши за казармата доволен и освободен, единственият щастлив новобранец. Животът започваше, Златан знаеше: вече бе господар на себе си и ще съумее да опази завинаги своята самостоятелност.

Защото играта, голямата игра, не търпеше никакво подчинение. Тя го чакаше — да узрее за нея, да премине подготовката, лъжливите препятствия, измамните отбивки; и чак тогава ще му довери своите сладостни тайни. Оттам щяха да започнат истинските изживявания, върховните наслади на Играча и само невестулка можеше да се промъкне, да пролази до върховете. Лъвовете и лисиците ограждаха подножието с одраните си, гниещи кожи.

Имаше и грешки, имаше и падения; тогава заечаваше от небитието гласът на Флинт, срам за ума, позор за интелекта. Но Златан се учеше от грешките си; бе единак, такъв бе решил да остане винаги, собствените грешки бяха ориентири, сочеха верния път, стига да можеш да разчиташ поуците им. Той можеше и тази способност бе извор за самочувствието му, тя го отличаваше също от глупаците наоколо. При все че трябваше да бъде неразличим.

Двайсет и четвъртия си рожден ден Златан посрещна на длъжност строителен техник в кметството на северната вилна зона. Мястото бе опасно, неговите предшественици до един бяха загазили, но то бе от глупост, от дребнава алчност, от неумението да пропуснеш заека, дочаквайки елена. Когато го назначаваше, кметът му посочи през прозореца луксозната механа отсреща: виждаш ли я? От нея пътят води направо за съдебната палата... Златан се усмихна, но му докривя: толкоз ли не се различава от редицата кретени, дето за едно плюскане и шепа потни левове, пъхнати скришом в джоба, си провалят живота?

Цяла година бе неподкупен, правеха му всякакви проверки, защото още не се бе родил техник, неподвластен на съблазните; накрая го оставиха на мира. Златан мереше, смяташе, оценяваше имоти, отблъсваше предлаганите пари, избягваше подготвените софри, пропускаше намеците, обещанията, заплахите. Продавачите го подкупваха за по-висока оценка, купувачите — обратно. Разликата понякога бе хиляди левове и зависеше почти само от Златан; а той оставаше самата честност и строгост и уверено чакаше хората или поне човека, който, без да бърка в джоба си, ще стане Златановата златна рибка с нейното всемогъщество.

Първата рибка дойде в лицето на един стегнат, симпатичен митничар, дошъл в кметството да търси къща. Стара майка имал, дете

астматик, трябвало му боров въздух и тъй нататък. Секретарят на съвета почти го изгони, такива идваха да молят всеки ден, пък и го взе за железничар с тази униформа. Златан небрежно настигна мъжа на автобусната спирка и съчувствено каза:

— Толкоз ли сте на зор за къща?

— Ад ми е животът — въздъхна митничарят. — А оттук ще съм близо до летището, ще мога и по обяд да се връщам. Но щом няма.

— То, че няма, няма — потвърди Златан. — Но все пак...

— Какво? — Надежда блесна в очите на мъжа. — Можете ли нещо да помогнете? Каквото трябва, аз...

— А, и вие ли? Всички така почват. Сега сигурно ще извадите портфейла...

— Извинете — сконфузи се митничарят, — просто тъй го казах. Ама нали...

— Елате утре след пет часа, когато няма никой. Ще погледнем един обект.

Обектът бе стара къща, каменна, с голям сенчест двор; собственицата бе умряла наскоро, наследникът бе дошъл да оформи документите при Златан и полюбопитствува: „колко мога да взема за къщата? — Тая съборетина ли? — отвърна Златан. — Колко, три-четири хиляди най-много, но и това се съмнявам... — Ами то нищо работа — бе се намусил собственикът, — една кола не може да се купи значи. Е, виж там, ако се обади някой будала, звънни ми.“

Митничарят дълго обикаля къщата и двора, обзет от радостна треска. Златан го подкрепяше: хубава е къщата, малко да се стегне, още сто години няма да мръдне, пък след това ще му мислиш... Поседнаха под асмалъка, помълчаха.

— И колко ще струва? — осмели се митничарят.

— Двайсет и осем — трийсет хиляди. Е, възможен е и малко пазарлък.

— Язък — помръкна митничарят. — Аз имам... мога до дванайсет да събера. Повече... — Усмихна се криво и разпери ръце.

Преди да се разделят, Златан въздъхна:

— Е, довечера ще поговоря с един човек по вашия въпрос. Може би ще изкомбинираме нещо... Каква е колата ви? Нова шкода?... Хм, дано успее. Каквото мога, ще направя за вас. — И се наслади на блесналата надежда в предания поглед на митничаря.

След седмица наследникът на бабичката се взеше в новата школа, а митничарят почистваше къщата, още невярващ на късмета си. А Златан подготвяше сценария и обмисляше как да въвлече в играта митничаря, една твърде праволинейна личност.

Все пак успя.

... Набитото око на митничаря бързо определяше кой от пътниците е най-подходящ. Изкаралите по няколко години в Африка той познаваше, преди да прочете документите им. Друго условие беше човекът да е от провинцията, да не го чакат отвън разни роднини. Митничарят владееше занаята си, избираше безпогрешно нужния човек, преглеждаше багажа му, спокойно откриваше нехитрите местенца, където нашенците криеха златото си. Изглеждаше насмешливо нарушителя, без да привлича вниманието на някого в залата; затваряше куфарите, удряше печата в декларацията и шепнешком казваше:

— Отсреща, под липата, е спряла една зелена запорожка, вътре те чакат. Отиваш и сядаш, тя ще те откара където трябва.

Изплашеният нарушител покорно изнасяше багажа си, вмъкваше се разтреперан в зелената запорожка и тя го откарваше чак зад околоръстното шосе; там Златан го оставяше да чака такси и изчезваше, а човекът се двоумеше шашардисан дали да се радва на отърването си, или да съжалява за евтино продаденото злато... но все пак продадено, а не конфискувано, нали?

Около тридесет пъти запорожката вози пътници до шосето, докато накрая Златан сам се запита: е, докога? Не се ли увлече? Все тъй ли ще ти върви? Докато някой от тия прежали златото и се развика наред митницата ли? Тъй ли ще свършиш, Петракиев?

Не потърси повече митничаря; след година-две случайно мина през вилната зона и надзърна в старата къща. Вътре живееха други хора.

Бе пресметнал приблизително колко злато бе минало през ръцете му. При добър късмет — за десет години затвор.

Принцип номер едно: не пипай чуждо. Направи тъй, че то да дойде при тебе доброволно.

Принцип втори: за да влезеш в по-висш кръг на играта, трябва обезателно да си подготвиш прецизно влизането — както алпинистът се готви с години за победното изкачване.

Принцип трети, заимствуван от римляните: бързай бавно. Впрочем самите римляни са го погазили — и къде са?

— Защо не работиш никъде, Петракиев?

Този път пита кварталният отговорник — възрастен, омекнал човечец, униформата го крепи, горкия, на всичко отгоре на стари години го юрнали да проверява кой работи и кой не.

— Две години кой те храни?

— Спестявания имах, още малко останаха — доверително казва Златан; дори е неудобно да си хаби изкуството за този старец. Прави пауза, въздиша и неловко се доверява:

— Разбирате ли, пиша книга. Роман, за съвременните младежи. Пък не съм професионалист, уча се още от големите майстори, затова не мога две дини да мъкна под мишницата. Може би по-нататък, още пет-шест месеца, ще го свърша, вие ще сте първият, който ще получи автограф, честна дума!

— Ами, роман! — изненадва се кварталният. — Сериозно? Я виж ти, писател значи, а?

— Е, чак писател... След време може би. Засега правя първите стъпки... вярно, казват в издателството, че вървял много добре, ама знаеш ли, може само кураж да ми дават...

— И оттатък, до градинката, живееше преди един писател, ама се разведе, напусна... Е, добре, щом пишете, браво, продължавайте, хубав занаят е това. Хайде, ще чакам автографа, пък за работата... все пак имайте предвид, законът си е закон, нали, но щом пишете...

Старецът си тръгва раздвоен.

Златан се отпуска замислен в креслото: ето, още не изпипваш нещата, уязвим си, а трябва тъй да подредиш всичко, че с топ да не те разбият, с топ!

Принцип четвърти: легалност, месторабота, обществена ангажираност. И всичко това — съчетано с Голямата цел.

Случаят му помогна, съдбата му се усмихна, взела образа на бивш Златанов съученик. Случайно срещнат на улицата, съученикът бързо се похвали, че работи в бригада за разчистване на терени. „Представа нямаш, брат, чудо работа, два-три пъти седмично, с по едно тесте пари се връщаме и всичко си е законно, редно, макар че там

големи вълци лапат големите пайове, ама тъй си е в живота, аз и от това съм доволен.“ „Ами, недоверчиво подметна Златан, как тъй всичко да е по закон? Нали на ведомост се разписваш?“ „Нищо не загреваш, захили се съученикът, ведомостта си е налице, сухото е важното. Абе не ти се хваля, ако искаш, мога да те препоръчам, изкарай някой лев, ако те вземат, и не питай много-много кое как става. Само че там мускули трябва, не знам ще ти хареса ли...“

Съученикът удържа думата си, обади му се след седмица и го заведе при бригадира. Възрастното плешиво човече огледа Златан, изсумтя, дълго рови из чекмеджето на писалището си, докато извади огромен азбучник и записа старателно имената и данните на Златан... После набързо ги отпрати с многозначителното: „Значи гарантираш за него, а? Умната, ей, момчета, мълчанието е злато.“

Златан работи около месец, докато организацията му се изясни; през цялото време не забрави думите на съученика: „... големи вълци лапат тук големите пайове“. И когато разбра всичко, оплака се от лумбаго, купи каса бира за бригадата и напусна. Нямаше желание да работи повече за големите вълци; трябваше да се нареди сред тях. Това би му осигурило легалност, обществена ангажираност и, разбира се, пари.

Необходимите предпоставки, стъпалото към горния, по-висшия кръг.

Принцип пети: слабите места на другите са твоята сила.

Чиновникът в отдел „Благоустройство“ Горанов нямаше слаби места. Мнозина се бяха проваляли на неговото бюро, големи бяха съблазните, предлагани ежедневно и всекичасно.

Горанов обаче бе лишен от болезнени амбиции, осигурен за още няколко живота благодарение на обмислените бракове на предците си; освен всичко това бе млад, хубав и щастлив. А коричка хляб е достатъчна на щастливия; прочее, Горанов вършеше работата си нито усърдно, нито през пръсти и щом излезеше от общинския съвет, мигом забравяше за нея. Там, в заключеното писалище, оставаха решени или отхвърлени всевъзможни молби, искания, жалби, прошения и изложения — следващата сутрин Горанов ги разглеждаше, съгласуваше, подписваше се в левия горен ъгъл със същото безразличие, с каквото бе написан и правилникът: има ли основание, добре, няма ли — резолюция „не“ и никой не можеше да промени

решението на Горанов — освен ако някой началник не сложи подписа си върху неговия и поеме отговорността.

Горанов щеше да се заседи на тази длъжност: просто бе създаден за нея. Поради тази причина никой не му предлагаше да се издига и никой не бе чул за подобно негово намерение. Той наистина бе щастлив мъж, намерил мястото си в живота. Ето защо при него не минаваха нито ходатайства, нито подаръци, нито заплахи; ако някой вестник напечаташе очерк за Горанов, би го изкарал идеалния чиновник, работещ по съвест, неподкупен, честен и всичко останало в тази гама. И би било вярно до последната думица.

Освен всичко друго съдбата в изблик на безразсъдна щедрост го свърза с едно чудесно младо създание и от година насам Горанов бе замаян от щастие. Сватбата се планираше за лятото, след като момичето, студентка по рисуване, се дипломира.

Значи време имаше.

Една седмица изгуби Златан, докато установи със сигурност, че неподкупният непукист Горанов от отдел „Благоустройство“ е влюбен като котарак в абсолвентката художничка. Още три дни — че се ползува с взаимност. И след това — два месеца деликатни издирвания, които Златан извърши блестящо, артистично и безшумно.

„Кой няма слаби места, Петракиев? Всички имат, дори и ти, само че твоите си ги свел до минимум, както би трябвало да постъпи всяко съзнателно същество.

Но колко са съзнателните — шепа сред океана от безмозъчни.“

Един следобед, когато нямаше опасност Горанов да избяга от работа, Златан седна в градинката пред Академията и чака търпеливо, докато абсолвентката излезе от лекции. Последва я стотина метра, изпревари по отсрещния тротоар, обърна се и я засече.

— А — рече той, почти разминал се с нея, — добър ден!

Тя се извърна учудено, но кимна.

— Да — усмихна се Златан, — вие сте Стела, нали? Къде се бяхме запознали... — той се замисли, а Стела вдигна рамене.

— Не знам. Не си спомням.

— Не... а, да, разбира се... при Мони, нали? В Пловдив, в неговата квартира.

— Никакъв Мони не знам — побледня момичето и се обърна. — Припознали сте се.

Тя тръгна, стиснала чантата си под мишница; Златан я настигна, улови лакътя ѝ:

— Ама да, сетих се! Не при Мони, при Панчо беше! На оная екскурзия... на Белмекен, когато... Да, пардон, това е минало, няма какво да го ровим. Нали там се видяхме?

— Н-не... Не помня... нищо такова не знам. Оставете ме!

Тя се отскубна разтреперана, затропа бързо по улицата и свърна в първата пресечка. Останал на място, Златан усмихнат проследи тънкия гъвкав силует и си помисли, че ако всичко върви добре, може и той да се нареди сред късметлиите.

Два дни по-късно пак я причака; и с удоволствие видя как тя пребеля веднага.

— Оня ден май стана грешка — весело каза той. — Още вечерта се сетих отде се знаем. Ами нали бях в „г“ клас, когато стана онази неприятност с вас... и с онова момче, Пепи, нали тъй се казваше? Него срещнах наскоро, автомонтър е, но вие се загубихте, кой би допуснал, че тук ще се срещнем... Но и той не е постъпил честно, направи ви бялата, изключиха ви заради него и ви заряза... тип мръсен... Какво, какво ви става?

Той я прихвана, подкрепи я, взе чантата и якето от треперещите пръсти.

— Пуснете ме... оставете ме. Какво искате? Кой сте? Махайте се... милиция ще викам... чувате ли?

Тя се овладя с усилие, лицето ѝ се разкриви; Златан се поусмихна, втръчен в очите ѝ:

— Просто излезе, че имаме много общи познати... от близкото минало. Минало незабравимо, нали тъй пее песента? Излезе, че много помня, уж се мислех за разсеян. Отде ми дойде наум за тия тримата? Обикновено младежките грехове се забравят... е, на старини е приятно да се припомнят, но сега... трябва ли да ги вадим сега на показ? Всеки има по някоя малка тайна, е, при вас са три, но тъй е при хората, някои се развиват по-бавно, други избързват... Нищо лошо няма в това, стига да си достатъчно толерантен към човека, с когото ще живееш. Ах, малките тайни! Колко сладки са и колко опасни понякога! Знаем мъже, които цял живот не биха простили на жена си дори една целувка с другиго! Кажете, моля ви се, това съвременни хора ли са?

Момичето се опря на стената и изхлипа:

— Какво искате? Махнете се! Кой сте вие, та се бъркате там... в миналото? Отде ме познавате?

— Много въпроси станаха — успокояващо се усмихна Златан, — пък и отговорите им не са толкова важни. Ще отговоря само на един от тях: какво искам. Искам да свикнете с мене.

— Това пък защо? От къде на къде? Защо се завирате в живота ми?

— Ще разберете, нека се сближим, тогава. О, не мислете, че ще постъпя като онези, тримата наши приятели от училище, ние сме зрели хора, поставяме приятелството над телесните упражнения, нали?

— О, господи! — Тя скри лице в шепи. — Как сте научили всичко това? Защо ви е трябвало? И точно сега, когато...

— Не се притеснявайте — прекъсна я внимателно Златан. — И през ум не ми минава да развалям щастието ви... точно сега, когато Горанов ви е вързан в кърпа. Честно казано, отдавна не съм виждал толкова влюбен мъж. Хем той е от тия, дето боледуват тая болест цял живот. Блазе ви. Заслужавате това щастие. И без това доста сте поизстрадали преди време. В близкото минало, забравено почти от всички. Почти.

— Какво искате?

Стела едва го промълви, останала без сили и глас.

— Дреболия — усмихна се широко Златан. — Нямаме представа каква дреболия. Но за мене е важна на сегашния етап. Чудя се дали да ви се доверя... Вие сте малко напрегната сега, може да извършите някоя глупост, да си провалите живота с един необмислен отказ.

— Каква е тя? Говорете.

— Наистина съвсем нищо. Само един подпис. Да се подпише един документ. При това с дълбока частен характер. Нали ви казах? Дреболия.

Той замълча, стисна леко китките на момичето и се взря в уплашените ѝ очи.

— Но няма да ви го дам днес. След няколко дни, когато се успокоите. Когато премислите всичко. Когато разберете, че не съм нескопосен изнудвач, а човек, който познава стойностите в живота и криво-ляво умее да търгува с тях. Тогава ще погледнете на мене с други очи. Без сълзи и омраза в тях.

Седмица по-късно тя му донесе документа. Той го прочете два пъти, усмихна се, прибра го внимателно в джоба си.

— Благодаря. Видяхте ли, че няма нищо страшно? Просто бях принуден да използвавам обстоятелствата. Дори съжалявам, че ви причиних онази малка уплаха.

Тя го гледаше с безразличие, в очите ѝ сивееше пустота. Кой беше този срещу нея: враг, съучастник? Или просто някой от хилядите забързани нанякъде мъже, недостойни дори да съществуват? Дребен мошеник или изнудвач, който ще я тормози докрай?... Златан долови мислите ѝ, поклони се леко и каза:

— Няма да ви безпокоя повече... докато тази хартийка тук е валидна. Ако мислите, че ще се възползувам от случая, за да ви принудя да бъдете... да кажем, мила с мене, излъгали сте се. Силата на победителя се изразява и в уважение към падналия, нали? Вашето тяло е чудесно, но нека го оставим на онзи приятел, дето няма търпение да узакони притежанието му. Сбогом, Стела, благодаря още веднъж и дано не се наложи да си спомним един за друг.

Той я остави зашеметена и неподвижна и тръгна доволен към къщи. „Все пак имало и малко горчивина в победите, Петракиев.“

Но разрешителното в джоба стопи бързо горчилката. От този ден Златан Петракиев имаше право да организира бригади за събаряне на стари постройки, сортиране и продажба на строителния материал.

Легалността. Местоработата. Стъпалото нагоре.

Ех, ти, дърти глупако Флинт!

8

Мраморно море посрещна „Лола“ със слаб източен вятър, който лениво люлееше платната и едва къдреше матовото лице на водата. Очертанията на бреговете се губеха в студената зимна мъглица, пасажерите шушукаха, че гемията не помръдва, неспособни да доловят бавния, но непрестанен ход на „Лола“. Жоро Барута бе забранил изрично на моряците си да разговарят с пътниците, особено пък да дават сведения за маршрута и скоростта.

— Кога ще пристигнем и къде сме, туй е само моя работа — бе повторил той. — Искат Палестина, ще ги закарам. А кога и как, си е моя грижа. И внимавайте с водата, това ни е течното злато.

Така беше. Още в Босфора множеството надигна глас, разшава се, неколцина смелчаци потропаха на капитанската каюта; и привечер Барута излезе отвътре, разкрачи се небрежно, облегна гръб на мачтата и заговори:

— Дами и господа! Аз лично съм учуден от вашето невежество и си го обяснявам само с това, че повечето от вас не са пътували с гемия. Може би сте смятали, че се качвате на параход със спални и бани, където тече топла и студена вода колкото щеш, само че такива кораби има по френските филми. Аз съм се договорил да ви закарам където трябва, а не да ви храня и поя по пътя. Ако бяхте по-предвидливи, вместо излишни багажи щяхте да си вземете по някоя дамаджана вода. Вие сте хукнали кожите да спасявате, а мъкнете купища боклуци, без да се сетите за най-необходимото. Е, аз ли съм ви крив? Какво искате сега, да отворя неприкосновения запас вода и ако не духне вятър още една седмица, да избухне епидемия на борда ли? Кажете де! Какво да правя?

Барута замълча, множеството бе свело очи към палубата, дете проплака и майка му изшътка. Най-сетне един несмел глас се обади:

— Може би все пак... господин капитан... ние ще си платим, каквото трябва, нали разбирате...

— Ха! — изсмяха се Барута. — То остава и да не си платите! На борда водата е злато, как мислите, че ще я раздавам безплатно ли? Добре, нека опитаме, да видим как ще върви... Но да знаете: първо, без пазарлъци! Второ, да не чуя роптание или лоша приказка! Трето, жените и децата са с предимство. И четвърто, ще идвате за вода само при мене и само един по един! И да я пестите... всъщност вие всички умеете да пестите, не сте разсипници...

Той се усмихна криво и влезе в каютата си — тежък като чугун, да се чудиш как не продънва палубата. Сетне извика Сандо и му нареди:

— Слизаш долу, вземаш от двулитровите банки за боя и сядаш до бурето с водата. Щом ти пратя човек, наточваш му една банка и му я даваш без никакви приказки. Ясно ли е? Кажи на боцмана да не те закача през това време, и без това ще висим така поне два дни.

Сандо слезе в тъмния трюм, уви се с омазнения кожух, опъна се върху сламеника и помръзналото му тяло полека се затопли. Тук, под равнището на морето, движението се чувствуваше, малки вълнички плискаха отвъд борда, утробата на „Лола“ тихо поскърцваше и всичко бе наред, всичко бе хубаво, слава богу, че срещна Жоро Барута, инак още да мъкне таргите с баластра, прогизнал от ледената януарска вода.

После дойде първият евреин, надвеси червеникавото си лице през люка, примигна в мрачината и смутено измънка:

— За вода идвам, господин капитанът каза...

Сандо безмълвно му наля, подаде му банката и се опита да пресметне колко банки има в трите бурета: може би са двеста-триста литрови, значи примерно, осемстотин литра, общо четиристотин такива банки... е, добре, кой знае колко ги скубе барба Жоро, затова значи се запаси с вода като за околосветско плаване и не дава зор да бърза; хитър мъж, ей, да не му паднеш в ръчичките... Като всеки потомствен голтак, Сандо тайно уважаваше хората, дето умеят да изкарват пари, и долавяше, че той самият никога няма да научи това изкуство. А щедростта на Барута се оказа безспорна, поне в това плаване, и горе-долу човешки се държи с екипажа, изобщо всичко е добре, всичко е наред... Той си спомни заплахата, че ако ги спипат англичаните пред Палестина, ще ги тикнат в затвора; но всичко това бе съвсем невероятно, някаква нещастна случайност, която не може да им се случи, защото всичко е наред, морето е кротко, небето е ясно, светът

е за всички, макар на пръв поглед да не е подреден чак толкова справедливо. Но има, има правда! Наистина голямата риба излапва малката, но сетне отслабва, умира и хиляди малки се нахранват с мъртвото ѝ тяло, и така възтържествува справедливостта, макар да струва безброй рибешки животи. Тъй че несъмнено и сред хората съществува същата голяма справедливост, тя управлява света и няма да позволи англичаните да тикнат в затвора Акра един моряк, дете изобщо не е виждал англичанин и хич не иска да види.

Еврейските мъже идваха един по един, мълчаливи и уплашени, вземаха банката, благодаряха; от някакъв друг свят бяха те, възпитани, уплашени... нали животец спасяваха, както каза Барута? Сандо се бе питал през тези дни защо целият свят е настръхнал срещу тези безобидни хорица — нито е циганин да краде, нито негър да плаши бабите като оня абисинец, дете го показваха в цирка да вдига колела от вагонетки. Хора като останалите, даже по-тихи, по-кротки... пък кой знае, може и виновни да са нещо, затова кротуват толкоз. Свят широк, хора всякакви.

Малко преди залез чу над главата си тежките стъпки на Барута. Капитанът се надвеси, лъхна на ракия, ухили се и от устата му блъвна пара:

— Ей, водочерпецът, как е? Има ли за капитана? Стани, ела, ела, ще ти кажа нещичко на ухо...

Сандо приближи, Барута го хвана за рамото и намигна:

— Като мръкне, ще ти дойде една булчица, само за тебе я подбрах, капчица! Приплака за вода, аман-заман, господин капитан, значи пари нямам, мъжът ми чака в Хайфа, ще плати, само дайте!... Аха, викам, чака те тебе президентът сигурно, голтаци голишари, къде сте тръгнали? Хубаво, пари нямаш, ами пръстени, обеци, гривни, а? Къде са?... Поскарах ѝ се значи, разрева се тя: малко дете вода, жадно е, трябва да го умия... Е, омекнах аз, щом е за детето, ще се спазарим, пък тия приказки за мъжа си ги разправяй на някой балама, щото, ако имаше мъж да те чака, някой от твоите сънародници щеше да ти даде в заем, пък там с лихвите да му ги върнеш. Тъй ли е?... Тъй е, казва. Щом е тъй, като мръкне, слез тука долу, има едно момче, дете сипва вода, ще бъдеш мила и любезна с него, щото аз съм стар вече за тия работи, а на него точно сега му трябваш. Пък водата ще му я удържа от пая, та и аз да не съм в загуба... Ама, казва тя, как тъй... Няма, ама,

отризах я: прави каквото ти се казва и хем ще си изкараш приятно пътуването, хем евтино. Иначе — лошо!

Барута доволен се закиска, тупна Сандо с лапата си по рамото:

— Тъй че чакай гостенка, затвори люка отвътре, да не се навре някоя любопитна мутра, и да не заспиш, веднага след това застъпвай вахтата, пък аз ще мина да ми разкажеш. Стар съм, не ми уйдисва вече тая гимнастика, ама умирам да ми поразкажеш туй-онуй. То и аз мога да отворя торбата с приказките, ама дума дупе не грее. Ясно ли е?

Сандо стоеше примрял, гемията бясно се въртеше около него, челюстите му се сковаха и едва успя да пророни:

— Ама как тъй бе, барба... как...

Но Барута вече стъпваше тежко по палубата, през люка се виждаше само увисналото платно, алено от залеза. „Ама как тъй“, въртеше се из главата му, а светът, разлюлян, грабнат от въртопите на хаоса, издигаше Сандо и сетне го сгромолясваше в бездните и се стоварваше върху него. И после полека се успокои, може би след час или само след минути, тежестта се стопи, хаосът отвя вихрушката си, всичко се върна на мястото си: една гемия, отнасяна неусетно на югозапад, и в скърцащия неин корем един моряк трепери и моли слънцето да не залезе никога.

После, когато трополенето по палубата заглъхна и пасажерите задрямаха, сврени един в друг, увити с всички налични дрехи, Сандо долови тихи стъпки, неясна сянка затъмни люка, сивеещ в бледата егейска нощ, и някой попита:

— Тук ли сте? Долу? Аз съм... за водата.

Нерешителност и смут бяха изкривили гласа, та не личеше жена ли е, мъж или момче; но Сандо позна по бесните скокове на сърцето си: тя е. Прокашли и някой друг отвърна през устата му:

— Да, да...

Пристъпи, Намери в тъмнината ръката на гостенката и разтреперан ѝ помогна да слезе долу, в пълната тъмнина. Сетне се протегна и внимателно затвори сивото око на люка.

И изведнъж чернилката се завъртя, червени пожари лумнаха, от дъното на мрака изригна вулкан, ослепи го, обля го с вряща лава, отнесе го в димящите серни облаци, отдели душата от плътта му, извиси я в безтегловното и той видя тялото си долу, в топла завивка от плът, да изпитва неусещано, върховно блаженство, но несравнимо бе

то с екстаза на душата, зареяна сред звездите. И той не опита да прекъсне това блаженство, макар нещо да му нашепваше, че то е сън, не може да бъде истина, и този сън е само земно дело, на тленна жена, чието лице дори не бе видял; и пак, и пак летеше и падаше, докато душата натежа, бавно се спусна, преситена и уморена, прибра се в черупката на тялото и там задряма, доволна, че никога вече няма да бъде същата.

Жената промълви:

— Дай ми водата. Трябва да се качвам.

— Искам да видя лицето ти — прошепна той.

Напипа кибрита върху поличката над сламеника, драсна несръчно, счупи клечката. Втората запали и той видя жената: загърната вече в палтото си, прибрала черните коси назад, забождаше ги на тила с фуркет. Бе красива, тъмноока, Сандо я бе срещал на палубата, но там тя бе просто нечия жена. Тук вече тя бе неговата.

— Колко си хубава... — той драсна трета клечка.

— Загаси — помоли тя. — Детето е горе. Налей ми вода.

Той намери с омекнали ръце банката, напълни я, несръчно разплиска на пода, докато търсеше ръцете ѝ.

— Намокрих ли те?

— Не, нищо.

— Как се казваш?

— Сузана.

— Хубаво име.

— Еврейско.

— Аз съм Александър. Сандо.

— Знам.

Тя намери опипом стълбата тръгна, открехна люка.

— Кога ще дойдеш пак?

— Щом ми потрябва вода.

— Чакам те довечера. По същото време?

Тя не отвърна. Люкът изскърца, Сузана изчезна, само мирисът на плът и тънък парфюм от нейните дрехи остана полепнал по ръцете и устните на Сандо. Прииска му се да легне на сламеника, топъл още от тялото на жената, да заспи и пак да преживее безкрайното щастие на изминалия час; вместо това запали фенера, пхна в джоба си коричка хляб и се качи на палубата да смени другия моряк.

През нощта вятърът се позасили, „Лола“ пое бавно на югозапад; Сандо се взираше в мрака, без да мисли и чувствува нищо друго, освен парещата мекота на женската плът, и жадно вдъхваше студения въздух, неуспял да отвее нейния мирис. Другият моряк го пита нещо, гъркът също се завъртя, поговориха, после Сандо остана сам, без да помни колко време, докато ръката на Барута легна на рамото му.

— Какво стана бе, момче, наред ли е всичко?

— Наред е, барба, по курса сме.

— За туй не питам, ти кажи за другото. Пък сетне ще ти цапна един шамар за курса.

— Другото?... Да, да... Наред е.

— Как беше еврейчето? Те са хубави, помня аз... чисти жени.

— Добре, да... Какво, сбъркал ли съм курса?

— Кажи едно благодаря поне, че те уредих бе! Ама ти си загубено момче, то младите сега за нищо не ви бива. Ако аз бях, ама на твоите години, туй корито щеше на трески да стане — Барута се изкиска, сетне шляпна с лапата си Сандо. — Хайде сега свийте това платно, какво сте го надули, кушия ли правим? Всеки ден забавяне носи пара, тая вода трябва да я продадем, ако ще да обиколим Африка! — Всички тия чифути голички ще ги свалим в Палестината им, и ръце ще ни целуват, щото животец спасяват, ей! Ако още малко ги подгони оня, халтавият германец, от цяла Европа ще се юрнат през Черно море да бягат, помни ми думата! Ама и той... и той глупак ще излезе като всички хвалипръчковци. Хайде, извикай другите, сваляйте платното и си отваряйте очите на четири да не се набучим в някоя гемия, тия турчуля нощем фенери не палят, да не хабят газта.

Барута се прибра да спи и спа чак до пладне; в това време „Лола“ дрейфуваше едва забележимо върху спокойното млечно море и само дремещи гларуси понякога пронизваха с грак тишината, обвила сто и трийсетината пасажери — премръзнали, прегладнели, жадни; и когато Сандо влезе на разсъмване да поспи, стори му се, че всички техни очи бяха само едно тъжно, голямо тъмно око и на дъното му, удавена в сълзи, издъхваше някаква мечта.

Окото на Сузана.

9

Двайсет хиляди загребвания до спасението.

Щом се развидели, ще запали мотора, тогава ще почива, докато лодката сама го отнася на юг; дневната светлина ще разпъди страха и комарите, ще отнесе днешния ден в небитието. И целият този ужас ще се стопи, неоткритите още мъртъвци ще бъдат полузабравени сенки от миналото, пак ще налее мускулите, тялото ще тръпне, предчувстващо близкото спасение... Само да дойде по-скоро денят.

Мирчо поглежда часовника. Час и половина до разсъмване. Едно, две, едно, две... Невъзвратимото бе станало, ужасното се е случило, отгук нататък гледай само напред, в неизвестното, наречено Спасение. Нищо друго няма значение, другото остава в миналото, при двата трупа в заключената къща. Всичко оттам е непотребно бреме и несъмнено ще бъде забравено, човек незабелязано се очиства от ненужните спомени... само време да мине. Времето лекува, раните зарастват, настават спокойствие и мир.

Марта. Всичко започна от нея. Търсете жената. Шерше ла фам. Без тя да има никаква вина. Жената няма нужда да замисля престъпления. Тя ги поражда със съществуването си. Красивата жена. Фаталната. Мирчо се опитва да прогони Марта, но тя се намества срещу него в лодката, усмихва се, безпътна в предутринния мрак; красива, спокойна, ничия — тя никога вече няма да принадлежи никому, истинска жена като нея грехи само веднъж и си взема поука за цял живот.

Хубав спомен е Марта. Макар че всичко лошо в живота му започна от онзи проклет зимен следобед, когато Мирчо се спусна след нея — сломената, покорената, щастлива и уплашена до смърт — и я набута в онова одимено кафене.

— ... Продължавайте — чува Мирчо зад гърба си тих и любезен глас. Марта е вцепенена насреща. — Имам впечатлението, че досега говорехте за мене. Ще бъде неучтиво, ако не ви се представя, като проявявате такъв интерес към личността ми. Казвам се Петракиев.

Мирчо мълчи; изненадата го е сковала, не може да избере отговор и поведение: нещо в него изведнъж е омекнало и той с отвращение разбира, че предишните му думи ще увиснат като глупешки изхвърляния. Мъжът продължава любезно: може ли?... Сяда до Марта, улавя дланите ѝ, тя изведнъж се стапя от докосването и прилепва до него. Ясно, всичко, казано дотук, е било напразно, сега никакъв Мирчо не съществува на тая маса, в града, в света; само този тип, лустросан като лауреат, боже мой, с какво е могъл да я побърка толкова? Мирчо оглежда с периферното зрение мъжа насреща: нищо особено, градски модел, прилича на научен сътрудник или младши дипломат, каквито работят при бащата на Мирчо и треперят за добрата му дума. Дрехите му са прецизно ушити, тук Мирчо не може да сбърка, израсъл е сред мъже, чието работно облекло е официалното. Барманката донася кафета, зарязвайки опашката пред себе си, прибира петолевката, покланя се на мъжа; Мирчо машинално отпива, това кафе няма нищо общо с предишния бълвоч, дето пиха с Марта. Мъжът го стрелва с поглед, сетне се усмихва снизходително:

— Та за какво си приказвахме?

Хипнотизираната Марта си е възвърнала говора:

— Мирчо е стар приятел. Не му се вярва, че ми е хубаво с тебе.

— Да не вярваш на жена — каза Петракиев — е положително качество. Като принцип. Макар че понякога и жените изтърват по някоя истина.

Мирчо кимна разсеяно; глупавото му положение е очевидно, сега най-умното е да стане веднага, да се разкара и право в клуба на кинодейците; там винаги има с кого да се разтуши. Но не помръдва, седи на стола си и глупостите, надрънкани преди малко, кънтят в ушите му като великденски камбани. Петракиев продължава:

— Марта няма претенции винаги да казва истината, напротив, тя е една разкошна малка лъжкия и аз безумно я харесвам, когато пусне някоя очарователна лъжа. В тази област ѝ позволявам пълна свобода. Едно-единствено нещо съм забранил. Да лъже мене.

Марта се прилепя още по-силно до него, ще го сплеска, ако може, и се усмихва предано; това смачква последните останки от Мирчовата решителност. Къде се навря и ти, глупак с глупаците, тази жена е вече непоправима... Не разбра ли веднага, още отвън?

Разбра, дума да няма; защо тогава се полъга?

Сега трябва да се надигне, да се извини на Марта и да халоса тая противна зализана научна мутра насреща си; след това бавно да прекоси развълнувания салон и когато излезе навън, вече да е забравил всичко. Чудесен кадър ще се получи, и Мирчо е подходящ за ролята, нищо не му липсва: и ситуацията е налице, и гадният тип насреща, и хубавата жена... ех, наистина хубава жена беше, на какво я обърна тоя лъскач. Разкошен кадър ще бъде; но вместо това Мирчо залепва за стола, гръбнакът му е като желе, юмруците попиват в покривката, челюстта се вдървява: сън, кошмар по време на треска е това, веднага трябва да пие нещо силно, разтърсващо, стягащо, това също е кадър, нелош, особено ако завърши със снизходителна усмивка.

— Приятелят ти май желае нещо — любезно попита Петракиев. Марта, впита в балтона му, бегло поглежда Мирчо; в очите ѝ немее въпрос и той е: защо си още тук? Но Мирчо отговаря:

— Коняк.

След секунди само конякът е на масата, Мирчо посяга да плати, сервитьорката се подхилва и фръзва мекото си задниче.

— Искан аз да платя — вироглаво казва Мирчо.

Петракиев го гледа любопитно, сякаш за пръв път вижда ларва под микроскоп:

— Досега никой не е плащал на моя маса. За ваше здраве.

Отпиват, Марта зашушуква нещо в ухото на Петракиев.

Мирчо усеща, че мъжът чува, без да слуша, избира важното, ако случайно има такова, а е другаде: в пространството, наоколо, навсякъде. Цялото същество на Мирчо се е втурнало да бяга, да се маха надалеч оттук, само някакъв блокиращ механизъм още не е отпуснал спирачката. Той пийва чудесния коняк, топлината пълзи зад ушите към слепоочията, това е хубаво, изобщо има ли нещо лошо, животът ни предлага какви ли не срещи и по-добре е да си прием питието, вместо да налитаме един другиму. А Марта... като го заряза навремето, не я гони, та сега ли, когато е затънала до ушите, просмукала се е с лигавата си любов като кисела зелка с разсол.

Много ѝ здраве на Марта.

И всичко му става тъпо и безразлично, сега и да пребие този Петракиев, няма да изпита облекчение; и най-добре хич да не беше минавал по оная улица, да не беше срещал тая оглупяла гъска, красивите глупачки в Киноцентъра са повече от тухлите в стените му,

и изобщо... Мирчо се напъга да стане, но гласът на мъжа отсреща наново отпуска гръбнака му: какъв всъщност е този тип? Горе-долу връстници са, но той се държи като заместник-министър поне, пък може и да е, знаеш ли, тя, Марта, няма да лапне по някой шофьор, я.

— Не успях да разбера къде работите — каза благо мъжът.

Мирчо прекрасно знае, че на оня хич не му пука кой къде работи и изобщо е време да се разделят завинаги; но вместо това вади визитката си, подава я на Петракиев, мушва още една в ръката на Марта. Е, сега вече е време, сега няма накъде.

— В киното? — въпросително го изглежда съперникът, докато Мирчо увива шала на врата си. — Добре е това, чудесно. Може да се срещнем някой ден.

Ще се срещнем, мисли си Мирчо, поемайки облекчен студения въздух отвън: ще се срещнем, ама този път ще ти намачкам хубаво мазната мутра, та един месец да те гледа Марта в синьо и жълто...

В душата му е пусто, той дълго се шляе из тъмните мразовити улици, докато се уморява достатъчно, че веднага да легне и тутакси да заспи. И сутринта всичко да е постарому.

Всичко върви постарому десетина дни. Докато една сутрин телефонът звънва, Мирчо, сънен още, „ало“ в слушалката и един глас насреща казва вежливо:

— Добро утро. Петракиев е насреща. Нали не ви събудих?

— Кой Петракиев? — пита Мирчо; но веднага го е познал.

— Познатият на Марта. Сетихте ли се? Вие бяхте любезен да ми оставите визитката си и, слава богу. Знаете ли, хрумна ми една идея, имате ли нещо против да я обсъдим заедно?

Мирчо познава тази желязна любезност, с нея се изразяват дипломатите; тя го подразва.

— Знаете ли, аз самият имам доста свои идеи, за да обсъждам чуждите. Пък и съм зает.

— Аз не бързам. Когато можете. Сигурен съм, че моята идея може да пасне доста добре с някоя от вашите. Така че и двамата ще имаме полза.

— Добре — въздъхва Мирчо. — Но ще дойдете без Марта.

Петракиев не потулва смеха си:

— Разбира се, както желаете. Жените винаги пречат на работата. Ще запазя маса за довечера в корейския ресторант. Удобно ли ви е в

осем?

В осем? Удобно е. Винаги е удобно. И днес, и всеки ден. Защо хората се трупат в терариумите? Защо ни привличат най-силно нашите противоположности? Нали уж търсим себеподобните си, нали се радваме, щом открием образа си в нечий друг?

— Добре. В осем.

Най-корейското в ресторанта са седем виетнамци, кротко пиукащи в крайното сепаре. Петракиев пак е на ниво: чудесни дрехи, изрядна прическа, безукорно държане. Става, посреща Мирчо, поднася му три четвърти от зъбите си в сдържано-любезна усмивка; какъвто и да е, но знае как да се държи. Сядат, поръчват аперитива, обменят две-три встъпителни приказки за времето. Неловкостта на Мирчо все още не се стапя, но навикът за общуване е задействуван; разговорът потръгва. Донасят им втора чашка и преди да отпие, Петракиев променя тона:

— Когато се запознахме, останах с впечатление, че сте умен и умел, а аз рядко се лъжа в хората. Повярвайте ми, човек никога не може сам да се прецени точно. После поговорих с... вашата бивша съученичка и тя потвърди изцяло моята преценка. И тъй като се оказа, че в нашите професии има обща зона за действие, реших да поговорим. Нямаме представа какъв резултат дава взаимопомощта на двама умни мъже, които разполагат с подходящи служебни възможности.

Мирчо мълчи, не разбира нищо, освен това, че са го преценили правилно. Втренчил се е в тънкото, мургаво, фино лице на Петракиев, кафявите очи излъчват благост и напомнят погледа на строг учител, поизморен от професията си.

— Разбрах от картичката ви, че сте директор на продукции. — Мирчо кимва. — Проверката ми потвърди това, нещо повече — в работата сте добър, инициативен, уважават ви, имат ви доверие. Сведенията ми изхождат и от началниците, и от сътрудниците ви. Моите поздравления.

Мирчо все още нищо не разбира, Петракиев долавя недоумението му; този човек като че има повече сетива от другите:

— Да не бързаме. И тъй, да ви кажа няколко думи за себе си. В момента ръководя едно малко предприятие за разчистване на терени, като извършваме и всякакви други строителни и ремонтни работи. Сигурно като директор сте се сблъскали с необходимостта да намирате подобни работници и бригади. Е, добре, аз мога да ви ги осигурявам.

Петракиев замълчава, Мирчо очаква продължение. Това ли било всъщност? Така поднесено, предложението е от полза за Мирчовата служба и нищо повече, то почти не го интересува. Може да приеме или да отхвърли, все едно, някак ще се оправя занапред, както досега. Това значи било... Изведнъж усеща нещо като разочарование от събеседника си.

— Може — проточва тежко Мирчо. — Може да се възползувам при нужда. Но да знаете, плащаме по тарифата, нито лев отгоре. Както е по договора. Е, може да ви включим в някой кадър като статисти, да вземете още някоя надница, после и без това изрязват половината филм. Сега е мъртъв сезон, но напролет, към април...

Той вади тефтерчето си да запише телефона на Петракиев, бегло поглежда лицето му: то е някак притъмняло.

И изведнъж Мирчо чува пищенето на цялата своя алармена система, настойчивата заповед да стане веднага и да изличи завинаги този човек от своя свят: сега, на секундата, защото той ей сега ще проговори и думите му ще те впримчат, глупако, здраво и завинаги.

Но не успява да помръдне. Петракиев улавя ръката му, очите му са сериозни и тъжни, много тъжни, като на големите актьори, когато разплакват салоните. Той сподавя въздишката си и казва приглушено:

— Има и друго. И то е по-важното. Става дума за Марта. Всъщност тя настоя за тази среща.

Ресторантът в миг онемява, тихото чирикание на виетнамците е било всъщност песента на чучулиги; птичките весело се стрелкат в небето, спускат се в треволяка на цветната поляна, там са скрити гнездата с малките им, природата ликува след пролетното си множение, двамата с Марта лежат безсилни, омачканите джинси са възглавницата им, горе е бездънното небе, долу дреме безбрежното море и между двата безкрая са само те двамата, обвити в сладостна пелена, като ангелчета от икона.

Марта. Нали го бе зарязала, нали я бе забравил?

Кой е този мъж насреща, който говори за нея?

— От всички жени, които познавам, Марта е може би най-чувствителната и същевременно откровена и артистична. Не знам какво е имало преди между вас, не е моя работа, но почувствувах, че тя се промени, откак ви срещнахме. Стана по-тъжна, по-... възрастна може би. Изчаках, не я разпитвах, ако една жена иска да ти каже нещо, никой не може да я спре, а рече ли да мълчи, не я насилвай — ще ти надрънка куп лъжи. И ето — вчера тя ми каза...

Петракиев млъква, за да отпие тънка глътка, и впива кафявите си очи в Мирчо:

„... Вие двамата сте единствените мъже, които съм харесвала и харесвам. Защо трябва да се гледате като врагове? Бих искала да ви виждам приятели, с общи интереси, обща работа дори... Може би нататък нещата ще се развият неочаквано, не мога да гледам в бъдещето, но искам да ви свържа, да намерите общ език. Нека това, което мислите, че ви разделя, да ви събере. Това е най-правилно и за трима ни. Моля ти се.“

Думите на Марта се отронват от устата на Петракиев, той скръбно се усмихна:

— Може ли човек да откаже на такава молба? Тогавя поговорих по-делово с нея и открихме, че наистина аз и вие можем да бъдем полезни, ако не много приятни, един на друг.

Мирчо мълчи; не може да пропъди усещането, че участвува в сцена от ловко скалъпен филм. Но как му се иска всичко да е било точно така!

— Значи тя те помоли? — пита той.

Петракиев оживено улавя преминаването на „ти“, разперва тънките си пръсти, сякаш посяга към цигулка.

— Отначало се дърпах. После подразбрах, че си момче от класа, и ти се обадох, макар да ми беше неудобно. Все пак не знаех как ще реагираш. Понякога на човек му тежат какви ли не комплекси и предразсъдъци, нали?

Мирчо е съгласен. Хората са обременени от какво ли не.

Може и той да е бил — някога, като дете. Сега ако му пречи нещо, то е съзнанието за собствения добър шанс в живота. Дали тази среща също не е усмивка на късмета? Кой знае...

— Ще хапнем ли нещо? — пита той. — Адски съм гладен днес. Само да не е някой източен буламач.

— Паяци с ориз — размива се Петракиев.

Сега лицето му е съвсем друго: младо, издаващо склонност към лудории. Двамата дълго се съвещават над менюто, накрая поръчват обилна вечеря с много вино, облекчението е дочакано, спечелено, трябва да се възнагради търпението и тактът на доскорошните съперници. Мирчо е доловил нещо от дипломатическите победи в настроението на Петракиев и също е доволен, макар да знае, че в дипломатията компромисите са ден до пладне; той не е свикнал да планира живота си за дълги етапи. Дълги етапи, боже! И най-продължителният е съставен от мигове, затова миговете гледай, момче — изживееш ли ги както ти се иска, и етапът ще е минал сладко и полезно, нали?

Сякаш Петракиев отсреща му внушава тези мисли; всъщност той говори съвсем различни неща:

— Това предприятие, моето, е временно, случайно дори явление в живота ми. Но съм свикнал, каквото работя, всичкото да е тип-топ — и работата да върви, и моето да не се губи, и хората край мене да пълнят гушките. Донякъде ти завиждам на професията, аз обичам менажерството, повече такива хора трябва във всички области. Хора като тебе и мене се търсят навсякъде, ако има търг за менажери, директорите ще си скубят косите за нас! Но всичко полека, работите трябва да се изпилват, съгласен ли си? — Мирчо разперва ръце в съгласие, без много да е разбрал за какво. — Виждаш ли, всъщност сме съвсем близки с тебе, браво на Марта, тя най-добре е разбрала това, жените имат усет, безпогрешно определят на всеки квадратчето и силата в житейския шах: пешка ли си, цар ли, кон ли. Браво на Марта.

Пиха за нейно здраве и Мирчо се улови, че наистина ѝ е благодарен за тази среща.

— Не знам как ти е името — сега се изведнъж той.

Петракиев се плесва по челото.

— Златан. Ама съм говедо, да не се представя. Извинявай.

— Нищо. И според тебе какви сме двамата в очите на Марта? Царе, коне, пешки?

— Офицери, мисля. Млади, надеждни офицери. Един на белите полета, един на черните. Чудеса можем да направим! А царят... остави

го, това е най-тъпата и безпомощна фигура на дъската. Глупаво е да се стремиш към този пост. Бъди офицер и владей положението, тогава ще ти е интересна играта. А не да се криеш в полите на царицата и под опашката на конете.

— Прав си — съгласява се Мирчо и отбелязва още веднъж как точно и красиво се изразява тоя Петракиев, също като в добрите филми. Е, лошо е, че Марта е негова, но тъй е в живота, какво да правиш; няма хубава жена да е останала само при един мъж. — Та казваш, чудеса можем да направим двамата? А в коя област?

— Не бери грижа — усмихва се безгрижно Златан. — Необятни са сферите на човешката дейност. Аз имам нюх за тия работи. А от тебе засега искам само едно. — Той помълчава, докато Мирчо вдига въпросително вежди. — Само едно — приятелство. Честни отношения на базата на взаимна симпатия. Съгласен?

— Разчитай на мене — заявява Мирчо и с изненада усеща вълнението си. — Аз имам една дума.

— Хубаво казано — одобрява Златан — Дано да излезе и вярно. Най-коварни са хубавите лафове.

Отпиват от чашките и Златан казва замислен:

— Струва ми се, че Марта никога няма да те забрави.

— Сигурно — уж безразлично се съгласява Мирчо. — Абе жени. Способни са да объркат така живота, че оправия да няма.

Златан пак се развеселява:

— Така ли изглежда отстрани? Толкова сложно? Бих искал да запомниш една моя максима, директоре: и най-оплетените житейски ситуации могат да се сведат до няколко прости схеми. Без изключение. Лошото е, че обикновеният човек е неспособен дори на такъв елементарен анализ.

И допълва, променил тона:

— А всъщност какво лошо има в това? Как иначе ще различиш умния от глупака? Природата си знае работата, директоре, и най-висшата ѝ мъдрост е, че е разделила всички живи същества на силни и на слаби.

10

Из сводката за произшествия на 8 май 1986 г.

„В 6 часа и 27 минути на кръстовището на ул. «Сливница» и «Найчо Цанов» камион ГАЗ-51, № С 5483 е прегазил жена на около 23 години. Според шофьора и трима очевидци жената е изскочила от близкия вход, където се е криела, и се е хвърлила на около два метра пред машината, която се е движела без превишение на скоростта. Жертвата е попаднала между колелата и веднага е откарана в близката III градска болница в критично състояние. Взети са мерки за установяване на самоличността ѝ.“

11

Глупакът, който се бе лепнал за Марта в кафенето, щеше да остане само забавен спомен, ако Златан не бе прочел на визитната му картичка „директор на продукции“. Затова, щом досадникът се разкара, Златан запита намусен:

— Значи срещи си правим, а?

— Глупости — сви се Марта, притисна се в гърдите му. — Беше лапнал едно време по мене, това е. Баща му е някакъв шеф.

— Какъв по-точно?

— Дипломат като че ли. В тях е тъпкано с вносни боклуци. И събират все разни светила, от голямото добрутро. Сноби.

— Баща му не е ли пенсионер?

— Работел още, тъй разбрах. В чужбина. А Мирчо е добро момче, ама мозъкът му е гладичък. Можеше да се издигне, просто го мързи. Сега за него ли ще говорим?

— Не, но все пак хванах ви на местопрестъплението...

— Глупчо... хитрец такъв... Не знам защо разпитваш за него, но най-добре го забрави. Не става за нищо, под достойнството ти е да се разправяш с него.

Златан кимна замислен:

— Може би. Все пак глупакът е полезно нещо, моето момиче. Той е добитъкът, който носи върху гърба си умния човек към неговата цел. Представяш ли си колко милиарди нещастни глупаци са осъществили човешкия напредък, без да подозират това?

Марта го гледаше упоена. За нея всичко бе все едно, не съществуваше никакъв Мирчо, тя слушаше думите на Златан като музика, опиваше се от тях, без да разчита смисъла им; светът, човечеството се бяха слели в неговия глас и образ. И той, Златан, бе до нея, тя можеше да се притиска до сърцето му и да чува спокойните трептения под ризата — и само се молеше това да продължи вечно.

Златан говореше тихо, погълнат в думите си, забравил жената, прилепена до него; и с всяка минута укрепваше убеждението му, че

трябва да поразрови случая Мирчо — ловният нюх подушваше заек, скрит в храсталака, а дори и нещо по-едро... кой знае? И дали следата на този заек няма да го отведе по-нагоре, в следващия кръг, където строителните менажери нямат достъп?

Във всеки случай трябваше да се потруди — никоя възможност не бива да се отхвърля лекомислено само защото контрагентът ти бил слабоумен и несимпатичен. А Марта... Той се усмихна, погали косата ѝ. Крайно време беше и тя да послужи за нещо по-съществено от разлигавените любовни следобеди, които Златан ѝ отделяше два-три пъти седмично.

Още една отлика между хората: умните успяват да използват предметите многостранно, с най-различни предназначения.

— Всъщност — каза той — твоят съученик, изглежда, не е лошо момче. Току-виж сме станали приятели.

И той се усмихна широко, а Марта примижа като коте, огряно от случаен слънчев лъч.

Цяла седмица продължи проучването на Мирчо и с всяко ново сведение растеше увереността на Златан: не бе сбъркал, като послуша предчувствията си, и може би наистина в джоба на тоя уж директор бе златното ключе. Мирчо се оказа на „ти“ със сума полезни и силни мъже; той бе сред семейни приятели в среди на хора с власт и положение, а там непременно трябваше да съществува някоя подходяща партия, някоя пренебрегвана кокошчица, подходяща да узакони присъствието на Златан сред силните на деня. Така или иначе, от векове насам този начин за изкачване към върховете е най-удобен и безопасен; а Златан бе забелязал и нескриваната симпатия на читателите към този модел герои в литературата, макар наивните писатели публично да са се отвращавали от своите рожби.

Всъщност тогава ще действа според обстановката; първо да свърши подготвителната част — умно, обмислено, стопроцентово.

И Златан още веднъж потръпна от омраза към безпомощните бездарни типове, получили на тепсия всичко, за което Златан мечтае години наред — и неспособни да използват своите възможности. А тоя Мирчо дори не се досещаше за тях.

Какво пък: ще дойде ден, когато Златан ще си отмъсти с лихвите за похабената енергия, за мръсната, неартистична обработка на Мирчо, за попиляното време. Само търпение; омразата е лош съветник дори на тигъра, а ти си невестулка, умно, мъдро, търпеливо животно, скрито встрани от тропота на тромавите мастодонти.

Но къде, по дяволите, беше слабото място на този кретен, където неусетно да впиеш зъбите си и да усетиш как силата му изтича и става твоя? Нямаше никакви амбиции, отхвърлял бе няколко добри предложения за административна длъжност — направени безспорно от ухажори на баща му. Проблемът с жените не съществуваше в неговата среда, а Марта не беше достатъчно силен коз да спечели играта. Парите не го интересуваха — имаше всичко за два живота напред, припечеленото отиваше само за джобни харчове — пари, с които можеше да преживява цяло семейство. Къде, къде ти е ахилесовата пета, господин директоре?... Златан отхвърляше плановете един след друг, търпеливо ги преразглеждаше, прекрояваше, а пред очите му все играеше разпаленото лице на Мирчо, произнасящо тъпите си закани... и после, изведнъж укротено, победено, удавило поглед в кристалния коняк... Нещо женско, покорно в очите... да, може би това... да, точно тъй, както жените прибираха рогцата си подобно охлюви, когато Златан ги атакуваше, и се подчиняваха с някаква всеотдайна примиреност, като че ли загубваха волята си, намирайки мазохистична наслада в робството... така и той може би имаше женска нагласа, подобна на много други, чийто живот е бил премного лек и охолен, за да ги направи мъже на място. Да, тогава този Мирчо се бе държал като машинописка, хваната от началника си да злослови за него... ето тук, тук ще търсим петата, за която съдбата е държала детенцето Мирчо, като го е топвала в сребърния купел. Златан се развесели, нанесе в бележника плана за следващия ден и заспа доволен и спокоен; слава богу, човечеството още не е дорасло до съвършенството си. Пък и дори да започнат да се раждат тук-там съвършени индивиди, останалите набързо ще им видят сметката.

Но Златан сбърка: играта наистина се оказа лесна, обаче и приятна. Забавно бе да наблюдаваш как едно мускулесто и самоуверено същество неусетно омеква, скрива зъбите си, обръща предан поглед към тебе, тръгва по стъпките ти — щастливо, че е намерило господар. „Точно като Марта — само дете не спи с мене.“

Доволен, но и търпелив, Златан изчакваше; нека се втвърди в новата си форма, сега е още крехък, някой случаен гаф може да събуди упоените съпротивителни сили; сега все още той съзнава, че е подчиненият, а аз господарят, но след време трябва изобщо да забрави това разделение, да стане само изпълнител, орган, ръка, крак, лишен от собствена воля и съзнание. След време. Тогава ще го използваме най-пълноценно.

ЗЛАТАН. Знаеш ли, винаги ще бъда благодарен на Марта. Нали тя ни запозна!

МИРЧО. Ами, случайно стана.

ЗЛАТАН. Ти вярваш ли в тия случайности? Нищо случайно не се случва в света, всички събития са програмирани вероятности. Навремето нали казваха — тъй било писано. А то всъщност е програмирано някъде — щом се е родил и израсъл човек с твоите способности и място в живота, той с най-голяма вероятност ще се засече някога с мене. Това наричам аз предопределено приятелство.

МИРЧО. Те моите способности... Просто ми върви.

ЗЛАТАН. Ами какво значи просто да ти върви? Значи си способен, лесно се справяш с живота, намираш решения на всеки проблем, без да си напрягаш много мозъка. Това е! Може ли на глупав човек да му върви?

МИРЧО. Абе може и да си прав. Де да знам.

ЗЛАТАН. При мене е друго. Аз всичко съм постигал с много труд и нерви. Но го постигам. А, между другото, ето ти тука малко пари.

МИРЧО. Какви пари?

ЗЛАТАН. Твои са, честно спечелени. За оная, старата къща. Аз работя тъй — предварително изчислявам приходите и плащам веднага. Така се създава интерес у хората.

МИРЧО. Но аз... какво? Само те заведох при шефа, представих те и толкоз. Много пари ми даваш.

ЗЛАТАН. Хиляда. Много ли е за тебе? Много е за изкопчията, а менажерът под тази цифра не трябва да пада. Вярно, парите нищо не струват, не носят щастие, обаче липсата им винаги носи нещастие.

МИРЧО. Виж, това е така. Добре, вземам ги, обаче при едно условие: да ги профукаме двамата.

ЗЛАТАН. Окей. Още днес.

МИРЧО. Ако искаш, вземи и Марта.

ЗЛАТАН. Марта? Да ни съсипе от скука? Щом искаш жени, ще имаш, и се страхувам, че тази Марта ще ти се стори като проскубан врабец пред ония лебеди.

МИРЧО. Жени в киното колкото щещ.

ЗЛАТАН. Не ми приказвай за парцали. Бъди луксозен мъж и ползуйвай луксозно обслужване.

МИРЧО. Значи добре се печели в твоя бранш?

ЗЛАТАН. Моят бранш е и твой. А за печалбите ще ти кажа: печеля толкова, колкото искам. Но това не е най-важното.

МИРЧО. А кое?

ЗЛАТАН. Да вървиш напред, да се осъществяваш в живота. Да плуваш срещу течението, иначе затъваш в блатото: осем часа слугуване, осем часа тъпеене и останалото — сън до жена си. Живот ли е това? Агония!

МИРЧО. Да, ама всички тъй живеят.

ЗЛАТАН. Не всички. Множеството, да. Но избраните мъже имат друг дневен режим.

МИРЧО. Ще ме научиш някой път.

ЗЛАТАН. Полека. Ти си достойно момче, разбрах го от първото виждане. Право да ти кажа, по-достоеен приятел не бях срещал. Но все пак отскоро се познаваме. Кой знае дали няма да ме предадеш. Има ли по-долно нещо от предателството на приятел?

МИРЧО. Тия думи отде ти дойдоха наум? Какво искаш, да ти се закълна ли? Глупаво ми се вижда.

ЗЛАТАН. Извинявай. Разбира се, глупаво е да се кълнем. Думите нищо не струват. Важното е да бъдем верни един на друг.

МИРЧО. Така е. Много думи само беля правят. А ония... лебедите, кога ще говориш с тях?

ЗЛАТАН. Ще ни чакат довечера на Златни пясъци. Ти побързай запазил съм билети за самолета в шест часа. Окей?

Цяла седмица след завръщането от Златни пясъци Златан остави приятеля си сам — да се съвземе, доколкото може. Уж свикналият на висок стандарт и излишества Мирчо изведнъж попадна в кадри от сънуван филм, където всичко е на суперниво: тихо, учтиво, неотразимо; за пръв път се бе почувствувал Господар и това чувство го

бе запленило. Златан усети възхитата му; но знаеше, че подобни чувства са нетрайни, затова продължи да му говори и видя как думите му проникваха дълбоко, оставяйки в очите на Мирчо неясното желание за промяна.

И това желание бе най-важният резултат от пътуването.

— Впрочем — каза той между другото, — знаеш ли кои бяха тия две гейши? Едната е дъщеря на академик, другата, твоята, дядо ѝ беше владика и тя го наследи. Може да купи хотела, ако рече ... —
Тогавя защо го направиха — изненада се Мирчо.

— Как защо — усмихна се Златан. — Нали АЗ ги повиках?

След това остави Мирчо сам — нещата трябваше да узреят. Хвърли се в предприемачеството, позанемарено през последния месец — покрай Мирчо се бе поохарчил, пък и ритъмът на работата не биваше да се забавя, в това отношение принципите на Златан оставаха непоколебими. Що се отнася до Мирчо, Златан бе спокоен; рядко бе срещал човек, тъй податлив на обработка. Тия, дето животът им е дал всичко от люлката, мислеше той не без злорадство, са лишени от имунна система — и слава богу. Питам се обаче как щяха да оцелеят, ако имаше повечко истински мъже по света? Но тя, природата, си знае работата, всичко е премерила и претеглила и всекиму е определила развитие според възможностите му.

Хитро нещо е природата, ненапразно зад нея половината човечество вижда богове.

МИРЧО. Взе да ми писва от тази моя работа. Търчиш, гониш тоя, търсиш оня, всеки команди дава, като че ли си момче за всичко. Само фирмата ми е голяма.

ЗЛАТАН. Нали все някой трябва да върши и тези дейности?

МИРЧО. Лесно ти е на тебе: менажер. Без бог, без господар. Пък аз търпя капризите на сто души началници. Вчера един...

ЗЛАТАН. Не влизай в подробности. За мене е важен принципът. Когато се захващаш с една работа, първо трябва добре да си прецениш подходящ ли си за нея. Обикновено трудностите идват, когато тя е над възможностите ти. При тебе е обратният случай — ти си за много по-сериозна работа от това, да задоволяваш прищевките на някой полуграмотен и режисьор. Извинявай, че ти говоря така откровено, ако искаш, забрави думите ми.

МИРЧО. По-сериозна... Каква? Къде? Да кисна по бюрата ли?

ЗЛАТАН. Може би още е рано да говорим за друга работа. Трябва хубаво да премислиш.

МИРЧО. Какво да премислям? Нямам представа къде другаде бих се чувствувал по-добре.

ЗЛАТАН. А откъде да добиеш представа? Ти си затворен в собствения си кръг и се въртиш само вътре, дори не се озърташ настрана. А какви възможности имаш... Аз на твоето място...

МИРЧО. Доизкажи се де.

ЗЛАТАН. Само да се поотъркаш в познатите на баща си, ще ти дойдат куп идеи и предложения. Те все пак са хора с влияние, има области, където думата им е закон. Какво чакаш, защо ги отбягваш?

МИРЧО. Как да ти кажа... не ме влече тяхната среда. От малък ми е омръзнало да слушам едно и също: тоз какъв станал, онзи къде заминал... Все това. Скучни ми са. Иначе — търсят ме, като потрѣбва нещо, помагат. В това отношение съм им много задължен.

ЗЛАТАН. Глупости. Те са ти задължени! Една нищожна услуга, дето ще поръча на секретарката си да я уреди — това ли те задължава? Изобщо зарежи тези дребни просии, просто се хвани на тяхното хоро, подишай техния въздух, възстанови познанствата — и ще видиш как нещата ще се подредят от само себе си! За тази среда не съществуват дребни проблемчета като твоите, ти си смешен, като им тропаш по вратите с разни жалки молби. Послушай ме: тези връзки са твоето бъдеще, не ги изпускай и не протакай. Аз съм с тебе.

„Аз съм с тебе.“

Златан често повтаряше тези думи; докато разбра, че Мирчо вече очаква да ги чуе. И наистина беше с него, всеки ден — дотолкова, че Мата излезе от летаргията си и в един от нейните следобеди го попита:

— Какво си се пристрастил към тоя Мирчо?

Златан не очакваше такъв въпрос и отвърна, без да мисли:

— Трябва ми.

— Ха! — изсмя се тя. — По момчета ли тръгна вече? Какво пък, него си го бива.

Още не бе завършила думите си, когато плесницата изплющя по лицето ѝ. Тя се сви във възглавницата, зашеметена, уплашена от ужасната си дързост. Златан бавно се облече, тръгна към вратата, после се върна, целуна я по челото и каза:

— Нищо, не плачи. Простих ти.

Излезе и отиде при Мирчо.

Само седмица по-късно Мирчо го покани на гости в един стар приятел на баща му — „на следобедно кафе“. Златан очарова присъстващите, омръзнали си доста един на друг. Държа се скромно, с тънка духовитост, само след час разговорът се завъртя около него, след още час беше на „ти“ с домакина и когато си тръгнаха, наред с прощалните усмивки Златан отнесе половин дузина визитни картички и уверенията, че може „да звъни по всяко време“. Мирчо бе възхитен от приятеля си, почти подскачаше по тъмната вече улица: нали беше много хубаво, нали?... Златан се подсмивваше доволен: такъв резултат не бе очаквал. И пак си каза: търпение, момче, не бързай да се радваш като глупците. Търпение. Бързай бавно, невестулката не препуска, не галопира — затова винаги стига до плячката... И скромно каза на Мирчо:

— Не те изложих, нали?

После попита небрежно:

— Чу ли, като стана дума за някаква Люба, дето не могла да дойде? Вдовица била.

— Люба ли? Знам я, мъжът ѝ беше някъде в Африка, не му понесе климатът май, получи удар. Събираше разни статуетки, негърски джунджурии, цял музей е в тях. Люба... колко да е, към четирийсетгодишна е сега.

Златан се усмихна:

— Най-трепетната възраст.

— Какво? — не разбра Мирчо.

— Нали тъй казват моряците: ревящите четиридесет. Ширините на бурите. Ще ми уредиш ли да разгледам негърския музей?

Мирчо сбърчи разочарован лицето си:

— Стига бе. Люба за нищо не става.

— Хайде де — потупа го Златан по рамото. — Туй не го вярвам. Всеки човек става за нещо. Важното е да прецениш точно за какво.

След двацетина дни Златан се премести да живее при Люба.

12

„В 6 часа и 10 минути на 11 април по време на патрулна обиколка на ул. «Люляци» забелязах непознат мъж да излиза от къща № 28. Имайки предвид, че там живее сама жена, вдовица на име Люба Белоева, спряхме лицето за изясняване на самоличността му. Той се легитимира и обясни, че е довел късно през нощта своята позната Белоева от гости и останал до сутринта. Това бе потвърдено от самата Белоева, след което патрулната обиколка продължи.

Мъжът се нарича Златан Михайлов Петракиев, 26 годишен, строителен техник, живущ в кв. Лагера, бл. 1,3, вх. Б.

Старшина Р. Грашев, III РУ на МВР“

„Лола“ почти дремеше, едва-едва полюшвана по огледалната теснина на Дарданелите. Времето беше омекнало, слънцето се усмихваше иззад копринената паяжина, забулила едва доловимите очертания на брега. На борда всичко бе тихо, макар че напрежението се чувствуваше; впрочем Жоро Барута усещаше прекрасно настроението на пасажерите и на няколко пъти предотврати възможните конфликти. Още при навлизането в пролива се установи, че едно пеленаче е умряло — може би още в Черно море. Майка му го бе крила три дни, полунаведена зад борда; да го погребете там, в обетованата земя. Накрая бе заспала, изпускайки злощастното вързопче в краката си, и спа непробудно дванайсет часа, докато развълнуваното множество обсъждаше нещастieto и над „Лола“ се носеше неспирно шушукане от десетки уста, което вбеси Барута повече от всичко останало. Той се облегна на мачтата, разкрачи се и гемията притихна, сякаш сам Христос се бе спуснал от небето да търси сметка от мъчителите си.

— Е, видяхте ли — избоботи Барута — докъде я докарахте? Знаете ли всеки друг капитан какво ще направи? Ако не знаете, да ви кажа. Ще ви натири отсреща на острова като стадо овце, ще си вдигне платната и повече ни за евреин ще помисли, ни за Палестина. И да пукна, ако не постъпя точно тъй още при следващата ви свинщина! Качва се с полуумряло бебе, като че това е катафалка, а не караме сто и трийсет души. Ами ако е някоя епидемия? Аз си рискувам гемията, свободата, екипажа, всичко, дето имам, заради вас, ясно ли ви е? И какво получавам? Някои жалки грошове! В замяна на вашия живот! Е, какво ме гледате, не е ли тъй? Стиснали се, вода не си взели, хляб не си носят, натъпкали всичко, дето може да се продаде, по куфарите. Ама аз трябва да проверя багажа, кой знае какво още ще ме изненада вътре. — Той млъкна, поомекна. Погледа клюмналото множество и продължи: — Детето вие ще си го погребете без шумотевица, ще правите дежурство да се мие палубата сутрин и вечер, имаме още

доста път. Един ме пита днес защо толкова обикаляме, не било нормално. Ами вие, питам аз, нормална стока ли сте? От кого понапред да се крия: от власти ли, от митничари ли, от англичани ли? Който не му харесва — ей му острова насреща, да се маха. Който иска да види Палестина — да стиска зъби и да не стиска кесията, като че ли там вътре му е вързана душицата свидлива. Или на запад, към Германия, му се пътува?

След тази сбита реч Барута процеди една дълга турска псувня в знак на уважение към турските териториални води и се заклати към кабината си, като дръпна вътре Сандо.

— Ей, мойто момче — изпухтя той, като се тръшна върху сламеника, — какво ли още ще ни дойде до главата с това Хамово семе на борда. Ама ще траем, златни яйчица снасят тия, още седмица да се задържи тъй... — Барута примижа сладостно. — Ще види тая пасмина как се разхожда баба „Лола“ из Егея на зигзаг като насмукан кираджия, пътя си не може намери.

— Ама тази майка, горката — каза Сандо, — да й се чудиш, как тръгва тъй...

Барута отегчен го прекъсна:

— Какво да й се чудиш? Къде да отиде? От цяла Европа са хукнали да се давят в Черно море, какво да прави? Колкото се спасят, спасят се, останалите добро не ги чака. Пък едно еврейче по-малко не е голяма загуба. Те двавет века бой ядат и нищо им няма, такова племе са тия... — Той въздъхна, тупна с лапата си рамото на Сандо. — Но богато племе. Това им е силата. Камък да стисне, жълтица става. А ти нищо не разказваш за булката, искаш да дойда да гледам ли?

Барута се разхили, посочи с пръст пламналите бузи на Сандо.

— Като нищо слизам долу, спотайвам се и чакам... е, да си спомня и аз, хубаво беше, ама овреме ми взе господ силата, инак всичко щях да профукам по тия пачаври. Пък ти... сега ти е ред, няма да прощаваш. А за водата, нейната, нали ти казах — ще я приспадна от пая ти.

Сандо кимна мълчаливо. Обърна се към вратата, поспря, помълча и каза задавено:

— Барба... Аз тази, жената де... съгласен ли си на връщане да я вземем... Да я върнем обратно у нас.

Изумен, Барута хлъцна, сетне гърлото му заклокочи и той гръмко се разсмя; когато смехът му секна, той изпъшка, посегна към шишето с ракия под сламеника си и като отпи, каза:

— Жалко. Аз те имах за умно момче. Абе, пате голошиесто такова, затова ли те пратих аз при нея? Три вечери изкара ли — изкара. Какво повече искаш бе, ахмак?

— Нещастно момиче бе, барба — смотолеви Сандо, ослепял от срам. — И там никого си няма, в Палестина.

Барута се надигна отегчен.

— Слушай какво ще ти кажа, момче, и не ме прекъсвай, да не те бухна в морето покрай първия остров. Аз те взех за моряк, добър пай ти дадох, работа да вършиш. Ти всяка вечер си топлиш задника в кубрика, докато другите зъзнат вън, хем са по-старши. Значи надценил съм те, ама да не ми е Барута името, ако повече се лигавя с тебе. Да не съм те видял с чифутката, ако дойде за вода, ти ще ѝ платиш, нали си кавалер ужим. Пък който иска да се връща обратно — моля, да заповяда при мене, ще уредим сметката и готово. Ясно ли е?

— Ясно. Аз ще платя обратния път, барба, не се безпокой.

— А-ах-ах-ха-ха — избоботи капитанът, — ти ли бе, гащник? Ти знаеш ли колко струва пътят бе? Пет години трябва да ми слугуваш и пак ще останат лихвите за плащане, господин любовнико! Съвсем зелен излезе ти, момче, язык, дето ти отпуснах юлара, ама нищо, има време, ще разбереш ти как се работи мъжката при Барута! Хайде измитай се, да не те виждам без работа, че ни Хайфа може да видиш, ни България. Вън!

Последните думи Барута изрече тъй гръмогласно, че когато Сандо излезе пламнал навън, десетки погледи го ошариха: с интерес, любопитство или безразличие, а кормчията му се захили широко и подигравателно. Сандо се зае с платната и чак на мръкване обърна лице към пасажерите, скупчени на малки, шушнещи групички.

И там, на бушприта, пронизван от хладния дъх на януарското море, Сандо за пръв път усети как кухо дрънчат празните илюзии. Стаи останките им в гърдите си и зачака мръкването и удобния миг да срещне Сузана.

Малко преди слънцето да падне зад остров Наксос, мътнеещ отдясно на „Лола“, Барута прати боцмана да раздава вода вместо Сандо; огледа хоризонта и изпсува господата. Сандо разбра —

безветрието свършва. Седна на бака, вторачи се в мрака насреща; знаеше, че капитанът не спи, нощем Барута не мигваше, предпочиташе сам да следи курса и да води гемията както иска. Ожаднял от сухия хляб и солената скумрия, Сандо ловеше лакомо студения въздух — без мисъл в главата, опразнен от чувства като стар чувал. Докато изведнъж почувствува, че Сузана е зад него и извърна глава. Жената бе приклепнала, опряна на фалшборда, и в ръката ѝ потракваше нещо. Сандо взе предмета — бе войнишка манерка.

— За детето — чу гласа ѝ. — Моля те.

Той пламна, осъзнал изведнъж безсилието си; стисна манерката. Сузана улови ръката му.

— Знам, че капитанът те наруга. Чух. Но детето няма вода. За него е. Аз няма да пия.

Той стана.

— Ще имаш вода.

И усети нечия тежка длан на рамото си.

— Дай това — каза боцманът. — Аз ще наля на госпожата. Нали дете има? Хора сме, човеци.

Изчезна в тъмния люк; тогава Сандо се вкопчи в жената и всичката мъка, унижение, срам, преживени този ден, се отвяха, остана само нощта, морето и те двамата — само те.

— Ще те върна обратно — зашепна той, търсейки трескаво ръцете ѝ, — ще се върнем двамата, няма да ходиш в никаква Палестина, ще заживеем като хора, без страх от никого, никого! Аз печеля добре, здрав съм, силен съм, ще хвана пак лимбаджилъка, ще видиш, спокойно ще живеем, весело, аз; никого нямам, само ти ще ми бъдеш.

Той стискаше пръстите ѝ в несръчните си корави длани и говореше, говореше, без да усеща как Сузана се дърпа с нищожните си женски силици, как цялата се тресе, сякаш мъчена от болезнени спазми; Сандо не чуваше и своя глас, пренесъл се бе някъде в селенията на мечтите, и сладостни бяха тези мечти, макар иззидани от мъка.

После нещо се случи; жената до него се бе вкаменила, неподвижна и чужда, студена и жестока. И той чу:

— Изроди сте и двамата — и твоят капитан, и ти. Бих ви удушила, заклала, на парчета бих ви нарязала, ако не бях една слаба

жена с малко дете. Запомни ли? Как ти се обърна езикът да ми говориш така? Нищо друго не можеше да ме обиди, защото плащах с каквото имах. За да спася детето си. Нещастник! Не ми трябва твоята милост, само едно искам: дано бог бъде справедлив и да ви удави на връщане, и право в дъното на ада да се сгромолясате с мръсната си гемия! Ах...

Жената се преви на планцера и захлипа; Сандо, зашеметен, търсеше думите:

— Аз... детето... като свое ще го гледам... Защо мислиш, че се подигравам?... Наистина говоря, ето, и капитанът ме наруга, щото поисках да те взема обратно.

Тя вдигна глава и той видя лицето ѝ, бяло като луна в тъмнината.

— Проклех те — заедно с твоя капитан! И ще те стигне клетвата ми, ако ще накрай света да се скриеш! Ще те стигне! Каквато злина ти се случи занапред, да знаеш: аз съм ти я пожелала!

Тя се извърна, бързо тръгна, олюлявайки се; Сандо стоеше вкаменен, бе онемял, безсилен да протегне ръка и да я върне.

— Ех — въздъхна гъркът зад гърба му. — Зени. И тяхната не е лесна. Тезък им зивотът. Ето вода, занеси ѝ.

Сандо не помръдна. Боцманът помълча, пък понесе манерката към мръзнецата тъмна маса на палубата, в която се бе стопила Сузана.

На разсъмване морето поутихна, „Лола“ си върна увереността, режеше насрещната вълна и създаваше илюзията, че се движи бързо напред. „Да минем Родос, сетне Кипър, и сме пристигнали“, мислеше Сандо и упорито гонеше всякакви други мисли от главата си. Бе изкарал тежка нощ, Барута не даде почивка, в развълнуваното море отсъствието на един моряк може да е фатално; след изгрев, на светлото, вече е друго. Покрити с чергила, брезенти, мушамы, мокрите и зъзнеци пътници, сплетени в неподвижно петно, чакаха покорно, привикнали от векове на търпение.

Барута прати кормчията да донесе закуската; и докато дъвчеха мълчаливо сухия хляб и солената скумрия, Сандо усещаше как насмешливият поглед на капитана търси сведените му очи и потръпваше: от яд, от срам, омраза и любов. Барута дояде хляба, хвърли в устата си трохите, сбирани в шепя, и посочи мълчешком кормилото на боцмана. Стана, изпъшка; тогава иззад рубката се показа

един възрастен мъж и попита учтиво дали господин капитанът би му отделил една минута.

Човекът бе облечен в хубав, нов балтон, омачкан от пътуването, но все още приличен; беше мъжът, който пръв предложи на Барута да им продава вода. Барута се подвоуми, пък рече примирено:

— Какво има?

— Боя се, господин капитан — шепнешком заговори мъжът, — че е станало непоправимо нещастие на борда. Имам предвид...

— Говорете по-ясно — намръщи се Барута, — не съм мигнал два дни. Какво е станало толкоз?

Човекът се огледа, доближи лице до капитана и зашушна в ухото му. Барута го изслуша, помисли малко и отсече:

— Е, какво искате от мене? Хич не ме интересува това. Ей на онова момче там го кажи — и след като посочи Сандо, той тежко тръшна вратата на сандъка, долепен до рубката и наречен капитанска каюта.

Сандо изтръпна; лицето на мъжа, пристъпващ към него, бе поразително. Объркване, мъка, страх бяха примесени в тържествена гордост; мъжът се опитваше да върви изправен върху пропадащата палуба и тези усилия изглеждаха тъжни наместо смешни. Сандо се изправи.

— Кажете?

— Една от пътничките, наша сънародничка, изчезна. Идваше при вас за вода. Сузана.

— Какво? Как така ще изчезне? Какво говориш, човече?

Мъжът го погледна и тъжните му очи казаха повече от думите. Бе достатъчно възрастен да бъде баща, дори дядо на Сандо. Заговори и в гласа му горчеше трагична обреченост:

— Запознахме се тук, на вашия кораб. Аз и жена ми, тя й детето й. Нямахме никого, нито в България, нито отатък, където отиваше. Само детето. За него живееше. И тази нощ... тази нощ, докато треперехме, сгущени един в друг, тя ни попита: ако се случи нещо с мене, нали ще се грижите за детето?... Какво може да се случи, казахме си, още два-три дни и пристигаме, кураж, стискайте зъби, мъничко остана... Тъй си говорехме, а после тя пак почна: нали ако ме няма, ще вземете детето?... Ние, господине, нямаме деца, затова се привързахме към нея и малкото. Не се притеснявайте, казах, като на

шега, имаме възможност и детето, и вас да вземем, в Палестина ни чакат роднини, ние сме заможен род... А тя: закълнете се, моля ви се. Закълнете се, че няма да оставите детето... И заплака, а ние я успокоявахме... докато заспа.

После и ние задряхмахме, разстроени, а когато се събудихме, Сузана я нямаше.

— Как я нямаше! — скочи Сандо. — Как? Тук е, в гемията е някъде, скрила се е! Търсихте ли?...

Трескавите му очи се впиха в погледа на евреина: тъжен, примирен, тържествен. — Тя е тук някъде!

— Не е тук, господине — тихо рече мъжът. — Тя е... вече там — и с тънък блед пръст посочи небето. — Тя намери мир.

После бавно се обърна и отиде при другите. Боцманът и кормчията се спогледаха и безмълвно се захванаха за работа. Сандо бавно излезе от вцепенението, олюля се и с трепереци ръце дръпна вратата на капитанската каюта. Барута, унесен от дрямката, полуотвори очи.

— Пак ли ти бе, момче?

— Капитане... барба... — несвързано започна Сандо — направи нещо!... Паднала е... зад борда е паднала... чуваш ли? Трябва да направим нещо! Човек е паднал!

— Човек ли? — надигна се Барута. — Че кой го е бутнал? Сама поискала, сама скочила, чудо голямо! Писнало й да живее, удавила се! Знаеш ли колко съм ги виждал! Я се махай, черен си ми днес!

— Барба! Да се върнем, може би... а? Всичко се случва, може да я намерим, може да е още жива!

— Ха! — изсмя се Барута. — Жива! В тази вода за десет минути ставаш буца лед бе, момче! Ти май ги бъркаш еврейките с белите мечки! Я отивай да спиш, сто пъти пишман станах, че те взех, хем още като те видях, усетих, че глупак падаш. Вън бе! Махай се! Келеш с келеш!

— Ти си капитан — разтрепери се Сандо, — ти си длъжен да намери...

Не успя да продължи; Барута скочи, изкривен от гняв, стовари юмрука си в лицето му и Сандо отхвъркна през вратата, съпроводен от любимата турска псувня на капитана.

На пътя на палубата и там, до фалшборда, за пръв път заплака от смъртта на майка си насам.

Отсега животът му имаше цел. Да убие Барута.

„Жертвата на произшествието, станало на 8 май т.г. на ул. «Сливница» и «Найчо Цанов», е идентифицирана като Марта Василева Цонева, 23-годишна, жител на София, живуща на ул. «Петрохан» №11. При огледа на жилището ѝ бе намерено писмо, което обяснява произшествието като самоубийство. Потърпевщата хвърля вината за смъртта си върху лицето Златан Петракиев, с непосочен в писмото адрес. Предприето е издирването му.

Състоянието на Цонева е критично. Според завеждащ реанимационното отделение проф. Д. Дончев вероятността тя да дойде в съзнание е нищожна.

Прилагам текста на писмото, намерено в квартирата на Цонева.

Ст. лейтенант Петър Парушев“

Къса е юнската нощ.

На всеки двацет загребвания Мирчо извърща глава надясно, където мрачината трябва да посивее и от дълбината ѝ да изплува слънцето. Но още е рано; и той набляга лопатите, по дланите му лепне кръв, студена пот люти в очите: раз, два, раз, два... Още десет хиляди пъти, само десет хиляди... Някога, за късо време, тренираше гребане; отказа се, изискваха дисциплина и спартански режим — но се научи как да пести силите си. И сега трябва само да надвива страха, спомена за преживения ужас, да не мисли за станалото. Ще има време, после, когато всичко остане в миналото, тогава ще преоцени и ще подреди всичко на мястото му. Сега — спокойно, разумно, нищо не изтощава както лошите мисли, те водят безсилието, прогони ги: така, сега мисли за нещо хубаво, а най-добре изобщо не мисли, но не може, не може... Само време да мине, времето лекува, раните зарастват, настават спокойствие и душевен уют.

Само десет хиляди още... Вода плиска в лодката, дъртата черупка пропуска, сега няма време да я изчерпи, нищо, на светло, като пусне мотора, помпата ще я изсмуче, Мирчо ще навлече шубата, ще насочи лодката на юг и ще придремва на руля: все едно местен рибар, потеглил рано-рано да търси късмета. Така седеше дядо му в лодката: свит, прогнил от ревматизъм, ще кажеш, че спи дълбоко; и така е, само едното му око присветва през тънката цепнатинка под клепача и следи пътя, а ушите му трепват, щом моторът промени гласа си.

Да, беше, каквото беше... Няма да се върне, пък и защо да се връща? Какво пък толкова имаше в досегашния живот!... Мирчо прави наум горчивата равносметка, повтаряна всеки ден през последните месеци: какво излезе от тебе? Кадрите бясно се завъртат пред очите му, лентата съска, ще се скъса: къде да спреш? Ето тук: бляскавият фестивал, техният филм е награден, всички са на сцената, аплодисменти, цветя, светкавици, речи, шампанско, музика: феерия, каквато простосмъртните не са подозирали дори. Сетне излизат

вкупом, възбудени млади почитателки се лепват за веселата им група, една от тях докосва ръката му: много ви моля... извинете... Мирчо се извърща, малко изненадан: какво обичате?... Един автограф. Само един малък автограф, тук на програмката... имате ли нещо против?... Мирчо няма нищо против, блаженство се разлива в него като петмез: разбира се, мила госпожице... Момичето рови в чантичката си за писалка, подава му я и бърби: чудесен филм, отдавна го чакам, толкова съм чувала за вас... За мене?... Да, разбира се, нали вие сте режисьорът?... Мирчо стиска писалката: а, не, сбъркали сте. Не съм аз... Ами кой сте тогава?... Директорът на продукцията, обяснява той. Момичето издърпва писалката от пръстите му, щраква чантичката: и таз добра! Защо не ми казахте веднага? Къде е режисьорът? Заради вас ще го изпусна!... То се шумгува пъргаво в отминаващата тълпа, провира се напред, а Мирчо остава сам и изведнъж празничният булевард опустява, светлините помръкват, музиката заглъхва; той е сам, съвсем сам и дори да стои така часове, дни, години, векове, никой няма да се обърне и никой няма да го потърси, такива като него колкото щещ, а десет пъти повече са кандидатите за техните места.

Или пък: Мирчо лежи в тъмната хотелска стая, зяпа отраженията по тавана, не му се спи, пил е повече кафета през деня и се чуди дали да не слезе в бара, още е полунощ, може да сръбне едно питие за приспивателно. Момичето до него тихо похърква, Петя ли беше, Катя ли, нещо такова, всички статистки като че носят псевдоними, пък и тъй би трябвало; спи, умори се да го разпитва какви възможности има да я уреди следващия път да вземе по-сериозна роля. Катя-Петя или нещо такова има силен южняшки акцент и леко фъфли, но фигурата ѝ може да разстрои всяка звезда — изобщо момичето иска да надхвърли предназначението си, тъй ясно подчертано от майката природа. Никога няма да може, но това не е Мирчов проблем, нищо не му пречи да ѝ подметне, че ще го уреди само с едно телефонче, режисьорите са му нещо като подчинени, зависими са, особено като почнат снимките. Той въздъхва и се надига — ще пие един коняк, иначе няма заспиване. И изведнъж на вратата се похлопва, нахълтва вторият режисьор, само по засукани дънки, щраква лампата и без предисловия започва: ти бе, директоре, като ти казахме изрично, че ни трябва, къде е? Къде, питам те, утре ще снимаме?... Момичето скача стреснато, изумено зяпа как Мирчо стъписан заеква: к-кое бе?... Как кое, питам те кое?

Фатерщулт! Къде е фатерщулт? Нали си записа уж, като нямаш акъл да помниш, поне в тефтера си поглеждай! Утре сутринта няма ли фатерщул, да не се мяркаш повече тук, ние работа ли сме дошли да вършим, или кеф да правим на боклуците! Фа-тер-щу-лт!

Вторият трясва вратата, преди Мирчо да каже нещо, пък и той няма какво да каже, съвсем е забравил да поръча на организаторите да намерят такъв идиотски стол; на всичко отгоре тази гола цоцолана до него пита като кречетало: какво е това фатерщул, какво е това фатерщул?

Или пък:

Снимат в ранна пролет, Мирчо трябва да осигури трактор за фон, докато героите се любят в автомобил край магистралата. От стопанството му дават разрешение, посочват му машината в далечината, Мирчо тръгва по неразораната още ивица и когато среща трактора, вече е оцапан с кал до коленете. Трактористът учуден подава глава от кабината и поклаща въпросително глава. Мирчо обяснява: председателят нареди да караш ей натам, успоредно на шосето, ние правим снимки, нали разбираш, на кино ще се видиш, хайде сега обръщай да използваме слънцето. Трактористът слиза от машината, с една глава е по-нисък от Мирчо, брадясал, прилича на бродяга. Помълчава малко, сякаш да смели казаното, и пита: Председателят значи нареди?... Той, потвърждава Мирчо... Аха, бавно проточва бродягата: а той не знае ли, че ние земята орем бе? Туй ли ни е работата на нас, на кино да се снимаме? Що не дойдете тогаз вие да орете, пък ние да натискаме госпожиците, а?... Мирчо прави нетърпелив жест: Слушай, щом ти нарежда началството, действуй и толкова, пък ако не си доволен, разсъждавай си наум... Тъй ли било, променя тона трактористът: Аз и на твоите началници, и на моя председател знаеш ли какво ще им кажа?... И той проточва една сложна и конкретна псувня, обръща се, слага крак на стъпалото. Мирчо го хваща и го дръпва долу: Абе ти от заповеди не разбираш ли?... Бродягата го изглежда доста учуден, сетне късо се изсмива и изведнъж Мирчо се озовава във въздуха, изхвърлен от две железни бутала, рита няколко секунди с крака, полита и се приземява на ребро отстрани, в изораната угар. А тракторът избълва облак черен дим и продължава бавно по недовършената бразда.

Да, наистина: На кой кадър да спреш, да го изгледаш с удоволствие?

Някога, преди Златан, хубавият спомен бе Марта. Но това бе някога, минало. Безвъзвратно. Забравено.

... Кабинетът на Златан: холът на двустайния апартамент, отрупан с папки, графици, моливници, разностилни табуретки. Създава се впечатление, че си в канцеларията на някое стройобединение. Златан обикаля между оръфаните мебели, това е негов стил в пропиляване на онова време, което той нарича работно. Телефонът звъни на провала, Златан говори късо, делово, тонът му не търпи възражение. Точно в десет часа той издърпва шнура, налива вино и поканва Мирчо в другата стая. Стига държавна работа за днес, казва. Прокарва бавно пръсти по слепоочията си и сякаш обърсва изражението на умора и деловитост и става закачлив младеж, позакъснял студент, току-що измислил някое приключение. Но Мирчо го познава достатъчно, не се заблуждава: истинският живот на Златан започва сега, след работните три часа. Пък кой знае дали и той е истинският, или има още някакъв, трети, за който дори Мирчо не подозира?

„Далечко ми е да идвам тук на работа — казва Златан. — Може би ще сменя квартирата. Важен е телефонът, някои полезни хора знаят номера — той отпива леденото вино и примижва от удоволствие. — Люба ме ревнува от този апартамент, кой знае какво си мисли. Жените нямат представа от работа.“

Потънал в креслото, Мирчо обмисля как да започне. „М-м, виж какво — проточва той. — Марта е много изнервена. Такива заплахи... Слушай, защо не поговориш с нея?“

Той облекчен произнася последното изречение и зачаква отговора на Златан. Най-сетне Златан процежда:

„Какви заплахи?“

„Ами... ей така, нали знаеш, жените...“

„Точно! Недей се лигави като нея!“

„Ами какви... Щяла да те убие, ти си й провалил живота, такъв си бил, онакъв си...“

„Точно!“

„Е, точно... Те, жените, нали знаеш, все с недомлъвки бърборят... Много неща знаела за тебе, щяла да ги разкаже където

трябва. А на Люба...“

Златан го прекъсва:

„Това съм го чувал вече от нея. Друго?“

„Всичко била загубила вече, нищо не ѝ оставало, освен да се хвърли от балкона. Но преди това искала само едно: да ти провали живота. Имала начини.“

„Хм — нервно потропва Златан, — начини... Истерички, това са всички тия добитъци в рокли. И тая, и тя...“

„Навремето не беше такава — вметна Мирчо. — Съвсем друг човек беше.“ — Споменът за оная Марта изведнъж го блъсва, кадърът се завърта, ето я, опънала разкошното си тяло върху килима като сиамска котка, в която всичко е съвършено, само характерът е проклетичък, но това нищо не значи, съвършеното няма нужда от характер, то е тленна категория, видима, осезаема, и това е най-прекрасното му качество... И Мирчо чува гласа си как повтаря или потрета: „Друг човек беше Марта преди“.

„Друг беше — съгласява се Златан, — и то какъв. Труден случай. Знаеш ли как ме мразеше? Органическа омраза. Пълна непоносимост, физическа и психическа. Затова се амбицирах.“

„Не си ми разказвал.“

Златан махва с ръка, настроението му се бе подобрило.

„Знаеш, че ползувам винаги луксозна услуга, тъй че с какво можеше да ме привлече тоя врабец Марта? Не, знам, че е точно твой тип, не ти се бъркам, дано дойде време сам да долавяш разликите. Но за мене тя си е манекен на посредствеността, с какво ще примамим бате ти Златан? Излезе обаче, че има с какво: с омразата си. Чувствувах, че се отвращавах от мене, когато доближавах! Ей това не беше ми се случвало никога! Е, как няма да се амбицираш? Откак се помня, никой не беше ме засягал така.“

„Значи ти... просто за спорта, а?“

Златан се подсмивва, налива още вино, замижава като котарак:

„Не е точно тъй, но да приемем определението ти. Тя трябваше да бъде... не да преспи с мене, а да ме търси, да ме гони, да ме моли... разбираш ли? Да се унижи, и неведнъж или два пъти, а да забрави каква е била, да остане без минало и бъдеще, само едно настояще, и то да се казва Златан. Разбираш ли?“

Мирчо кимва; не разбира кой знае колко, пък и не се опитва. Какво го интересува това? Той бе получил навремето Марта лесно, неочаквано бързо; точно тъй бе я и загубил. Бог дал, бог взел. А при Златан всичко е ненужно сложно. Всъщност той си е с болни амбиции във всяко отношение. Нито може да понася неуспехите, нито да се радва на сполуките. Усложнена интелигентност, нарушения в генетичния код. Макар че в деветдесет и девет на сто от случаите трябва да го слушаш безусловно: той няма мозък, а компютър от дваесто поколение — единствената опасност е да не му изгърми бушонът.

Златан продължава:

„Отне ми много време, почти месец. После дойде и сама ми се предложи. Но това представлява едва началото — тя беше само победена. А трябваше после да бъде... — той замълчава, наслаждавайки се на Мирчовото объркване — да бъде унищожена. Нищо да не остане от онази, нафуканата, дете си позволяваше да презира и да мрази мене! Коя е жената, дете би могла да си позволи този лукс? От висотата на кое свое качество би могла да ме гледа с пренебрежение?...“ — Златан говори повече на себе си, вгледан в кристалната чаша, като оракул; и на Мирчо му хрумва мисълта, че един пудел би бил също такъв слушател като него самия.

„Коя жена?“

„Наистина — Мирчо поема наум репликата — коя? Голяма личност е Златан, европейска нагласа, къде ще се мерят нашенските патки, дете с една дрънкулка се купуват като конгоанските диваци. Но тъй му се случило, сред такива да живее, поне защо се дразни, като ги познава?“

Златан е притихнал, взрян във виното; повдига уморено глава, поглежда събеседника си и въздиша:

„Значи иска да ме унищожи тая нещастница? И ти какво й каза?“

„Ами какво — обърква се Мирчо, — успокоявах я... Мирувай, казах й, да не си мислела да се жениш за него, да не ти е обещавал нещо? Дошъл, минал, заминал, ще ти е криво седмица-две, пък ще се завърти някой друг, хубава си, умна си, ако речеш да се жениш, до довечера ще намериш някой балък... Тъй й приказвах, а тя гледа в нищото, бяла, стегната такава... Не чува, не вижда, изключила.“

„И после?“

„После ми посочи вратата: разкарай се, не те извиках да ми гадаеш бъдещето, а да поговориш с оня... оня тип, тъй каза. Предай му, че ако не се върне, ако не зареже оная дърта пачавра, ще го съсипя, най-напред ще го съсипя, а след това ще го убия. Тъй му кажи. И срок даде — до края на седмицата. След това не отговаряла за нищо.“

Златан се изправя, отива до прозореца, отваря и вдишва дълбоко хладния въздух.

„Това ли беше?“

„Това. Напъди ме, идвам право при тебе. Имай предвид, че не се шегува. Познавам я. Беше решена... някак отречена от всичко останало, ако ме разбираш.“

„Отречена, виж ти — замислено казва Златан. — Е, и това е нещо. Не е без значение. Умъртвила е плътта си, за да остане душата. Добре. Но какво има вътре, вътре в душата? Свита като пашкул, безучастна към всичко. Само за да запази гъсеницата в себе си. Важното е каква е гъсеницата, това е много важно.“

„Каква гъсеница пък сега?“ — изпуктява Мирчо и Златан се размива искрено.

„Не е толкова важно за тебе. Но аз разбрах.“

Става, изпива виното на един дъх и се обляга на прозореца, внезапно натъжен; поклаща глава и въздиша:

„Бедната Марта... Горката глупава Марта.“

Къса е юнската нощ.

Мирчо гребе, спомените се роят около него, един бръмне в ухото, друг заиграе в мрака пред очите; ни да ги пъдиш, ни да ги програмираш. Нищо. Това е, кажи-речи, последното свиждане с тях. Оттатък, в новия живот, няма място за спомени. Там се живее в настоящето, гледа се в бъдещето; най-щастлив, изглежда, е животът на страдащите от амнезия. Но в такъв случай те не са страдащи, не са болни... да кажем, надарените с амнезия. Хубаво би било, тъй хубаво би било... Внезапна амнезия, дар божи, награда за страха, възмездие за ужаса... Мирчо се изсмива късо, нервно; стряска се от чуждия глас, драскащ гърлото му. Дали той не бележи началото на голямата промяна, появата на друг Мирчо, човек без минало?

... Марта седи срещу него: студена, непозната. Гаси поредната цигара, поглежда Мирчо, очите ѝ са празни, поглед на невиджана и несрещана жена.

„Каж ми, че съм премислила всичко и няма да го пожалея. Щом съм прежалила себе си, нямам какво да губя. Сто пъти съм си го представяла през тези седмици. Нито страх имам, нито жал.“

„Но, Марта... много дълбоко приемаш тези неща... Изобщо защо толкова си се настроила срещу нас?“ — думите му се свързват трудно, той сам усеща, че дърдори глупости, Марта отвърща безлично:

„Недей да хленчиш. «Срещу нас.» Кой сте вие? Къде се слагаш и ти при него? Много бързо станяхте неразделни, особено в мръсотиите. Нали щеше да го биеш, да го размазваш? Дрънкало си ти, открай време си празен, кух си като празен варел, ами поне се опитай да запомниш какво ти казвам и да го предадеш точно. Щом не иска да говори с мене, поне да знае какво мисля и какво съм решила. Само едно разбери: това е последният му шанс. Поправителен изпит няма да има.“ Жени, мисли си Мирчо, докато слиза по стълбите от Мартината квартира: жени. Колко им е мозъкът, като на врабче. Ама точно затова стават белите, я. Да имаше повече мъже като Златан, съвсем друг щеше да бъде женският манталитет. Ама и Златан пък — за какво се хвана с тая Люба, да го питаш. Вярно, хайлайф е, и добър човек при това, ама като знам, че само да завърти телефончето и... Мирчо примижава при спомена за двата лебеда на Златните пясъци, животът изведнъж светва във весели багри, всичко е добре, всичко е наред, пак ще завъртим някоя игра, сега пари имаме колкото никога досега, възможности също, да живее животът! Пък Марта... да, криво ѝ е, заплашва, но така е, мойто момиче, ти какво си смятала, да вържеш Златан за полата си? Помниш ли как ме заряза навремето? Е, да видиш колко е неприятно... И Мирчо почти хуква по стълбите, няма време, животът лети бясно, утре току-виж си осъмнал трийсетгодишен, с някоя затлъстяла лелка в леглото, дечурлига, други такива битови гадости... Какво, какво ще си спомняш тогава, какво ще ти услажда живуркането, ако сега не натрупаш сладки спомени?

... Той набляга веслата, кръвта по дланите му е засъхнала, сега може да гребе леко, с два пръста, ако рече. Морето е заспало, по поръчка. Скоро ще съмне, силуетът на брега става все по-ясен, тогава ще запали мотора, около четирийсет километра трябва да премине по

светло. А сетне ще подремне в някое заливче час-два, ще напъне пак греблата, тихо-тихо, ще ги увие в парцали да не пляскаат и за четирипет часа ще стигне границата. А там... там вече е лесно, може и с плуване, може и да запали мотора, да пусне лодката в обратна посока за заблуда на граничарите, нека я гонят, пък той ще преплува своята последна отсечка от бягството. Към новия живот, лишен от минало и спомени, обърнат към бъдещето както слънцепоклонник рано сутрин към изгряващия свой бог.

Раз-два, раз-два... Недей да мислиш, не хаби енергия, събери и последната троха сила, ти нямаш път назад, всички пътеки са завардени... Странно — останал си без минало, а не ти е мъчно, гледаш да се отървеш и от миризмата му, сякаш двайсет и три години не си живял по свой вкус, сякаш други са ти налагали омразен режим, като в казарма. Толкоз ли нищо е нямало за запомняне през това време? Само объркани откъслечи от безинтересни случки ли можеш да натрупаш върху двамата мъртъвци, за да не ги виждаш повече?

Стига сега... Гребни... гребни! Раз-два... Раз-два...

„Най-смешното беше, че и двамата ме мислеха за луда. Може и наистина да бях, но мъничко, защото никой луд не съзнава лудостта си. Всъщност аз играех полудяла, една глупава нашенска Офелия, но имах нужда от играта, тя изведнъж ме превзе и стана моят таен свят.

Харесваше ми тази игра, освен нея нямах вече нищо. На двайсет и две години се огледах, видях се и бях безпощадна: нямах нищо. Нито амбиции, нито илюзии, нито мечти: празнота. Откъде дойде, как ме обзе, това е друг въпрос. Но тогава бях ужасена като корабкрушенец, паднал от борда и осъзнал, че край него има само вода.

Не обичах работата си, не обичах начина на живот, хората наоколо и най-вече себе си. Бях се излъгала в нещо, в някаква тайна, неосъзната вяра, без да зная точно каква. Но, изглежда, силно бях вярвала в нея, защото ме болеше от нейната загуба. Бях останала празно тяло, чиято хубост не бе допуснала у мене да се развият сетива за радостите на духа. На всичко отгоре разбирах, че е късно, пък и нямам никаква охота да се променям. Нищо, изглежда, не потиска амбициите тъй, както хубавата телесна обвивка. Един бонбон, лъскаво излишествство, което бе започнало вече да омеква и да губи сладостта си.

Казвах си: Марто, единственото, дете ще те извади от скуката, е тройната доза сънотворно, или да отплуваш по реката като Офелия, както я показвах в филма, окичена с бели цветя сред лилиите. Стотици, хиляди жени по света се самоубиват за много по-дребни причини. А ти? Какво чакаш още? Ти не обичаш вече живота, медените наслади ти втръснаха много рано — още когато другите се учеха да управляват битието си и да намират радости в делника, в труда, проектите си, надеждите — още тогава ти, Марто, сърбаше удоволствия с големия черпак. Разбра ли, че фалшиви са били? Да; но късно е да се обръщаш като чорап наопаки, пък и няма смисъл. Нито оня, истинският, живот има нужда от тебе, нито ти от него. Идиотките от твоето обкръжение вече стигнаха до наркотиците или до откровена проституция. Избирай! Ето там са таблетките, рано или късно ще ги

нагълташ закуп, защо трябва да минеш преди това през унижението на осемчасовия работен ден или чуждите вмирисани чаршафи?

Ето така, полека, но сигурно, мисълта за Края покълна в душата ми, свикнах с нея и дори изпитвах сладостна нужда да я викам всеки ден и да я чувствавам все по-настойчива. Но отлагах; не от страх, ами хайде да мине още някой ден, може пък нещо да се промени, нещо да се случи. Велико нещо е надеждата и ми се струва, че ако скоча от десетия етаж по своя воля, докато падам надолу, ще се надявам да стане чудото и да оцелея. И тъй все нищо не се случваше, пък и аз бях наясно: за да се случи нещо хубаво с тебе, някаква промяна, някаква стъпка към неизвестното, трябва да си подготвила почвата — душата си, с други думи. Но аз не исках, промените ме плашеха, рисковете ме отегчаваха, всичко ми беше безразлично. Всичко. Ах, колко ужасно беше това — една лепкава, гадна, студена сивота.

И тъй, животът ми беше досадил съвсем. Докато един ден срещнах Златан.

Веднага усетих големия играч: поне за това имах изострен усет. Е, Марто, казах си, защо да не опиташ? Един последен опит да разнообразиш живота, да го насочиш нанякъде, пък ако и тази пътечка не се окаже към щастието, знаеш вече какво да правиш. Този тип, тази лисица заслужава да си пробваш силите. Ако той не излезе достоен партньор в пиесата, кой друг? Нека поне този театър да ти бъде забавлението; амбицирай го, подлуди го, предай се после и тържествувай, защото никой мъж, дори и такъв като Златан, няма да допусне, че робинята му всъщност е господарка. Чудесен мач може да стане, добрият играч отдалече личи, а този беше роден и природно надарен играч: трябваше да бъде повален.

Започнах. Няма да обяснявам сега как направлявах развитието на нещата; само след месец аз, покорното добиче, го влачех след себе си и той дори не подозираше моя триумф. Златан наистина бе достоен, артист и половина, да се насладиш на изкуството му. Но аз имах главното предимство: знаех, че и двамата играем, затова водех играта. Никога не съм била тъй доволна от себе си и същевременно дотам се бях вживяла в ролята на луда, че май наистина малко откачих. Винаги съм била такава: поддам ли се на някое настроение, забравям всичко останало.

Златан се мислеше за голям комбинатор, може и наистина да беше такъв. Пари имаше, макар никога да не се перчеше; но жените усещат тези неща, тежестта на мъжа минава първо през портфейла му и най ми е смешно, като видя някой да се надува със стотина лева в джоба, готов да ги профука наведнъж и сетне да кърпи тайно бюджета си половин година. Хубаво беше със Златан: уверен, сигурен, той не рушеше препятствията по пътя си, а те сами се отдръпваха, задвижени от невидим механизъм. Сякаш светът съществуваше, за да го обслужва, всичко при него беше предварително и стопроцентово уредено. И аз до него: лудата, влюбената до смърт, дори досадна с любовта си — тук много внимавах да не преиграя; насекомо в шепата на бога. Кой е този мъж, който ще отхвърли възторжения захлас на такава млада робиня, която само преди седмици не го и забелязваше?

Не помня кога точно дойде омразата. Може и винаги да съм я носела скрита в себе си като вирус, който дебне своя час; може и като реакция на неговото самодоволство и пренебрежение, не знам. Но изведнъж осъзнах, че никого не съм мразела досега и никого не бих могла да мразя тъй, както Златан Петракиев. Продължавах играта с двойно внимание и удоволствие, защото всяка грешка можеше да ми струва нейния край. Не можех да се лиша от играта — нищо нямаше да ми остане. И продължавах да ходя занесена по улиците, докато го срещна и се лепна до него, а той потръпваше от скрита гордост, увлечен от силата на своята въображаема власт над мене, горкият.

Уверен в тази власт, той реши да ме използва за своите машинации. Първия път, помня, улови ме нежно — нещо хищно имаше в неговата нежност, — изгледа ме продължително в очите, убеден, че излъчва хипнотична сила, и каза: трябва да замаем един левак, става дума за много пари. Само ти можеш да свършиш тая работа. Как, попитах, направих се на ударена. Той се изсмя. Как, вика, и на това ли да те уча? Щом успя мене да свалиш, значи можеш всичко. И ме гали, като че котка му мърка в ръцете, забил очичките си в моите. Но ти, почнах да увъртам, няма ли да се сърдиш, няма ли да ти е криво?... Мойто момиче, та ти няма да се жениш за него! Ще го завъртиш за една-две нощи, той е женен отскоро, няма да хукне подире ти, не се бой, това е бизнес, разбираш ли, то няма нищо общо е нас двамата, извън чувствата е. Нали искаме хубаво да живеем? Е, тогава се налага да правим дребни отстъпки от принципите си, дори да ни е

неприятно понякога... Така ми говори още дълго, уверен в хипнотичната си сила, а аз омеквах в ръцете му и примирах от тайно удоволствие, че мога да играя, без да губя контрол над себе си. Накрая кимнах, примирих се, пуснах някоя сълзица, на другия ден той ме заведе в една компания, запозна ме чрез домакинята с един млад глупав шишко, дете не представляваше никаква трудност за мене. Преспях два пъти с шишкото — едно не съвсем неприятно отклонение в моята игра, — сетне Златан ни свари заедно, изпъдиха ме, какво си говориха, не знам, но след седмица той ме заведе в Пампорово, изкарахме няколко бурни дни и ми призна, че шишкото бил брат на някакъв кмет, който трябвало да продаде един голям имот на безценица, та чрез шишкото Златан го купил, веднага го препродал, заменил или нещо такова и пъхнал в джоба си около трийсет хиляди. Толкова значи му донесе първият мой успех в колективното ни дело.

Сетне ме използва още няколко пъти с подобни мисии, справях се добре; тези случаи с имена, дати и подробности съм описала и оставила в Централната поща до поискване на името на братовчедка ми, която Златан не познава и няма възможност да се добере до писмото. Общо според това, което ми е признал, сумата е към петдесет хиляди. Но не това е важното сега.

Тъй мина почти една година, Златан бе свикнал да разполага с мене като с безропотно, изпълнително добиче; аз пък отглеждах омразата в душата си и съществувах чрез нея. Той трябваше да бъде унищожен по начин, достоен за него — да изгуби всичко, да трепери от страх и да пада дълго-дълго в пропастта, умирайки хиляди пъти. Тогава щях да бъда отмъстена и да съм направила най-сетне нещо щогоде полезно в живота си. Не знаех точно кога ще дойде времето на мъстта, но вече бях подготвена за него.

И то дойде. Един ден Златан пристигна у дома, без да ме предупреди по телефона, влезе и веднага разбрах какво ще ми каже. Дума по дума, сякаш в гледана вече пиеса, произнасяше очаквани реплики: стига сме се срещали, ти трябва да помислиш вече за себе си, да създадеш семейство, аз също имам подобни намерения, годините напредват, каквото било — било. И така нататък. Гледах го, втрещена, ужасена, играех чудесно със сълзите, сцените и прочее, а душата ми ликуваше, обяна в светлина: дойде времето, Марто, сега ще щракне капанът, дете цяла година го приготвя, браво, ти удържа, успя... Тъй се

вживях в ролята, че направих истеричен припадък, ухапах го, виех и скимтях, докато той ми зашлеви един здрав шамар и хлопна вратата, доволен, че се отървал от тая луда глупачка.

Разплаках се от радост, отидох на концерт, слушах Брамс и Шопен и виждах себе си — какво ще правя по-нататък. След няколко дни позвъних на оня малоумник Мирчо, дето Златан го беше омотал — колко му трябва на Мирчо, — и го повиках. Бях студена, отречена от всичко, обладана от една идея фикс — да си върна Златан или да го убия. Нещастникът клъвна, надрънка един куп глупости, а аз седях срещу него и се чудех отде се взема тая сила на Златан да прави от хората кротки роботчета, управлявани сякаш от разстояние. Изгоних Мирчо, горкия, за него всичко е кино, животът е тъпа продукция, на която той е директор.

Дадох срок на Златан да се върне до края на седмицата и зачаках. Бяха три чудесни дни. Той несъмнено бе силно затруднен. Познаваше силата на чувствата ми, бях играла добре цяла година и той не се залъгваше, че ще му простя. Нещастницата, за която се бе лепнал, сигурно щеше да му донесе повече полза от мене и той в никакъв случай не би я изпуснал. Тук миришеше отдалече на голям залог, иначе Златан не би се прежалил за тая сбабичесана вдовица, та чак да се пренесе в къщата ѝ. Може би щеше да опита още веднъж да ме убеждава, да ме хипнотизира с лъжливите си очички; нямаше да успее. Марта за нищо не дава своята прекрасна играчка Златанчо. Искане си я. Ако някой посяга да ѝ я отнеме, то Марта, непослушната, ще я счупи. Ще я тресне и толкоз. Освен нея никой на света няма да притежава нейния Златанчо. И той ще разбере, че има само един-единствен изход.

Да премахне лошото детенце Марта.

В края на тези три дни — най-интересните в живота ми — той позвъни. Беше нагласил гласа си прекрасно: тъга по необратимото, топлота към мене, примирение пред неизбежното, подправено с омраза към тая курва живота, така тъпо устроен, ама няма как, трябва да се движим по коловозите му.

«Мога ли да те видя?»

Какво да крия, бях репетирала двайсет варианта на отговор.

«Имаш ли нещо съществено да ми кажеш? Нямам нужда от успокоително.»

«Марта, не се обиждай. Действително искам да те видя. Затъжих се за тебе.»

Изсмях се с горчив сарказъм:

«Ха, я виж ти! Е, добре, кажи къде.»

«Ще мина да те взема.»

Това означаваше, че иска да бъдем само двамата у мене. Интересно, дали ще се осмели да го направи... толкова бързо?

«Добре, ела.»

Налях си коняк, седнах и зачаках.

Ако ме убие сега, мислех си, няма начин да не го хванат: ако той мълчи, Мирчо ще издрънка всичко, щом го притиснат, пък и много хора знаеха нашата връзка. За всеки случай оставаше писмото до братовчедката, където описвах далаверите на любимия мъж; ако не го потърсят до месец-два, пощаджиите или ще го върнат на моя адрес и ще попадне в милицията, или ще го пратят на братовчедка ми, та пак там. Изобщо, Златанчо, кукло моя, на твое място бих отложила разправата. Друг вариант: да изчака някой и друг ден, да подготви всичко както трябва — тогава може и да му се размине, умен е той, ще подреди нещата. Тогава?

Тогава, рекох си, Марто, сядай да пишеш писмо докъдето трябва, защото тая хитра лисица Златанчо като нищо ще надиграе някой по балама инспектор. И така, докато чаках, тръпнеща от любопитство, реших да напиша на всяка цена това писмо.

Той се позабави тогава, може би това влизаше в неговия сценарий, не зная, оттук нататък аз щях да участвувам в играта повече като зрител — такава беше последната ми роля. И докато го чаках и премислях цялото свое празно, тъпо, ненужно минало, се питах: защо стана така? Защо израснах без цели, без идеали, без никакъв бог и светия, както цялото свое обкръжение... може би и поколение? Отвсякъде ни заобикаляха думи, а някак ни се изплъзваше течението на живота; сякаш самите себе си гледахме на кино, а филмът беше глуповат, сладникав, като за малоумни, и ние не можехме, пък и не искахме да излезем от кадъра. Възрастните влачеха своя сив, вещостремителен живот, ние се гнусяхме от техните разговори, а усещяхме, че нямаме дори това, тяхното, да ни запълва същината. Марто, казах си, като си програмирана да бъдеш една приятна креватна принадлежност, поне да туриш червения фенер пред квартирата си, да

пазариш едно макро и хайде, наслука в големия бизнес. Но даже и за това не те бива, нямаш тръпката, а ония ливади, дето Златанчо ти пробутваше, той ги е преценил: те на занаятчийка няма да се хванат, поне толкоз им сечеше пипето. Всичко беше предвидил Златан, шапка да му свалиш; само това, че е с двата крака в тенджерата, още не знае.

Защото той няма друг изход, трябва да те премахне, Марто. Засилил се е да скочи нависоко, това му е целта на живота, а ти се опитваш да го спреш. Дори да не докажеш нищо от далаверите му, дори да не влезе в затвора, пътят му за горе, за висините, ще е затворен завинаги. А той живее само заради това, говорил ти е, разбрала си го: много нависоко се цели Златан. И затова няма да го спре нищо. Нищичко. Най-малко пък някакво полудяло маце, дето ходи като сомнамбул по улиците.

Бях сигурна, че ще го направи; и изгарях от любопитство: как?

После той дойде. Няма да описвам излишните сцени, дългия предварителен разговор, проучването на позициите. Ще започна от същественото: не бях се излъгала, той бе решил да ме премахне. Но на въпроса: как? — не бях успяла да намеря точния отговор. Все пак моите уважения — Златан си е Златан, един голям майстор, ненапразно го бях избрала за таен партньор в моята последна игра.

Слушах го дълго, играхме вече поомръзналите роли, може би минаха часове, докато разбере накъде бие. А той говореше тъжно, бавно, с натежал от напрежение глас:

«Ти си права, всичко е безсмислено, този живот е бремене, нима досега ни е донесъл нещо хубаво? Малкото радости, дето имахме, и те са били измислица, искали сме ги много, затова ни се е струвало, че ги има. И нищо, нищо не може да ни задържи на тоя свят задълго, и тази глупост, дето мина досега, е била хубавата част от живота ни. Занапред... ужасявам се, като помисля какво ще е занапред. Не искам да мисля, не искам да го дочаквам дори, ние сме безпомощни пред вихрушката на живота, като перца сме, дето си въобразяват, че сами могат да летят...»

Слушах го замаяна, почти излизаща от ролята, така точно съвпадаха думите му с моето настроение, че дори започнах да се съмнявам: дали и той не е като мене страдащ, разбиращ, нещастен?... А той продължаваше:

«Това, което се случи между нас, беше илюзия, химера. Аз бях сигурен, че те обичам, и още те обичам, но за какво е било това чувство? Само лудите са обречени на истинско щастие, те не разбират какво става край тях, с тях, те следват своята идея фикс и докато тя съществува, са щастливи, дори в своята лудница, дори вързани в усмирителните ризи. Само те могат да бъдат щастливи! А ние... родени сме да завиждаме на лудите, създадени сме да се залъгваме, че днес или утре, или някога ще дойде щастието, но то никога няма да дойде, измислица е то, вредна измислица, само грижи идват, неприятности, старост, грозота, бавно гниене... до края. И все пак... все пак най-хубавото е, че сме в състояние да излезем сами от лабиринта... сами да потърсим изход... това единствено е в нашите възможности, нали? Нали?»

Очите му бяха се свили като карфици, ръцете му обвиваха шията ми, той трепереше и повтаряше тихо и властно: нали?

«Да» — промълвих, но той не ме пусна, докато не повторих: «да, да...» Сетне изведнъж ме прегърна, сякаш в изблик на чувства се кани да захлипа; целуна ме по челото, пошепна ми в ухото: «ще дойда утре в шест», и излезе.

Бях разбрала всичко, но не можех лесно да се отърся от внушението му: този тип има дарба и може да те накара да изядеш плъх, ако не съумееш да му противодействуваш навреме. Аз знаех, подготвена бях и все пак... боже мой, и все пак бях толкова замаяна, че вече не се чудех как успява да направи от по-податливите хора свои роботчета. Мина доста време, час или два, докато дойда на себе си; сварих си кафе, запалих всички лампи вкъщи и седнах да пиша това писмо.

По едно време изтръпнах: какво направи ти, глупачке, защо се хвана на тази игра, какво спечели? Поправи ли нещо в живота си за тази последна година? Изживя ли нещо повече от съмнителната гордост, че разиграваш един мъж, че си способна да го доведеш до убийство? И наистина ли ти го разиграваш, не допускаш ли, че той е разбрал всичко и на свой ред диктува събитията с няколко хода напред...? Не можех да си отговоря, но и не търсех еднозначен отговор: просто трябваше да разбера какво ще стане. Цялата бях едно огромно любопитство, какво ще стане с лошото момиче Марта,

наистина ли е осъдено, или само си въобразява как ще се извърши екзекуцията.

Тъй или иначе, скоро всичко щеше да се разбере.

Чаках го и се питах: все пак що за човек е Златан Петракиев? Дали достатъчно съм го опознала, или просто си внушавам, а може и всичко да е плод на въображението ми, повредено от дългите години скука? Той се смяташе роден да разпорежда и да властвува, дори понякога говореше, повече на себе си, отколкото на мене, аз бях безмълвен зрител на неговите монолози; любимата му тема беше, че се нуждае от повече хора, група, която да му се подчинява, да изпълнява неговите замисли. После се усмихваше, махваше с ръка: абе всъщност защо му е дебел врагът на вълка, защото сам си върши работата, и изпаднаше в разсеян унес, само очите му шареха неспокойно — значи нещо пак измъдряше, комбинираше... А глупачката Марта го зяпаше замаяна и не гъкваше; това беше нейната роля, нейният странен втори живот. И тъй не успях да си отговоря що за човек е Златан, той не се вместише в стандартите, и ако имаше някаква слабост, тя бе огромната му любов към самия себе си.

На другия ден той позвъни точно в шест, безупречно елегантен, блестящ като нов шевролет; тъжното му изражение се промени само за да изпише една още по-тъжна усмивка, когато ме видя. Влезе, седна, налях му глътка водка, разменихме по няколко думи без значение. Мръкнало беше; той светна само лампиона в ъгъла, тъй че слаба жълта светлина струеше от лицето му сред тъмнината. И полека заговори. Почти същото, но с други думи, а карфиците на очите ме пробуждаха и потъваха в мене, събуждайки тъпа болка:

«Нали не ми се сърдиш? Ние сме безсилни пред съдбата, защото всичко случило се е неизбежно, както не можеш да върнеш миналото, тъй не можеш да промениш и бъдещето, времето тече като река, ние сме нищожни рибки в нея — можем ли да изместим течението ѝ? И тази река ни отнася, така или иначе, всеки опит да се противопоставим, е толкова жалък, че дори е незабележим, микроскопичен... Имало две нищожни същества, две молекули, които се срещнали временно, за секунда, и сетне течението ги разделило, и това още веднъж показва безсилието ни... нима може нещо да направиш срещу течението?»

«Ти трябва да се върнеш при мене — прекъснах го кротко, — иначе... Готова съм на крайност.»

Той изтълкува думите ми в полза на своята теза:

«Да измениш хода и посоката на времето, това не можеш, никой не може. Само едно е в силите на човека, само по един начин той може да намери изход... да прекъсне всичко... да излезе от тази ужасна безсмислица. Това единствено е в нашите възможности, да хвърлим бремето, да достигнем спокойствието... само така човек достойно се преборва, само така може да победи... Нали? Нали?»

«Да, да» — съгласих се, неговите думи бяха мои мисли, но той така ясно ги формулираше, така умело ги насочваше, че те изместваха всичко друго, натрапваша се, наместваша се в съзнанието... И аз повтарях: да, да, а думите му замайваха като алкохол, отпускаха тялото в сънна умора, толкова приличаща на смърт.

«Ние трябва да правим само това, което можем, нищо повече... само така може да се постигне спокойствието, да се излезе от лабиринта... само така. И няма да има грижи, старост, грозота... само спокойствие, тишина... без тревоги и неприятности... Толкова малко е нужно, всеки човек може да го направи, нали?»

Такава печална увереност, такава доброта струеше от очите му в полумрака!

«Аз ще си отида сега, ти ще решиш. Знам, че ще го направиш. Ти си силна, ти си господар на себе си. Ще го направиш и всичко ще свърши. Само спокойствие ще остане... и тишина.»

Той бавно се надигна, безшумно излезе; аз не помръднах. Изчезна, сякаш беше дух; но пространството в стаята остана наелектризирано, настръхнало, тежко... бога ми, ако не бях подготвена, решена да гледам сцената от страни, защото знаех сценария, веднага щях да нагълтам приспивателното и щях да бъда за пръв и последен път в живота си щастлива.

Отворих прозореца, проветрих. Сварих си кафе и седнах да опиша станалото, а ръката ми, ето, играе още. Невероятна сила има този човек.

На другата сутрин той телефонира още в зори.

«Марта, как си?» — успя да скрие разочарованието си. Побързах да му дам надежда:

«Има ли значение как съм? Не е ли все едно?»

«Права си. Чакай ме, ще дойда пак в шест часа.»

Този път той достигна върха на изкуството си. Слушах го раздвоена; цялото ми същество унесено, замаяно, само една малка бдяща точица, свита в гърдите, се съпротивяваше на унеса. Вече не чувах какво говори, потокът думи минаваше като фон, а долавях само отделни думи и те се вливаха в съзнанието ми: безсмислено... изход... толкова е просто... спокойствие... тишина... ти си силна... ти можеш... нали... изход... изход... Така ми приказва не по-малко от час, сетне се изпари, изчезна, сякаш не е бил, в замъгленото ми съзнание вече нямаше нищо, само едно огромно, непреодолимо почти желание: да умра колкото може по-скоро.

Все пак се съвзех, хванах пак писалката и постепенно възстанових тази наша последна среща. Може би ако има следващи животи или ако все пак някакви молекули от нас остават да съществуват из света след телата ни, той ще научи, че от моя страна всичко е било игра, едно зловещо забавление. Но само толкова можеше да ми достави удоволствие вече. Златан се оказа добър играч, за това му благодаря.

А сега, преди края, в пълно съзнание, го обвинявам в предумишлено убийство, като за свидетелство оставям това писмо и се заклевам в паметта си, че всяка дума в него е истина.

Така или иначе, време беше всичко да свърши.

Сбогом. Разсъмва се. Сбогом.

Марта“

„Във връзка с издирването на лицето Златан Петракиев по повод произшествието, станало на 8 май т.г. на улица «Сливница» и «Найчо Цанов», съобщавам:

Лице с такова име фигурираше в сводките за произшествия от 11 април. То е било спряно за изясняване на самоличността, като е излизало рано сутринта от къщата на самотна жена, вдовица на дипломат, на име Люба Белоева. Името му е Златан Милчев Петракиев, 26-годишен, строителен техник, живущ в кв. Лагера, бл. 18, вх. Е. Лицето е идентифицирано от старшина Румен Грашев, III РУ на МВР.

При направената проверка на посочения адрес лицето не е било открито. Предлагам да бъде разпитана Люба Белоева и да се пристъпи към незабавно издирване на Петракиев. Същевременно търсим местонахождението на Красимира Симова, братовчедка на пострадалата Марта Цонева, до която вероятно е адресирано писмото до поискване, за което пише Цонева. Симова е заминала на почивка из Рила, без да остави точни координати.

Смятам, че отсъствието на Петракиев може да се смята за косвена улика в подкрепа на обвиненията в писмото на Марта Цонева. По тази причина предлагам, ако лицето не бъде открито до сутринта, да бъде предприето издирване в републикански мащаб.

Търсим и лице на име Мирчо, вероятно на работа в кинопроизводство, за което в писмото се говори, че е тясно свързано със Златан Петракиев.

Ст. лейтенант Петър Парушев“

На седемнайсетия ден от пътуването „Дола“ пое обратния курс към българските брегове. Олекналата гемия се плъзгаше по матовата плоскост на Егея, сякаш умишленото забавяне досега беше изчерпало търпението ѝ. Седнал на бака върху навитото котвено въже, Жоро Барута следеше курса и още повече следеше екипажа си. Тук, на бака, бе спокоен, не можеше да очаква удар откъм гърба; и макар че никой не беше го заплашвал, всички бяха наясно — Барута се страхува, но дали заради спечелените пари или от Сандо, не се знаеше. А може би от двете и още от куп неща, за които екипажът не подозираше. Капитанът бе отслабнал, брадясал, зачервените му очи хвърляха лоши, мътни погледи. Никой не го видя да спи; само понякога задрямваше, опираше брада в гърдите си и се стряскаше, щом някой доближеше.

Пресякоха Мраморно море, преминаха Босфора и при хубаво, макар и студено време, навлязоха в български води. На мръкване Барута насочи гемията към Василико, скоро „Лола“ прилепна до заскрежената скеля в залива. Барута влезе в кабинката си, извика вътре боцмана; след минута гъркът излезе, хвана Сандо под ръка и рече:

— Барбата каза да слизас. Ето ти пари, доста пари ти даде. Върви си по живо, по здраво. Остави тази беля, дето я мислис, глупаво е зарад една зена. Ето парите, дръс.

И тикна в ръката му снопче банкноти.

— Закопчай се — викна подире му, — сте истинес.

След няколко минути, останал сам на кея, Сандо отпрати с дълга ругатня гемията „Лола“, за да не я види никога вече.

По-късно, след години, когато правеше някоя от безбройните горчиви равносметки на своя живот, Сандо винаги го делеше на две — до слизането му от „Лола“ и след това. Гемията бе отнесла в нощното море неговата невинност, неговата наивност, неговата младост. Илюзиите му, вярата, надеждите. От нея слезе един двацетгодишен старец, чието дълго бъдеще бе вече обречено на спомените за краткото минало.

Всичко досегашно бе погребано на морското дъно край Спорадските острови, отнесла го бе една млада жена, от която Сандо помнеше само топлината, мекотата и тъмната горчилка на очите. И тъй му се появяваше тя: топлината на огъня, мекотата на постелята, тъмнината на нощното море: всичко се наричаше Сузана. И всичко го питаше, без думи и укор, само с кротка тъга: защо? Защо трябваше да стане така? Животът ли е тъй построен, или ние, хората, сме създадени по подобие на зверовете?... Сандо мълчеше виновен, не отбягваше въпросите, но и не търсеше отговор: чувствуваше, че му е още рано. Досега всичко бе ясно, хлябът, водата, виното, морето: непоклатим свят, където стойностите не се объркват. И изведнъж... Знаеше само едно: че рано или късно ще накаже Барута и нито власт, ни господ, ни дявол щяха да му попречат.

Тогава реши да доизкара зимата във Василико: далеч от всичко досегашно, да премисли, да изчака. Имаше пари, колкото никога не бе имал и чак по-късно, когато привършиха, се досети, че може би те са били последните пари на Сузана — колкото да си плати пътя до Палестина. Или до дъното на Егейско море.

Нае малка стаичка в края на Василико, хвана се помагач на хазяина си, стар рибар: мълчаха, кърпеха мрежи, всеки умислен за своите неща и само вечер, приседнали край печката, споделяха по някоя дума, за да прогонят скуката. Тъй мина и февруари, дойде време за риболова, хазяинът му предложи да остане до края на сезона и Сандо прие.

Същата година, по Никулден, го сватосаха за една млада вдовица с хубаво къдрокосо момченце. Сандо се привърза повече към детето, отколкото към майката; прецени, че и да не се променят нещата към по-добро, няма да станат и по-зле, и прие. Венчаха се, той се премести в къщицата на жена си и напролет реши да се захване с рибарлък, купи лодка, стегна я и изписа по бордовете ѝ с неравни букви „Сузана“.

Заживя; и не се питаше дали животът му харесва, добър ли е, или лош. Преживяваха как да е, а това не беше без значение в тези гладни години. Но и помен нямаше от предишния Сандо. Изчезнало бе спокойното момче, жител на вселената, братът на птиците; сега друг Сандо обитаваше същото тяло: свит, вгълбен, взрян сякаш в някаква вътрешна празнота.

Малкият обикна новия си татко, усещаше добротата зад мрачното брадясало лице; а местните рибари, харесали вече Сандо, споделяха доволни: браво, браво, събраха се лика-прилика, да бяха се избирали, тъй нямаше да случат и двамата... Сандо подочуваше тези приказки и сърцето му омекваше; ако имаше нещо на света, способно да го просълзи, то бе човешката доброта. Споменът за Сузана го измъчваше, напомняше му неизпълнената клетва за мъст; но той не го пъдеше, оставяше го да разранява душата му, да не зараства раната. Рано или късно трябваше и щеше да отмъсти. Когато узрее.

Вярваше ли си сам, или се залъгваше — не можеше да прецени.

Така, свит като какавида в себе си, го завари революцията. Скептик като всеки моряк, и все пак любопитен, Сандо хем не вярваше, че промените ще донесат нещо добро, хем си даваше сметка, че по-лошо няма накъде да става. Жена му обаче бе обзета от трескаво възбуждение; оказа се, че е подпомагала тайно нелегални и интернирани, та изведнъж семейството им излезе на почит и уважение и някои съседни дори побързаха да се обръщат към Сандо с „другарю“ — което безкрайно го смути, макар и да му беше приятно. Какво пък, господин никога не е бил, може би ще се окаже другар?

Революцията излезе благосклонна към Сандовото семейство. Жена му бе включена в някакви комитети, търчеше постоянно из околните села, изпращаше я милиционер с пищов и отдаваше чест, когато Сандо се появеше на прага да я посрещне; но това бе първите месеци. Сетне всичко се намести в релси, новата власт взе положението в ръцете си, рибарите образуваха кооперация и Сандо влезе в нея заедно с лодката „Сузана“. И така хлябът, газта и олиото бяха осигурени, макар и оскъдни, животът стана по-спокоен, макар че жената търчеше по събрания и митинги, речи държеше, агитираше и когато се връщаше късно вечерта, по инерция се захващаше със Сандо: ти не си достатъчно активен, сега е такова време, всеки трябва да даде всичко... Какво да дам, кротко вдигаше рамене той: какво имам, та да дам? Пък ако всички тръгнат по митинги, кой ще ни храни?... Тя обидено се свиваше в леглото си; не такъв си бе представляла съпруга си. Разбираше, че нещо тежи на душата му, и това я вбесяваше: според нея в такова бурно време бяха недопустими разни лични мъки и тревоги.

След около година тя се промени съвсем, престана да говори с мъжа си, което никак не го засегна — той дори не забеляза промяната. Грижеше се за малкия, майстореше му въдици, дялкаха лодчици и си бърбореха, докато чакаха майката да се върне. Докато един ден бившият му хазяин го спря, поговори му, Сандо помръкна, но не каза нищо. Прибра се, сложи малкия да спи, изчака жена си и още на прага ѝ въртна такъв шамар, че успя да я свести чак след час. После, като се увери, че е жива и здрава, целуна детето и захлопна вратата.

Разведоха ги набързо, Сандо мина през кръчмите, прости се с мъжете и напусна завинаги Василико, без да каже никому къде отива. Сега беше свободен, узрял: трябваше да изпълни клетвата си, дълга си, да успокои съвестта, дето толкова време горчеше и отравяше безкрайните му нощи. Нищо друго нямаше значение — още гореше лицето му от юмука на Барута, още се люлееше пред очите му студената гръд на морето, погълнало Сузана. И Барута трябваше да плати.

Някога известна личност по крайбрежието, сега Барута бе позабравен: изведнъж се бяха променили хората, други бяха сега известните мъже, различни бяха и разговорите, рядко се отваряше дума за старото време. Все пак Сандо попадна на следите му и го откри в Поморие, в самия край на градчето, където започваха лозята. Бившият капитан бе станал пъдар и човекът, който посочи колибата му, плю с отвращение: този мръсник за какво ти е? От километър мирише на стара гад.

Сандо се усмихна, отрязва една дебела лескова тояга, окастри я, почака сърцето му да се успокои съвсем и тръгна към колибата. Беше август, по пладне, прахът избухваше на топли облачета под гумените цървули, чучулиги цвърчаха отгоре, животът бе празничен, тържествен, бременен с дългоочаквано облекчение.

Барута дремеше, седнал на пейката под върбовия навес до колибата. Сандо доближи и едва го позна. Този мършав старец, гурелив, с изкривена от удар челюст: това ли беше Жоро Барута? Къде бяха силата му, тежестта, високомерието, страхът, който внушаваше преди този човек? Бившият капитан похъркваше, от увисналата долна устна се точеше лига, в праха до краката му лениво дишаше мръсно коте. Сандо доближи, Барута се стресна, отвори очи, заслепен от слънцето, и дрезгаво попита:

— Кой си? Какво искаш?

Сандо се опря на тоягата, пъдарят се вторачи в него, разтърка очи и го позна.

— Ти ли си? За какво си се домъкнал?

Нямаше уплаха в гласа му, равен и безчувствен. Котето се събуди, скочи в скута на стопанина си и се сгуши.

— Рекох да те видя — продума с усилие Сандо; гласът му хриптеше от възбуда. — Имаме да се наплащаме с тебе.

Барута късо се изсмя.

— Всичките сметки сме си ги уредили, момче. Ако има нещо друго да кажеш, кажи. Ако не, хващай си пътя обратно.

И той притвори очи, за да приключи разговора.

Сандо протегна тоягата и я опря в отгънялата шия на Барута.

— Още имаш да плащаш, пачавро дърта. За онова момиче кой ще плати, а? Забрави ли го?

Късо стържене, наподобяващо смях; Барута разтегна уста. Нито един зъб не бе останал в нея.

— Ти да не си неин пълномощник бе, хлапак? Наследник или нещо такова? Малко ти беше боят тогава, трябваше да ти нашаря хубаво задника, та като помислиш за Барута, да пълниш и насън гащите! Я го глей ти, сметка дошъл да иска! И ти ли бе? Цялата тази власт само с мене се занимава май. И ти ли си станал от тях, от властниците? То нищо чудно, голтак и гащник си беше, сигур си се присламчил към келепира. Ама какво ще вземеш от Барута?

Той се огледа, бръкна с костелив пръст в една от безбройните дупки на ризата си.

— Ей това ще ми вземете, това остана: дупките! И гемията ми взеха, без левче да платят, и златото ми взеха, проследиха ме, гадовете, прибраха го, като че бащиния им е. Злато трябвало на държавата! А на мене не ми ли трябва? И къщата ми взеха, напъхаха вътре такива голтаци като тебе... Ах, защо не съм по-млад, защо...

Той заклати глава; приличаше на стара жадна костенурка.

— За момичето говоря — каза Сандо. — Не ме интересува животът ти. Да са те пречукали най-добре, да не цапам сега тоягата. — Той натисна, Барута се вцепени. — Говори, последна дума имаш. Кажи ми, като си легнеш вечер, не ти ли се е явявала? Поне веднъж?

Барута го изгледа; останало беше нещо от предишния капитан в избелелите му очи.

— Ти, момче, глупак си беше и не си се променил. Абе за една чифутка ли ще мисля аз бе? Има Барута грехове в сметката, и какви още, с господата голям пазарлък ме чака. Ама за някаква чифутка, дето се удавила, за нея ли да мисля? Да не съм я насилвал да бяга? Стой си тук, може никой да не те пипне с пръст. А тя хукнала белята си да търси. Всички тия, дето бягаха, да не им беше чиста работата? Хай, чифути недни! И ти сега си дошъл адвокатин да им ставаш, диване с диване! Махай тая сопа от врата ми, или удрай и да се свършва работата!

— И това ще стане — Сандо натисна още малко сбръчканата шия. — Ти я уби. Ти не пожела да се върнем да я търсим. Ти си виновен и ще плащаш.

— Аз? — засъска Барута. — Аз? Ти, малкият, ти я уби! Да не я мъкнах аз да я въргалям по сламеника? Да не й наливах аз вода след това? Ти сам си я уби, и търсиш друг виновен, щото си мухльо и ти трябва друг да поеме вината, сам не можеш да я носиш! Ще ме убие! Ха! Е, удрай, де! Хаир ще ми сториш, щото аз сам не искам да си посегна, суеверен станах на стари години. Хайде де! Всичко ми взеха, ограбиха ме, завряха ме тук при змиите да доживявам, за какво да жаля? Добро ще ми направиш, удрай, на, разцепи ми главата и толкоз, мене ще отървеш, пък и ти ще полежиш в затвора, дано ти дойде поне малко акъл. Я го виж ти!

Сандо усети как ръцете му омекват; не от състрадание, а защото истина имаше в думите на Барута.

— Как така — пресипнало рече той, — как така аз ще съм я убил? Аз я харесвах, и тя мене, и не беше само заради водата... аз й предложих да се върне обратно, да заживеем...

Барута захихика насреца.

— Развесели ме ти, момче. Отдавна такъв глупак не бях виждал. Бога ми, трябваше да те бутна някоя вечер от борда, да не ядеш напразно хляба на тая земя.

И изведнъж засъска, плюещ лиги:

— Удрай де, убий ме, веднъж и аз хаир да видя от човек! Едно искам само: да вампирясам, та нощем да ви пия кръвчицата, гадове мръсни, крадци, голтаци, както вие изпихте моята! Точно сега, когато

можех да живея спокойно, на старини да се радвам, на почит и уважение, сега дойдохте да ме ограбите, всичко да ми вземете! На, удряй, келеш с келеш, направи ми това добро, ама да знаеш: чифутката ти си я уби, сам-самичък, все едно ти я ритна зад борда! Хи-хи! Дошъл сметка да дири, серсеминът, като че аз се въргнах с нея! Ха удряй де, омръзна ми да чакам!

Стъписан, Сандо отпусна тоягата.

— Млъкни! Мълчи, че ще... — той не знаеше какво да каже, с какво можеш да сплашиш този луд, който проси смъртта си? — Не искам да ти чуя гласа повече.

— Ами махай се — захили се старецът, — върви си! Скачай от борда, напускай кораба! Това не е „Лола“, тя потъна, това е друга гемия, не виждаш ли, тримачтова е, сега набирам екипаж... силни момчета трябват, аз плащам добре, но искам послушание и без много приказки... Ако умееш да мълчиш и да изпълняваш, ще напълниш джобовете, ако не... хе, хе, глупаци колкото щеш, всеки иска да работи на такава хубава гемия... Знаеш ли как се казва капитанът? Жоро Барута, не може да не си чувал... Огън мъж, само да учиш занаят с него... и пари да печелиш... много, много пари, знае той как се печели... жалко, дето потъна „Лола“, но тази гемия е по-добра, и мотор има... тръгваме оттук, надалече, ще товарим от Пирея гъркини, ще ги разнасяме по харемите... тръгваш ли?

Той размаза проточените лиги и се затресе в ситен смях:

— Хи, хи, знае Барута как се печелят парички, хи, хи, най-важното е товарът... глупаците плащат най-добре... хи, хи...

Сандо погнушено се отдръпна, пот шуртеше от челото му и лютеше, замрежвайки очите.

— Махай се! — изсъска Барута. — Нали си от комунистите, от дрипльовците, с моите пари на гробарите си да плащате! Махай се! — Той сграбчи котето, свито от уплаха в скута му, и го размаха с трепереци ръце. — Всичко ще ми върнете вие, тъпкано! С лихвите ще си го взема! Не знаете какво може Жоро Барута, нищо не знаете! Ще дойде времето, ей така ще ви мачкам, един по един! Ей така!

Той замахна с широката си костелива длан и я стовари с внезапно бликнала сила върху главата на котето. Пръсна кръв, мозък се размаза по ръцете му, той хвърли агонизиращото животно и с невиждащи очи притихна, разкривил уста в конвулсии. Сандо постоя разтреперан,

потресен, сетне се обърна полека и пое обратно по горещия прах на лозарския път. Тоягата се влачеше в увисналата му ръка, потта се стичаше по лицето му в кални вадички. Когато се показаха първите покриви на града, Сандо седна на прегорялата трева, обърса лицето си и заплака, търсейки пречистването в тези дълго сподавяни сълзи.

Барута беше наказан, но не Сандо бе въздал заслуженото; можеше ли да успокои съвестта си?

— Ти я уби, сам я уби, все едно че я ритна зад борда...

И тогава Сандо разбра, че никога няма да забрави тези думи — не само заради тяхната убийствена нелепост. Но и защото криеха подобно тъничко отровно зъбче на змия частица истина.

След едногодишно обикаляне по крайбрежието Сандо се установи завинаги в малко полугладно селце, където хората бяха достатъчно улисани с грижите си, за да разпитват за болките ти. Живя, струпа полека една къщичка, усвои рибарлъка, сетне влезе в делфинолова, чак докато го забраниха, и пак се върна в селцето. Тук след години най-неочаквано го намери доведеният му син.

Дойде заедно със своето момченце, седемгодишно дяволче, точно копие на хлапето, което Сандо остави във Василико преди двайсет и пет години. Бившата му жена, разказа синът, се била омъжила, издигнала се, станала важна личност в просветата и загинала при катастрофа преди година заедно с мъжа си. Тя не даваше да се издума за тебе, каза синът: иначе отдавна щях да те откроя... Сам той се насочил към дипломацията, напредва вече, жена му и тя... Сандо поплака, синът също понакваси очите, почерпиха се, а малкото не сваляше прехласнат поглед от дядо си: голям човек, рибарин, кой може да се похвали с такъв дядо?

Малкото, внучето. Мирчо.

Оттук насетне всяко лято Мирчо прекарваше ваканцията в дядовата къщица. Баща му работеше вече в чужбина, рядко се връщаше, още по-рядко се отбиваше да види Сандо; съвсем различни станаха световите на двамата; но Мирчо неизменно гостуваше по някой месец, докато поотрасна, завърши гимназия и захвана да работи нещо в киното. А Сандо старееше — по-бавно, отколкото сам той

искаше, понесъл неизтляваща болка в гърдите си: „ти я уби, сам я уби, все едно я ритна зад борда...“

Така ли беше? Ако не, защо толкова години не замлъква съвестта? Ако пък беше така, то с какво си по-различен ти от Жоро Барута? Тогава ти си същият изрод и заслужаваш ли миг дори спокойствие?... Пред очите му играеше треперещата сгърчена фигура на Барута, ръцете му, омазани с мозък и кръв, стиснали потръпващото коте... Същият ли си, Сандо, такъв ли си?... И безсилен да си отговори, търсеше утеха в чашката и сетне — в тежкия безпамятен сън.

Жоро Барута отдавна бе станал прах, „Лола“ се разби в Калиакра скоро след като кооперацията я бе поправила; тъй морето погълна тайната, чийто отговор измъчваше Сандо. Осъдил се сам, той изтърпяваше толкова години вече присъда, за която не бе сигурен дали е справедлива. Но нали, казваше... и, не си убеден, че си безгрешен? Никой не може да те осъди, но и оправдание нямаш, и имаше истина в думите на оня нещастник там, в лозето: ти я уби.

Грам истина да има в тия тежки думи, значи виновен си — дори за това, че не се опита да я спасиш. Дори за това, че не отмъсти на Барута. Дори за това, че си бил наблизо и нищо в тебе не е сигнализирано, не е заудряла камбана в ленивата ти душа и може би точно през твоята вахта тялото на Сузана е полетяло в ледения мрак към небитието... Може ли, имаш ли право да се смяташ невинен?

И той се бе осъдил: бъди сам, очи в очи със съвестта си, и нека тези въпроси не ти дават мира чак до края. Но ако някой път, кълнеше се той, видиш наблизо да се върши несправедливост; ако можеш да различиш лъжата и не го сториш; ако злото е наблизо и ти не го посочиш с пръст — тогава изгубваш и правото да живееш. Тогава знаеш какво да правиш.

Тъй живя Сандо; и макар да беше в покрайнините на живота, далеч от бурите и вълненията му, не измени на клетвата си. Изправя се срещу несправедливости, дребни наистина според мащаба на тукашния живот — и плесници яде, и шапка видя да му свалят. Посочваше лъжата, назоваваше злото — полза почти не намери от това, ала мехлем бе за съвестта му всяка такава постъпка. Защото рана е съвестта, кървяща, открита рана на гърдите и човек трябва тъй да живее, че от време на време да устройва празници на съвестта си —

иначе зарасне ли тя напълно, изчезне ли раната, губиш правото да се наричаш човек.

Тъй минаваше животът му; и само една обикновена, човешка слабост си бе позволил Сандо, ако не броим чашката вечер. Една сладка радост, изначална, покоряваща, носеща име, образ, душа.

Малкият. Внучето. Мирчо.

Златан усещаше, чувствуваше: имаше нещо непредвидено, нещо изпуснато при обработката на Марта. Уж всичко стана, макар и трудничко, сутринта той позвъни и никой не се обади, през деня също, чак вечерта отговори непознат мъжки глас. Сетне Златан позвъни в „Пирогов“ и оттам му казаха със служебно съчувствие, че състоянието на пострадалата Марта Цонева е критично.

И все пак интуицията му звънеше тревога, Златан не мигна през нощта, изнервен още повече от досадното внимание на Люба; още по тъмно се измъкна, отиде пеша до апартамента си, прегледа пощата и лошото предчувствие почти спря дъха му. Най-отдолу, в луксозен плик, лежеше писмо от Марта.

Златан си наля чаша бяло, с много лед, наплиска очи и тогава зачете писмото.

„Е, любими, сбогом.

Играта свърши. Защото за мене това беше игра, от първата минута до последната. Интересно ми беше, макар че накрая ми писна. Защо всичко е толкова скучно с вас, мъжете? Е, не отричам, че ти постигна това, което искаше. Аз съм вече мъртва. Никой няма да загуби от това. Но аз съм и отмъстена. Навремето са вярвали, че убийтът не намира покой на оня свят, докато не отмъстят за него. Аз няма на кого да разчитам, затова сама взех мерки. Искам да те мъча, бавно и сладостно, да те лиша от всичко, да унищожа амбициите и възможностите ти, да те принизя: това ще бъде най-подходящото наказание за тебе. Цяла година следя твоите далавери и машинации, описала съм ги и съм пратила описанието където трябва. Можеш да не се съмняваш в думите ми. Описах и убийството си, от първата минута до последния сеанс: признавам, изключителен си, имаш способности, но всичко това е в служба на уродливото ти, извратено, хипертрофирано себелюбие. За тебе не съществуват хора, общество, нрави; съществуваш само ти, гадно, хищно животинче. Знаем с какво удоволствие би ме удушил със собствените пръсти, но сигурно опитът

с внушението ти е доставял върховна наслада. Е, добре: ти успя. Но и аз ще успея да отмъстя за себе си. Всичко съм описала и пратила където е нужно; дори и да не те осъдят за убийство, останалите ти истории ще се разнищят. Ти си загубен, скъпи. И съзнанието, че те надиграх, е най-голямата ми и последна радост. Хубаво е, когато такова чувство ме съпровожда към небитието. Както ти казваше, няма защо да се сърдим един на друг, такова е тангото, така ще го играем.

Омръзна ми да пиша. Завесата падна. Сбогом, нещастнико. Сега ти си много по-мъртъв от мене. Аз всъщност нямах нищо ценно за губене.

Марта

P.S. Ти си много по-мъртъв от мене.“

Златан остави недокоснатата чаша и потъна в размисъл. Нито мускулче не трепваше по лицето му; в моменти на голямо напрежение той сякаш медитираше. Сетне решението бавно изплуваше: ясно, точно и почти всякога вярно.

Той внимателно накъса писмото, пушна парченцата в тоалетната чиния и набра номера на Мирчо:

— Спиш ли още? Идвай веднага.

— Къде? Не съм сам сега, нека към обед.

— Казах веднага. Вземи такси. В кантората.

Златан затвори телефона, съблече се и влезе в банята. Взе душ, студената вода го зашемети; добре, така трябва, наред с хладната мисъл и малко опиянение. Тогава нещата се получават — точни, чисти, приятни.

Значи така, Марта? Значи игра е било? И искаш да уязвиш този, дето те извади от... Все едно от какво, изобщо има ли в една игра жени, хвърляй картите и бягай, железен принцип ще ти бъде това занапред. Макар че... на кого да се довериш в тая гмеж от комплексирано малоумници?

По дяволите Марта, лека й пръст, сетне ще разсъждаваме какво е било наистина: игра или предсмъртно излияние на обикновена глупачка. Но трябва да се бяга. Този етап свърши. Край на явление трето. Следва антракт. Дано да е по-дълъг. Всичко зависи от едно: дали Марта е пушила писмото по пощата, в такъв случай то ще пристигне в

тъй нареченото „където трябва“ кой знае кога, в някой от чувалите с такива писма. Ако пък го е... Не, няма място за предположения, всяка секунда е скъпа, къде се бави това говедо Мирчо? Ах, Марто, ах, идиотко... Добре, че си жена; добре, че си патка! Добре, че истинското прощално писмо е било до мене; инак бях свършен. А сега.

Златан се засмя; бе му олекнало, нови планове играеха в главата, а сърцето му биеше неравно и бързо както пред оспорван двубой с добър противник... Е, добре, всички вие — Марти-Мирчовци и другата измет; ще видите вие за последно кой е Златан, какъв играч е бил. Общо взето, писна ми да съществувам във вашата среда. Макар че не знам дали другаде ще намеря такъв хранителен бульон. Е, важното е да бъде красиво, интересно. И доходно.

Такова, е тангото, господа.

Бе обмислил вече плана, когато Мирчо позвъни. Златан сложи най-тъжната си физиономия, отключи и положи ръка на рамото му, щом затвори вратата:

— Мирчо... нищо не можем да променим. Лоши новини. Марта почина.

Мирчо изведнъж омекна; Златан го прихвана, подкрепи го до дивана в стаята и изля в устата му стоплената вече чаша вино.

— Но не само това е лошото. И друго има.

— Как... как е станало?

Златан се засмя нервно:

— Жени... До една са истерички. А Марта как ни е натопила... предпочитам да не говоря така за нея, все пак мъртва е.

— Как ще ни натопи? Какво има да ни топи?

— Абе ти луд ли си? Всичко знае, откак сме се запознали с тебе, всичко е записвала и такъв роман е съчинила, че... И за някои сделки, дето уреждахме, и дето обичаме да живеем като хората понякога... И друго: обвинила ни, че сме си я прехвърляли един на друг. За теб пък писала, че единствената ти мечта била да духнеш на Запад, продуцент да ставаш, ама преди това ще утрепеш поне десет началници..., ей такива работи. Ти че ги приказваш такива, ще се намерят хора да потвърдят, ама защо го е писала?

— Как е станало? — прекъсна го Мирчо.

— Абе ти луд ли си! — тросна се Златан и пръсна чашата в пода.
— Или се правиш на луд? Тя убийство ти лепва на гърба, разбираш ли,

своето убийство! Демек, заради тебе се била самоубила. Няма ли сила да се измъкнеш от тресавището, и нея заедно със себе си... Че и мене намесва във вашите работи.

— Как е станало! — Мирчо хвана реверите му и Златан за пръв път се почувствува безпомощен пред грубата сила.

— Пусни ме — гнусливо каза той и заговори чак когато успя да успокои дъха си. — Как е станало. Сънотворно. По женски.

Мирчо го отпусна, въздъхна и се стовари в креслото:

— Значи безболезнено...

Златан усети пропукването и веднага нападна:

— Нейното мина безболезнено, неусетно. Ами нашето? Нашето е наред сега! Мислиш ли какво ни чака, главно тебе, но и мене, дете ви гледах цяла година на ръце! И защо, кажи ми, защо? Да ми провалите живота, кариерата, всичко? Лошо ли ми беше тук?

— Къде? — не разбра Мирчо, още замаян.

— В България, къде! Ти да не мислиш, че ще остана тук да гния по затворите, да тропам налъмните пет години напред? Ти си отговаряш за себе си, щом ти е все едно, изкарай още една младост в райе. Аз — благодаря. Нито по съдилища ми се влачи да ме разпитват, нито по следствено и затвори. Тъй че — предупреден си. Не искам да те оставям висещ, но не мога и цял живот да те водя за ръчичка.

— Тогава какво предлагаш?

— За мене пътища много — Златан махна с ръка и наля по глътка вино. — Аз отрано си опичам нещата. Но за тебе... Трудно ще ми бъде. Времето ми е малко. — Той отпи, втренчи се в Мирчо и го гледа, докато усети как слабостта и страхът вцепеняват кинодиректора.

— Говори де! Измисли нещо!

— Мисля — отвърна Златан. — Ти нали ми разправя за някакъв дядо по морето, рибарин. Как си с него?

— Добре. Обича ме, наследник ме е писал.

— Откога не си го виждал?

— Две години. Скоро ми писа писмо, здрав бил.

— Колко е от селото до границата?

— Шейсет-седемдесет километра.

Златан кимна одобрително.

— Познаваш ли лодката?

— Ами как. Колко ѝ е на една лодка. Карал съм я много пъти. Ама ти...

— Какво? — закова го с поглед Златан. — Искаш да питаш къде ще ходим ли? Оттатък, нещастнико, да чакам тук да ми щракнат белезниците ли? Теб ако ти се лежи десетина години...

— Не, не... но все пак... Слушай, рисковано е. Граница е това, засичат.

— Ти за това не мисли, не е за твоята глава. Ще те преведа. Само без самодейност. Злато имаш ли вкъщи? Пръстени, дрънкулки?

— Аз ли? Моите са малко. Майка ми има. Защо?

— Да не мислиш да отидем оттатък по един гол задник? Събери всичко в едно пликче, заший го в джоба на сакото и остави на вратата бележка. „Пепа, тръгваме с Ани за Пампорово, там ще се видим.“ В този смисъл, имената не са важни. Разбра ли?

Мирчо кимна. Златан усети нерешителността му и го прихвана за раменете.

— За тебе ще го направя, мойто момче, искам да те гледам свободен, не да ти пращам веднъж месечно колетче. Аз си имам канал, но не е за двама души. Пък и ти с какво ще платиш? Поне двайсет бона излиза едно прехвърляне.

— Двайсет бона... Откъде? — горчиво се изсмя Мирчо. — Аз за друго мисля... за нашите. Край на кариерата им.

— Ами ако те опандизят, не е ли край? — засмя се Златан. — Абе момче, за дъртите ли ще мислиш сега, когато кожата спасяваш? Веднъж да стигнем оттатък, обади се на майчето и татето, извини им се, те ще ти простят. Важното е сега да действваме бързо и умно. Всъщност от тебе се иска само бързината.

— Трябва да вземем билети за самолета.

— Какъв самолет бе, ти луд ли си? Нали там записват, нали проверяват? Качваш се на влака, сядаш кротко в ъгъла и заспиваш. Оттам отиваш на село, целуваш дядото, пиете по ракия и му казваш, че ще дойде един приятел за няколко дни. И никакво шетане из селото. Аз ще пристигна утре надвечер.

— Защо? Да тръгнем заедно. По-сигурно е.

— Имам да уредя някои неща. Ето ти пари за път. Петстотин. Още сутринта накарай дядката да прегледа лодката, уж да ходим с тебе за риба. Трябва да е в пълен ред. Нищо не разбирам от мотори.

— Няма проблеми, аз и на тъмно ще го разглобя. Друго ме тревожи — да не заподозре нещо старият. Страшна лисица е.

— Това да ти е грижата. Ще го метнем, не бой се. И по-големи хитреци има от лисиците. Ясно ли е всичко?

— Ясно.

— Добре, тръгвай. Утре вечер пристигам. Бъди внимателен, до довечера може да раздадат портрета ти по гарите.

— Мислиш ли.

— Всичко мисля. Очите на четири, никакво пиене по пътя, никакви разговори. Инак... знаеш ли какъв хубав процес ще стане? Хайде, тръгвай. Върви.

След няколко часа Мирчо се настани в полупразния обеден влак, загледа зеления юнски пейзаж, а в джоба му тежеше пликчето с майчините бижута: по най-груба сметка можеше да изкара с тях две-три години. Пък после... През ума му мина като досадна оса въпросът откъде Златан знае всички тези подробности около смъртта на Марта: писмото, съдържанието му, възможните и реални опасности за тях двамата. Но не можа да намери отговор, прекалено замаян бе от събитията и заспа изпотен, без да смее да свали сакото си; засънува спокойно синьо море, успокоен от увереността в Златановата непогрешимост. А когато се събуди, влакът бе спрял на някаква междинна мръсна гаричка, чакаше разминаване, слънцето бе превалило на запад и трудните въпроси бяха изфирясаили от главата му както стотици пъти досега.

Щом отпрати Мирчо, Златан се зае да унищожи всичко способно да го уличи, да разкрие неудобни връзки и познанства. Това му отне около час; получи се неголям найлонов плик със ситно нарязана хартия и Златан го пъкна в чантата си; навън щеше да го изхвърли, някъде надалече. Оставаше най-важното — парите. Повдигна килима, разкова паркета в ъгъла под саксията с филодендрона и извади спестовните книжки. Бяха шест, грижливо обвити с фолио; той ги разгъна, разпредели ги по джобовете си, наниза по пръстите си пръстените, сложи на шията си златна верижка с масивен медальон. Добре... Време беше. И без това всичко тук е дребномащабно, любителско, мизерно. Само си затриваш способностите, каза си той. Всякакво вълнение бе изчезнало, пулсът му бе по-бавен от нормалното, погледът — спокоен, уверен, насмешлив дори. Той се вчеса, огледа за последно

апартаментата си, написа на гърба на визитката си: „Мирчо, ние с Цеца тръгваме, ще се видим в Пампорово, ако не сте се отказали. Привет. Златан.“ Заклучи вратата и пъкна картичката зад табелката с името си. Така. Всичко върви добре, всичко е наред.

Оставаха парите. Това щеше да му отнеме половината ден и той си заповяда да е търпелив. Шест книжки, шест клона на спестовна каса, шест опашки пред гишета с оглупели чиновнички. Нищо. За последно е. Той изтегли последователно парите, като оставяше по двеста-триста лева влог; слагаше небрежно пачките в чантата, не бе виждал толкова пари накуп, само знаеше, че ги притежава; наредени в прекрасен, зашеметяващо дебел слой, те предизвикваха приятна възбуда.

Петдесет и девет хиляди. Добре.

Той обядва, позволи си половин студена бира, пи две кафета и се запъти по тихите безлюдни улички към къщата на Люба. Кварталът бе натезал от мирис на липи, толкова рано разцъфнали тази година, и този мирис навяваше някаква стара, забравена тъга: по детство, забравени мечти или нещо такова, сантиментално и ненужно. Сантименти, глупости. Чувства. Идиотщини. Но едно е чудно: те ли са нужни на слабите хора, за да ги подкрепят, или човек отслабва, ако вирусът на чувствата го зарази?

Никого нямаше около къщата, потънала в пъстрата сянка на белокори брези. Тишина и спокойствие, застинало време, далеч от световните проблеми, от течението на живота. В такива къщи не се живее, тук се почива. Прекрасно се почива. Особено ако няма от какво да се уморяваш.

Златан се огледа още веднъж и влезе незабелязан през кованата вратичка до гаража. Чантата бе олекнала, хвърлил бе пакета с ненужната хартия в един отворен канал, далеч оттук. Бе се отворило достатъчно място над пачките банкноти. Петдесет и девет хиляди. И това тук, в тая сиромашка държава. А какво ли ще бъде там, оттатък?

Е, ще видим. Сега по-важно е друго. Да я няма Люба. Да е хукнала някъде по приятелки, фризьори, пазари, кина — все едно. Да я няма. Инак.

Дано да я няма.

Той тихо отключи и затвори тъмната дъбова врата зад себе си.

„Във връзка с издирването на лицето Златан Милчев Петракиев съобщавам:

Лицето не бе намерено на посочения адрес в кв. Лагера, бл. 18, вх. Б. Апартаментът е празен, според експерта не е влизано от около двацет часа. На вратата бе оставена визитна картичка със съобщение, която прилагам. Предлагам във връзка със сериозността на обвинението в писмото на Марта Цонева да го потърсим на адреса на Люба Белоева, където лицето е пребивавало според сводката от 11 април т.г. Моля разрешение.

Ст. лейтенант Петър Парушев“

ТЕЛЕКС — 17657812.5. ПРИ ИЗДИРВАНЕТО НА ЛИЦЕТО ЗЛАТАН МИЛЧЕВ ПЕТРАКИЕВ, НА АДРЕС СОФИЯ УЛИЦА „ЛЮЛЯЦИ“ 28 БЕ ОТКРИТ ТРУПЪТ НА ЛЮБА АЛЕКСИЕВА БЕЛОЕВА, 41-ГОДИШНА, ВДОВИЦА, СОБСТВЕНИЧКА НА КЪЩАТА. СЪЩАТА Е БИЛА УБИТА С КУХНЕНСКИ НОЖ. НАЛИЦЕ СА СЛЕДИ ОТ ГРАБЕЖ. В КЪЩАТА НЕ Е НАМЕРЕН НИТО ЕДИН ПРЕДМЕТ ОТ БЛАГОРОДЕН МЕТАЛ. УСТАНОВЕНИ СА МНОГОБРОЙНИ ОТПЕЧАТЪЦИ ОТ ЕДИН И СЪЩ МЪЖ. ЗАПОДОЗРЕНИЯТ ЗЛАТАН МИЛЧЕВ ПЕТРАКИЕВ ДА БЪДЕ ЗАДЪРЖАН ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЯ. СЛЕДВАТ ОТЛИЧИТЕЛНИТЕ МУ БЕЛЕЗИ.

Сърцето на бай Сандо като че предчувствуваше близка радост, та се бе свило като врабче пред буря: животът бе научил стареца да се плаши от незаслужените радости. През целия ден се въртя неспокоен из двора, прекоси два пъти селото без нужда, дори се отби в пощата да пита кога ще дойде пенсията, макар че три години вече я получаваше на една и съща дата. Но безпокойството не го напусна, очакването тежеше в гърдите му и затова Сандо не се учуди, когато с последния автобус пристигна Мирчо.

Дядо и внук се прегърнаха и Сандо си припомни меката детска бузка на Мирчовия баща... отдавна, преди много години, там във Василико. Внучето имаше уморен вид, тръгнало, каза, набързо, без багаж, случайно се явили няколко дни свободни и рекъл да си почине тук, при дядо. Тъй де, тъй де, кимаше усмихнат Сандо, без да вниква в думите; просто му бе приятно, душата му се наля с топлина, а очите му натежаваха, отразили този хубавец и здравеняк, който лакомо гълташе големи залци мек селски хляб. Баща ти, майка ти как са? Добре, всичко е наред, писаха ми миналата седмица, няма да си идват през лятото, чак за Нова година, тъй решили... Сандо питаше, внукът отговаряше късо, но нали беше уморен, нали всичко е наред, като се наспи, ще дърдорят подробности... Докато Мирчо се миеше във, на чешмата, Сандо постла в голямата стая, старите колосани чаршафи ухаеха празнично, дори мъждивата светлина на малката крушка пръскаше тържествени отблясъци. Две години никой не беше спал на това легло — от предишното идване на Мирчо. Сега цялата къщица се съживи.

— Чакам утре един приятел — съобщи Мирчо, докато се бършеше.

Сандо с възхита гледаше здравото тяло; bravo, хубави деца растат, няма нужда да мъкнат таргите с баластра, за да правят мускули, сега породата им се е подобрила...

— Хубаво — каза Сандо — добре да е дошъл, място има вкъщи, стойте колкото искате, рибка ще половим, чорбица ще направим, ще

ми поразкажете какво става из цивилизацията, че ние тук, съвсем подивяхме, света само от телевизора го виждаме...

— Лодката в ред ли е — запита внукът.

— Ами криво-ляво, и тя като мене, държи се, ама не знае кога ще се разкапе изведнъж...

— Да не ни издавиш?...

— Ха, и таз добра — усмихна се Сандо — ей сега да я запаля, през морето ще прецапа и ще се върне. Ама все пак ще я прегледаме утре. Тебе май ти се спи вече?

Мирчо потъна тутакси под юргана и заспа. Сандо постоя до вратата, заслушан в равното дишане на внука, сетне легна и се въртя до съмване, неспокоен, напрегнат; старост, рече си, ни на умряло плачеш, ни на сватба се радваш. Старост. Ама дошло ни до главата, ще търпим. То целият живот комай така мина, в търпене, ако не броим, едната година в люлката. Както и да е, нали почти го избутахме. Сега внуците да живеят добре, това е важното. Равно им тече животът, нямат поводи да грешат като нас и сетне до гроб да ги мъчи съвестта.

И споменът за Сузана, пропаднала в тъмната ледена бездна, отново стисна душата му.

На сутринта Мирчо му се стори още по-угрижен. Лошо спях, обясни той, но Сандо бе слушал как сладко похърква внукът през цялата нощ. Нещо го яде, рече си той: момиче сигурно. Да не е хлътнал, да са го подхлъзнали? С жените винаги можеш да очакваш неприятности. И защо пък толкоз? Сега поне са леснодостъпни. Кажиречи, всичките са хубави, дяволиците...

— Какво си се угрижил — запита го Сандо — да не те е ритнало гаджето?...

— А — позасмя се Мирчо — мене ли? Не, ами уморен съм, скапан съм, много работа, неприятности, нали знаеш, при нас е така...

Сандо не знаеше как е при тях, но закима:

— Да, да, то сега времето си е напрегнато, забързано. Ами този, твоят приятел, кога ще дойде, с дневния влак или със самолет?...

— Не знам, когато се освободи — отвърна Мирчо. — Ти защо не отидеш да видиш лодката как е, че много ми се хапва рибка? Пък аз ще полежа тук, искам да се отпусна съвсем. Ей тук, на сянката.

Сандо кимна, взе от сайванта туба с бензин и тръгна към брега. Въпреки радостта от пристигането на внука все още му тежеше

дразнещо предчувствие за неизбежна неприятност; нещо бе сбъркано, нещо не бе наред. Но какво? Той се укори пак за старческата си мнителност, но предчувствието не се разсея. Да не би пък да ти е криво, дърто, задето ще идва другото момче, да не би да ревнуваш? Натам ли ще ти избие старческото слабоумие, като децата да си криеш играчките?... Сандо не си отговори и докато преглеждаше мотора, и после, докато стягаше въдиците и позакърпи някоя и друга мрежичка; ядоса се и си забрани да чопли повече мозъка: ако има нещо сбъркано, старче, това си ти. Добре че понякога се случва нещо, та да прецениш колко вече си изкуфял.

На връщане мина през магазина, похвали се на мъжете, заседнали на сянка пред кръчмата, че внук му е дошъл на гости, купи десет бири и забърза към къщи. Слънцето прежурияше, ето, лято е вече, скоро ще се напълни селото с летовници, шарен свят, бързо минава, като на кино, и няма да усетиш как ще дойде паламуденото време. Хубав сезон, не като зимата, когато цели дни и нощи се въртиш самичък из студената къща и не можеш да си отговориш на въпроса, какво толкоз си разгневил господата, че все не иска да те прибере.

Другото момче бе пристигнало с обедния автобус.

Сравнен с Мирчо, новият, Златан, беше като хамсия пред лефер — тънък, безличен, макар и позализан, изобщо градско момче, да се чудиш какво търси накрай Българията. Но щом са приятели, добре е дошъл, Мирчо по разбира кой човек е свестен и кой не. Те, сегашните, са друга порода, нали ги гледаме цяло лято — преди трийсет години да видеха мъже по къси гащи и жени без рокли да се шляят из село, с камъни щяха да ги гонят. Пък сега никому не прави впечатление, само на старците, ама то тяхното е от жалба за младост, не от възмущение. Живот — върви, търкаля се и все по-различен става; можеш ли да нагаждаш хората по свой тертип?

Златан, приятелят, излезе любезно момче, разказа на обед разни интересни истории, дето Сандо веднага ги забрави, но му беше приятно, докато ги слуша. Строителен инженер, строил цяла зима някаква спортна зала, Златан взел парите и решили с Мирчо ей тъй, да подивеят из брега, без ангажименти, далеч от свят и хора. Сандо слушаше и кимаше одобрително:

— Добре сте наумили, отгук по-хубаво място за тая цел няма, ако щете, цяло лято стойте, ето ви къщата, ето ви лодката, всичко. Вече

почват да идват и курортистите, няма да скучаете.

Обядваха, момчетата полегнаха да дремнат, Сандо обиколи половината село, спазари един хубав петел и набързо го похлупи в тенджерата; седна край огнището, морен вече, но доволен. От сума време насам в къщата му бяха дошли хора. Малка радост ли е това? И, общо взето, за него тя е единствената по-значителна радост. Другите: малко приказка с тоя-оня, малко рибка в мрежите, някоя ракийка надвечер — това. За толкоз си заслужил. А сега ето, и внукът, и приятелят му, нормални момчета, от новите, дете не ги разбираш; в друг свят живеят те и само понякога надникват в битието на възрастните, и тогава и самите деца се променят, и светът на възрастните се озарява с малко по-друга, по-истинска радост.

Но защо, защо е тази тревога в душата, сякаш неволно си причинил злина? Много мека е станала душата ти, Сандо, старческа вече, сигурно затуй радостта ѝ винаги се съпровожда от тревога. Затова е, дърто, затова. Инак защо?

Разбира се, няма защо.

И той потисна душевния смут, мразеше го, старешка болест е той. Добре, че го съзнаваш, Сандо, инак и на внук си не ще можеш да се порадваш... Четирийсет години минаха, откак се събраха с баба му, лека ѝ пръст, във Василико — можеше ли тогава да се надяваш ти, Сандо, че след толкова хиляди дни ще тъпчеш още тая прогизнала от грехове земя и ще се радваш на внук си, който спокойно може вече да те направи пралядо?

Сега натисни, смачкай, изтрий тази смътна тревога в душата. Такива змии се въдят в старческите гърди, само чакат да зачирика пиленцето на радостта и изпълзят, да го ухапят. Мека и лигава е станала душата ти, старче. Явно малко си страдал досега, та не се е спекла и вкоравила; имай го предвид занапред.

И все пак една малка червена лампичка остана да мига за внимание.

Вечеряха до късно, разговорът вървеше слабо, сега пък Златан се оплака, че бил уморен, пък и такива са сега младите, рече си Сандо, не умеят да поддържат масата с присъствие и приказки, да не говорим с пиене. И може би е по-добре тъй. Сега времето е безценно, поскъпна много; не е като някога да се чудиш как да го утрепеш по-бързо.

Щом мръкна, Сандо взе да раздига масата и двамата, някак облекчени, бързо станаха. Сандо разбра: имат нещо да си кажат, срамуват се от него, пък и отде-накъде ще им слуша той разговорите?

— Ей, предложи им, идете да се разходите сега през село, слезте до морето, хем да смелите по-бързо петела...

Двамата се спогледаха, сетне Златан каза:

— А, благодаря, бай Сандо, толкоз съм уморен, че свят ми се вие. Още малко, пък да полегнем, нямам сили за нищо...

— То и мене ми се спи — съгласи се Сандо — нощес ме бяха подгонили рогатите, от пълнолунието е, когато се напълни луната, съм не ме хваща...

Влезе в къщицата, застла легло и на новия гостенин, наля кана с вода. Ех, мина през ума му, на техните години върху една дялана дъска спях при пет бала вълнение, сега и на пух да ме опънеш, не ми е до сън.

Отвън се чуваха смехове, разговори, топлата вечер бе помамила хората вън от душните стаи. Все пак можеха да се разходят, помисли Сандо, ей на, Мирчо втори ден носа си не показва навън, на кино можеха да отидат, или до кръчмата, млади хора са... Погледна през рамо: двамата шушукаха нещо, опрени на сайванта. Да не се карат, помисли Сандо, има си хас да се сдърлят... Не, не беше караница, някакъв по-особен разговор беше и окото на Сандо, несвикнало, търсеше особеното в поведението на двамата гости. Защото нещо особено имаше, това сърцето му веднага подсказа; но какво?

Какво?

Сандо се притаи зад прозореца, вторачен в мрачината на двора. Двете фигури водеха някакъв странен разговор, приличаха на съзаклятници, видели се за минута и бързаци да изяснят всичко помежду си. Нещо в поведението им беше познато на Сандо, напомняше му изживени отдавна картини... но кои? Любопитство ли беше неговото, или червената сигнална лампичка в съзнанието тревожеше с мигащата светлина? В живота си никога не бе подслушвал или проследявал когото и да е, това бяха действия под достойнството на човек и мъж; но сега... сега тревогата за своя, за най-близкия човек от петте милиарда земни жители, за неговия внук, го превзе и започна да командува действията му.

И докато ги гледаше, притаен до стъклото, свикнал да различава и чува в преднощния полумрак, Сандо внезапно разбра какво се криеше зад погледите на двете момчета. Разбра кое наелектризира думите им; как се нарича оная тъмна сянка в дъното на очите, дете забулва погледа.

Страх.

Страх.

Страх.

И изведнъж на него самия му стана страшно — за пръв път от десетки години насам.

Тогава в паметта му изплаваха ония безброй тъмни, тъжни, помътнени очи на борда на „Лола“; в тях имаше и вяра, и надежда, и други, по-второстепенни чувства се омесваха в тях като бои по великденски яйца; но главното, най-силното, общото за всички бе страхът.

И ето го — тук, срещу него, в собствения дом, същия този страх — свит на сива пулсираща топчица в очите на внук му и на това непознато момче с умно и някак изплъзващо се лице.

Страх — но от какво? От кого? Защо?

И държането им — да, то също присъществуваше там, на борда, върху претъпканата палуба, общо за всички, като на един цял организъм, като на един човек, втурнал се нанякъде да спасява ненужната си кожа.

Държане на бегълци.

Лодката! Затова ли питаха толкова пъти за нея?

Усети, че краката му омекват, придърпа стола и изтръпна от скърцането му. Двата шушнеха още, падащата тъмнина почти ги погълна. Сандо, каза си той, стига глупости, старче. Стига се прави на луд, какво искаш, да изпъдиш момчетата ли? Кога ще ти дойде Мирчо пак, и ще го дочакаш ли? Какви глупости ти се мотаят в изкуфялата кратуна, кой ще бяга, къде ще бяга, защо? Всичко им е наред, момчета и половина, какво им липсва и къде ще го намерят, та да бягат?... Той се насили да сподави тревогата, да спре бесния галоп на сърцето: ха спускай се, щурава машинка, щом почваш да се премяташ от първата глупост, дете ми щуква... И Сандо понечи да стане от стола, когато фигурите се размърдаха и поеха към къщата. Сандо скочи пъргаво, светна лампата, зажумя и отвори вратата на спалнята им току пред тях:

— Заповядайте, момчета, готово е, всичко ви е тук, ако искате винце, да ви донеса в каничката вместо вода, а?

Подир десетина минути къщата утихна, изгряващата пълна луна висна над облаците, бледа и спокойна — времето утре ще бъде чудесно. Само за разходка по море. Събул разкривените сандали, Сандо доближи прозореца; ниско е още луната, хвърля дълга сянка, ще го скрие... Пердето леко се полюляваше от бриза и Сандо усети забравената прекрасна хладина на леглото досами прозореца. Колко ли години не бе лягал в него?... Не се чуваше нищо. Отначало. После — почти нищо. И след още минута-две Сандо започна да долавя думите вътре в стаята.

Шепнеха.

МИРЧО. Боята, боята е много важна. Намерих бяла и черна в бараката, скрих я в пещта, ама четките са засъхнали. Май ще трябва да се иде до магазина.

ЗЛАТАН. Никакъв магазин. Ако можеш да пратиш стария да потърси.

МИРЧО. Мислех. Но как ще му обясниш? Ако почнем да боядисваме лодката, цяло село ще ни види. Тук само чакат да се мерне някой и се събират всички да питат как е слонът в зоопарка. По-добре така — ще излезе малко разкривено, но сигурно ще мине номерът.

ЗЛАТАН. Хич ме няма в гребането. Никога не съм гребал. Пък и с моторите.

МИРЧО. Туй е моя работа. Ти само кротувай. А какво... какво стана с Марта? Погребах ли я?

ЗЛАТАН. Тихомълком я заровиха. Нали знаеш, неудобно е да се вдига патърдия. Самоубийство. Петно в рода. Стига за това. Такова е тангото, братко.

МИРЧО. Ще ни трябва доста храна. И вода. По-добре ще е да не слизаме на брега. Всичко става. Като видят лодка, хората са любопитни какво толкоз има в нея.

ЗЛАТАН. Ще изпратиш дядката рано сутринта да напазарува. Кажу му, че имам рожден ден. Аз ще легна, все едно, не съм добре. Вечерта ще го насвяткаме, това вече е моя специалност. Ще оставим бележка, че отиваме за два дни на устието и готово. Всичко ще е окей.

МИРЧО. Така трябва. А с Люба... разбра ли се? Да не вдигне олелия да те търси?

ЗЛАТАН. Не я мисли ти Люба. Единствена тя от нас тримата няма никакви проблеми.

МИРЧО. Завиждам й.

ЗЛАТАН. Затвори този прозорец. Все едно някой гледа отвън.

МИРЧО. Луната. Пълнолуние е. Изнервил си се нещо.

ЗЛАТАН. Най-добре да спим. Пребит съм.

Сандо прилепна до стената, докато Мирчо затвори прозореца, прищипвайки пердето; долният му край остана да се вее като пеперудено крило. Почти вцепенен, старият обиколи неவிждащ двора; когато се осъзна, се бе опрял на старата оронена пещ. Бос, разтреперан, залян от мъртвешка небесна светлина, изглеждаше на луд. Отвори пещта, бръкна в тъмното. Напипа бурканчетата с боя, четка, парцали. Съзнанието му бе блокирало; само една глупава мисъл, един въпрос без значение се мяташе подобно риба на сухо: къде, къде сте хукнали, защо, какво правите, момчета?... Не успя да намери отговор, като пиян се люшкеше в своя шемет; и когато светът за миг спря и предметите, изненадващо ясни, се заковаха на вечните си места, той се видя: седнал на стола си в своята стаичка, облян със студена вода, още примижаващ под жълтата крушка. И се чу да вика; слабо и дрезгаво, но достатъчно за напрегнатата тишина, наелектризираща къщата:

— Мирчо... Мирчо! Ела!

И докато чакаше, внезапните картини от миналото се стоварваха в бясна виелица отгоре му и се извъртя цялото негово тъжно минало, и Сузана бе там, викаше го от подморските дълбини, а той не можеше да я познае сред стотиците удавници, жители на дъното; и нявгашната му жена, стиснала ръката на крехко къдраво детенце с неописуем мирис на детска плът; и Мирчо бе там, внукът, видян късно, но запазил меката топлина на баща си... и друга мисъл го прободеше и той се изненада, че го спохожда за пръв път: ами всъщност Мирчо не е негов внук, нищо общо нямат, дори името, тъй както баща му не беше Сандов син.

— Мирчо!

Устата му молеше по-скоро, отколкото викаше. Мирчо се показва от другата стая, сънен и уплашен, и Сандо видя в очите му същия отчаян страх, който мътеше погледите на нещастните евреи, тръгнали да си платят малко водица в капитанската каюта на „Лола“.

— Какво става? Защо викаш?

Гласът на Мирчо пропъди виденията, върна същинския свят на мястото му; и Сандо продума, едва изговаряйки думите с вкоравени устни:

— Какво сте намислили? Закъде сте се приготвили с оня пунгаш. Всичко. Всичко! Ако не...

— Ама чакай бе, дядо... Чакай! Ти нещо си сънувал май...

Сандо го прекъсна, дядото в него отстъпваше на моряка, болката сама търсеше истината.

— Не ме будалкай, момче! Всичко ще ми кажеш! И за лодката, дето искате да откраднете, и за всичко! Откъде сте тръгнали и закъде! И кой е този тип, дето си го домъкнал вкъщи?

И иззад гърба му се чу тих и любезен глас:

— Кой, аз ли? За мене ли питаш?

Златан се бе появил през прозореца зад гърба му, нечут и невидян, като невестулка.

Този тип, този тип! Как не го разбра, как не го прецени по-рано, как не надникна в очите му...

— Тебе, за тебе питам, какво търсиш тук? Хайде събирай си гащите и заминавай, дим да те няма, дошъл тук магариин да прави! Къде ще ходиш бе, от кого ще бягаш? И внук ми подпалил, и той, глупакът, тръгнал! Чу ли! Да изчезваш оттук, преди да съм обадил кой си и какво търсиш тук! Само заради Мирчо те оставям, заминавай и повече да не съм чул, че съществуващ! — Чу ли?

Мирчо подпираше стената, бял като нея, в гърлото му клокочеше глуповато ръмжене.

— Чакай бе, бай Сандо, не знам отде ти е дошло това наум, дай да се разберем, тук някаква грешка има, не сме такива хора...

Златан изведнъж бе променил тона; говореше спокойно, с малко веселост дори, и Мирчо настръхна. От всички лица на Златан, които познаваше, най-опасно бе това: добряк, когото незаслужено са обидили.

— Х-х-хайде стига сега — изломоти той, но нито дядо му, нито Златан му обърнаха внимание.

Те се гледаха в очите: бай Сандо от столчето, впил пръсти в коленете си, Златан отгоре, бръкнал в джобовете на панталона, обут набързо.

— Аз ти казах — процеди Сандо — махай се. Остави момчето тук и изчезни, повече да не съм те видял. Ако не — Мирчо ще изпати, ама и ти хаир няма да видиш. Разбра ли ме? Вън... вън... проклет да съм, че те пуснах в къщата си.

— Мислех, че ще се разберем, бай Сандо — примирен и спокоен рече Златан; тръгна с ръце в джобовете, сякаш обмисляше думите си. — Ама щом си рекъл... По-късно дано разбереш грешката си. Все пак мерси за гостоприемството, ще ти се отплатя, аз не оставям неплатени сметки, бе, Мирчо не ти ли е казал?

Бе минал зад гърба на Сандо; и изведнъж дясната му ръка изскочи от джоба, стиснала широк сгъваем нож; с рязък удар острието се заби в гърба на Сандо, сетне втори път, чу се хрущане на кост, старецът изхриптя, клюмна, тялото му остана неподвижно още секунда, докато острието потъна трети път в плътта, сетне тежко се строполи на дъсчения под и изпод рубашката шурнаха тъмни кървави вадички.

Златан обърса ножа в пердето, сгъна го и рече на вцепенения от ужас Мирчо:

— Какво зяпаш? Заради, него щяхме да намажем въжето. Дай да го пренесем оттатък.

... И Мирчо послушно се навежда, но ръцете му не слушат, въздухът не стига, светът се удавя в кръв. Той скрива лице в шепа, бяга от видението, ето, нищо не се е случило, сега ще погледне и дядо му ще седи на стола, ще си говорят, както преди малко, около тенджерата с петела. Нали?... Разлепя очи: кървава вада тече от пода накъм спалнята, Златан е извлачил тялото, да, ето, връща се, пак бърше ръце в пердето, пот се стича по лицето му. Пъгнах го под кревата, казва Златан, ама тая мръсотия тук как ще я измием... Той въздъхва като след тежка работа и се отправя към кухничката, там дълго се мие и пръхти на чешмата.

Ръцете на Мирчо се раздвижват, сетне краката, отлепя ходила от пода и му се струва, че са залепнали отдолу със засъхнала кръв. За момент ушите му запищяват, сетне изведнъж пропада в ужасна тишина, в която ехти само гласът на Златан:

— Хайде, не се мотай. Тръгваме веднага.

В кухничката Златан се бърше с розовия дядов пешкир. Очите му лъщят подигравателно насреща, търсейки Мирчовите.

— Абе ти да не напълни гащите — подсмивва се Златан. — Я се виж бе, каква канара си.

Той старателно подсушава косата си; и в един миг скрива в пешкира острието на очите си. Само за миг. Но достатъчен. Юмрукът на Мирчо, изстрелян от внезапна сила, се стоварва върху черепа му, тялото омеква, рухва на земята, от джоба траква ножът — току до краката на Мирчо. Златан е зашеметен, шава, Мирчо потръпва, сега трябва да направи нещо, да бяга, да се скрие... очите му падат върху ножа; сякаш цялата светлина на мъждивата крушка е попила в това късче блестящ метал. Навежда се, взема го, отваря го, ножът е тежък, безшумен, примамлив, ляга тъй удобно в дланта... Тъй мамеща е неговата хладина... тъй сигурна, успокояваща... Мирчо коленичи до Златан, който опитва да разлепи очи; ритва с босия си палец главата му, извързва я към стената: сега не можеш да гледаш... Поема дълбоко дъх, сякаш ще се гмурка, изчаква ръцете му, да се стегнат... стиска ножа и бавно натиска в гърдите на Златан — там, където трябва да е сърцето му. Така. До дръжката. И пак. Още веднъж. Сто пъти да бъдеш убит, все е малко.

Оставя ножа там, черните фонтанчета кръв спират. Край. Край. Край.

Изскача, залитайки, блъска се в стената и вратата, спъва се в прага и пада отвън, на плочника; и дълго плаче, пречистен, нещастен — и за пръв път усетил себе си наистина значим.

„СПОРЕД ДВОЙНО ПОТВЪРДЕНИ СВЕДЕНИЯ ЛИЦЕТО ЗЛАТАН МИЛЧЕВ ПЕТРАКИЕВ, ИЗДИРВАН ПО ОБВИНЕНИЕ В ДВЕ УБИЙСТВА, Е ЗАМИНАЛ С ЕКСПРЕС «СЛЪНЧЕВ БРЯГ», ПО ВСЯКА ВЕРОЯТНОСТ ДО БУРГАС. СЪЩЕСТВУВАТ СЕРИОЗНИ ДОВОДИ, ЧЕ СЪЩИЯТ МОЖЕ ДА ПРЕДПРИЕМЕ ОПИТ ЗА БЯГСТВО ПРЕЗ ГРАНИЦАТА. ВЪЗМОЖНО Е ДА ДЕЙСТВУВА В СЪОБЩЕСТВО С МИРЧО ПАНАЙОТОВ ГОЧЕВ, СЪЩО В НЕИЗВЕСТНОСТ. ПОСЛЕДНИЯТ Е ВЪЗМОЖЕН СЪУЧАСТНИК. СПОРЕД СВЕДЕНИЯ ОТ РОДНИНИ НА ГОЧЕВ ТОЙ ИМА НЕСЪЩ ДЯДО, ЖИВУЩ В СЕЛО КИПРА. ПРОВЕРЕТЕ ВЕРОЯТНОТО МЕСТОНАХОЖДЕНИЕ. СЛЕДВАТ ОТЛИЧИТЕЛНИТЕ БЕЛЕЗИ НА ГОЧЕВ.“

23

Раз, два, раз, два... Очертанията на брега — черно върху тъмносиво — са слегнали, хълмовете остават на север или в някаква друга посока, все едно, важното е да се гребе и да не се губят сили в мислене, когато съмне, ще се огледа, ще запали мотора, нататък вече е лесно. Нищо никога не тече тъй бавно, както последните часове преди свободата. Такива мисли дават бодрост, казва си той, и наистина усеща в окървавените си длани, подпухнали вече, неочаквана сила.

Раз, два... И скоро няма да има минало, всичко ще се забрави като гледан някога филм, и само отделни сцени ще проблясват понякога в паметта, очистени вече от горчивия нагар.

Случайни, невикани спомени... Ще може ли без тях? — Ще може. Човек може без много неща. Светът може без всекиго. И той ще може без спомени. Гад е споменът, ръжда, рак. Мъчи, гризе, убива. Мирчо няма нужда от тях. Мирчо няма нужда от никого. Докато достигне там, зад чертата. Където свършва миналото и всичко вече е бъдеще.

Раз, два... още десетина хиляди загребвания до спасението. След това никога няма да гребе, да се качва на лодка, да поглежда море. Не само море. Мивка. Огледало. Нож. Сапун... глупости, стига вече, след малко съмва, палиш мотора и дремеш, четирсет километра, за осем часа ще ги минеш, после почивка в някой залив, все едно задрямал рибар... След това още малко гребане, плуване... там те бива, добре си. Багаж почти нямаш, едно пликче златни дрънкулки, пъхаш ги в плувките, друго не ти трябва отгатък. Поне три години нормален живот, докато се устроиш... Ако не успееш, прощален полет от Айфеловата кула, и толкоз, тя май за това е строена.

Ех, дядка, дядка... аз те забърках в тая история, все едно аз те заклах... прости ми, не успях да ти помогна, да скоча, вярвай ми, вдървен бях, безсилен... Но нали успях, нали отмъстих? Точно там, в сърцето, три пъти... достатъчно бяха, ах, дядо, как ми олекна, ако знаеш... Защо не го направих по-рано? Мисля, че цял живот съм крил

едно желание: някога да убия един мръсник... Ето, успех. Не знам доколко съм изкупил вината си пред тебе, но успех. И пред Марта... нищо, че ни натопи, сигурно права е била, до гуша бях затънал в комбинациите на оня тип... Дядо, прости ми. Глупак бях, платих скъпо и прескъпо, винаги съм бил такъв, аз самият го подозирах, но няха сили да се прехвърля в други релси, разбираш ли? От малък ме насочиха в тия, по тях лесничко се върви, все по равно, без завои и баири... всъщност надолу е било... Както и да е, моето минало е дотук, то ще свърши до утре вечер, пък тогаз ще видим има ли бъдеще за глупака Мирчо или не.

Раз... два.

Оня тип, сети се той, май носеше нещо в куфарчето... трябваше да го пребарам, той няма да е тръгнал с празни джобове... е, късно е вече... и аз никога не съм обичал истински парите. Може би съм обичал други неща... кой знае кои. Раз... два... малко почивка трябва, ръцете не слушат... само за секунда да ги намокря, така, да поизмия кръвта... спекла се е; нищо, тя е моя собствена... нека се пусна по течението, докато съмне... още малко, минути още... ех, дядо, защо се обади, защо не премълча, щеше да си жив... а ти, да покажеш съвест... старомодни хора, само неприятности с вас... и Марта също, бедната... винаги е робувала на понятия, не на предмети... Ето, ето слънцето! Изгрява, светва, ето го, край! Сега почивка, после пускам мотора, ще бъде светло, ще бъде друг ден, нова страница, затваряш старата и толкоз... ах, слънце... Приближаваш, бързаш! Идваш да ме спасиш! С тътен приближаващ с грохот, благодаря ти, браво, ти ме чу! Сега ще полегна, за минутка, само не ме заслепявай, ще затворя очи, за малко да подремна, тебе чаках цяла нощ... Цяла нощ.

Граничен катер 403 освети лодката, доближи я, мичманът даде знак и двама матроси скочиха вътре. Повдигнаха лежащия по очи мъж, обърнаха го, разгледаха го на светлината. Жив е, казаха. Пиян ли е, попита някой от борда на катера. Не, не мирише. Кой знае колко е гребал... Ами ще гребе, каза мичманът, и той живот спасява. Хайде давайте го горе.

Момчетата пренесоха спящия вътре, свързаха лодката на буксир. Мичманът погледна хеликоптера, който висеше над катера; плю зад

борда, свали фуражката, потърка потното си чело и тихо каза:

— Нямам представа какви каши е забъркал тоя юнак. Ама спи, сякаш току-що са му опростили всички грехове и са му позволили да прави нови — колкото си ще. Пък казаха — опасен престъпник. Хм. Според мене е най-обикновен глупак.

И като наложи фуражката, заключи:

— Но ако се замисли човек, всъщност най-опасното същество на този свят е глупакът.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.